

מאמרי הפרשה

מבית

אספיקולריא

ניתן להגיש תגובות לכל המאמרים, בכתובת המערכת:

2248228@gmail.com

המערכת אינה אחראית לתוכן המאמרים וסגנונם

אסור להדפיס ולפרסם את החיבור או חלקו למטרת מסחר בלא רשות מפורשת בכתב מהמו"ל (ישראל אברהם קלאר)

תוכן העניינים:

ג	אשרי האיש - פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר
ה	אבוא בעיר / הרב חיים שולביץ, ר"מ בישיבת מעוז חי"ל, עיה"ק ירושלים
ט	אבניה ברזל / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', ישיבת מיר ירושלים
טז	אמונה ובטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד
יט	באר צבי / הרב צבי קריזר, ראש כולל 'נזר אברהם' ומג"ש בביהכ"נ איצקוביץ' בב"ב, מח"ס 'באר צבי'
כה	הכי איתמר / הרב איתמר טעף, מח"ס 'הכי איתמר', קרית ספר
כז	השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' והשבת של מ"י
ל	ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון מרוגוטשוב
לב	חלקו של ידיד / הרב משה יעקב הלוי קנר, מח"ס 'שפתי מלך' על הרמב"ם, כותב 'איגרת לידיד' (טורונטו - קנדה) ..
לג	להתנג על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד משרים בשכונת פסגת זאב
	מאחורי הפרשה / הרב יצחק לובנשטיין, מו"ל כתבי וספרי הגרי"א וינטרויב זצ"ל, ומח"ס 'תינוק שנשבר', 'משנת רבי
לו	גרשון' דרכי ההתמודדות עם המתמודדים [ארגון 'השיב', ועוד חיבורים
לח	מאמרים / הרב משה הלוי הורן, בעהמ"ח 'תפארת ציון' בסוג' תקפו כהן, מג"ש בישיבת תפארת ישראל, בני ברק ..
מב	מנחת שמואל / הרב שמואל קליין
	מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות "אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך
מד	המלך, אמרי מרדכי ועוד
מח	משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, מודיעין עילית
נד	מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם י. בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח החדשות', מודיעין עילית
נו	נגוהות בפרשה / הרב ישראל מאיר אסטריק, מח"ס 'יאמר ישראל, רחובות
נט	נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף - אשדוד, עורך ספרי מן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל
סא	פרחים לתורה - כיצד מחנכין / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת מרדכי
סג	שבט מישראל / הרב ישראל פרידמן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט מישראל', מאנשעסטער
עב	שלהבת התורה / הרב שלמה משי זהב, מח"ס 'שלהבת התורה, מחשבת שלמה, מחיית עמלק
	שמחת אלעזר / בעקבות הגאון רבי שמחה (בן הגה"ק רבי אלחנן הי"ד) וסרמן זצ"ל, ראש ישיבת אור אלחנן, מגדולי
עד	דורו וממערורי תנועת התשובה
עו	תבונות שורש - הארות בפרשה על פי שורשי התיבות / הרב אשר זאב שרייבר, מח"ס 'תבונות כפיו, תבונות מועד. עו
	תשובות הגר"ח - פנינים מתורת רבינו מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זיע"א (חלקם טרם נדפסו) / הרב אהרן הלוי
עט	גרנדש מח"ס 'תשובות הגר"ח
פא	חינוך
	חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ', מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי
פב	חידות
	פתשגן הכתב - חידה בפרשת השבוע / מבית 'לא יסור שבט מיהודה'
פד	אספקלריא לדף היומי
	אספקלריא לדף היומי - הארות במסכת הנלמדת
פז	סיפור
	בומרנג - דרמה סוחפת בהמשכים בעלת מסר חד ביותר / הרב חנוך חיים וינשטוק
פז	סיפור / מתוך המדור החשוב 'מעדני מלך' מאת הרב מרדכי מלכא הרב הראשי לעיר אלעד, באספקלריא הנוכחי... צה

אשרי האיש - פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר

אשרי האיש גו'. רבי יודן אומר: המזמור הזה משובח מכל המזמורים (מד' שוח"ט)

"והיה כעץ שתול על פלגי מים" - מגן על דורו, כמו עץ שהוא מגן ומיצל על היושב מתחתיו!

"וְהָיָה כְּעֵץ שֶׁתוּל עַל פְּלָגֵי מַיִם אֲשֶׁר פְּרִיּוֹ יִתֵּן בְּעֵתוֹ, וְעָלְהוּ לֹא יִבּוֹל, וְכָל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה יִצְלִיחַ". הבאנו כמה מקורות וטעמים לכך שהכתוב ממשיל את תלמיד חכם "כעץ", ונמשיך בע"ה.

*

יש שפירשו, שהכוונה שהאיש המדובר [אשר לא הלך בעצת רשעים ובתורתו יהגה יומם ולילה] מגן על דורו, כמו עץ שהוא מגן ומיצל על היושב מתחתיו. זאת כדרך שפירש רש"י (במדבר יג, כ) את הכתוב "היש בה עץ": "אם יש בהם אדם כשר שיגין עליהם בזכותו".

מהרי"ץ דושינסקיא גאב"ד ירושלים עיה"ק כותב פירוש זה בספרו על תהלים 'תהלות מהרי"ץ', ושם תורף דבריו, שלמרות שכה רבה זכותו, אף על פי כן הוא משפיל את עצמו כמרומו ב"על פלגי מים".

לעומת זאת, מהר"ש אמסלם אבד"ק מידלת כותב פירוש זה בספרו 'בני שלמה' באופן אחר: במה זכה להיות כ"עץ", שזכותו תגן על דורו כמו עץ שהוא מגן ומיצל על היושב תחתיו, כי תמיד עוסק בתורה שנמשלה למים.

*

חשוב לציין, שלמעשה כבר נכלל פירוש זה בדברי חז"ל (תרגום, ותקוני זהר תקון יג, דף כז ע"ב), שאמרו ש"עץ" הנזכר כאן הכוונה ל"עץ החיים", ונכללת בזה משמעות שהתלמיד חכם הוא כמו עץ שמגן על דורו.

*

^א שם תורף דבריו שלמרות שכה רבה זכותו אף על פי כן הוא משפיל את עצמו כמרומו ב"על פלגי מים", וראה הערה בנוגע לרמז מ"על פלגי".

^ב ענין הענוה נרמז בפסוק 'על פלגי מים' מכמה פנים, ולכשנעסוק בפסוק זה נביא מהם בע"ה.

^ג ראה זוהר הקדוש (פרשת בלק, דף רב ע"א): לא תשחית את עצה - זה תלמיד חכם שהוא בעיר, שהוא עץ החיים, אילן שנותן פירות. [בימתוק מדבש' מביא ביאור: שהוא העיקר בעיר]. ובהמשך שם, על "לא תשחית את עצה": שהתלמיד חכם נותן עצות לבני העיר איך להנצל מן הדין ומלמד אותם את הדרך ילכו בה, ולחזור בתשובה, ומכין להם כלי זיין נגד השונא - שמלמד אותם את דרכי התשובה. ובהמשך: "אותם שמשדלים בתורה הם עצים גדולים בעולם הזה".

המשלת התורה הקדושה ל'עץ' מסוים

בעוסקנו בפסוקים "כי אם בתורת ה' חפצו ... והיה כעץ שתול", נציין כי מצאנו במדרשי חז"ל בכמה וכמה מקומות שממשילים את התורה ואת תלמידי החכמים לעץ.

לעת עתה נמנה בע"ה כדוגמא בעלמא, כמה מקומות בהם המשילו חז"ל את התורה לעץ מסוים, ותן לחכם ויחכם עוד.

לזית ושמנו:

שתחילתו - קודם כתישת הזית - מר, וסופו מתוק (דברים רבה, פרשת כי תבוא ז, ג). שמביא חיים לעולם (דברים רבה שם).

שמביא אורה לעולם (דברים רבה שם, עיין ברכות נו, א [נראה תקוני זהר תקון ל, דף עה, א]).

שאינן השמן יוצא אלא על ידי כתישה, כך דברי תורה מתקיימים בצער (מדרש אגדה בובר תצוה כ, ועיין תנחומא כי תבוא ג "ומה השמן הזה נכתש וכל מה שנכתש הוא משובח, כך התורה ככל האדם מתייגע בה כך היא נעשית משובחת עבור הלומד [עי"ש הלשון, וגי' עץ יוסף "מייגע"]).

שאינו מטפטף כשמתמלא הכוס ממנו, כך דברי תורה אין מטפטפים בדברי ליצנות (שהש"ר פרשה א פסוק ג, אות ב).

שאם נופלת טיפת מים לתוך כוס מלאה שמן יוצאת כנגדה טיפה של שמן, וכן להפך, כך בלב האדם התורה מול הליצנות (שהש"ר שם).

לתאנה:

שנלקטת מעט מעט (עיין במדבר רבה, פרשת נשא יב, ט) שאין בה פסולת (ילקוט יהושע ב בשם מדרש ילמדנו) ראה דימוי נוסף במסכת ברכות (דף נו ע"ב).

לפרדס רימונים:

(עי' שמות רבה, פרשת תרומה לג, א).

אבוא בעיר / הרב חיים שולביץ, ר"מ בישיבת מעוז חי"ל, עיה"ק ירושלים

פרה אדומה וקדש הקדשים

והזה אל נכח פני אהל מועד מדמה שבע פעמים (יט, ד)

הזאת דם הפרה כנגד קדש הקדשים

שנינו בפרה (פ"ג מ"ט) 'טבל והזה שבע פעמים כנגד בית קדש הקדשים', וכתב הרע"ב שנאמר 'והזה אל נכח פני אהל מועד', ותמה התוספות יו"ט שהרי בכל מקום שנאמר 'אהל מועד' המכוון הוא להיכל. ועוד, שהרי שנינו (מדות פ"ב מ"ד) 'שהכהן השורף את הפרה מתכוין ורואה בפתחו של היכל', ולא הוזכר שיזה כנגד קדש הקדשים. וגם בספרי שנינו 'והזה אל נכח פני אהל מועד' שהוא מתכוין ורואה פתחו של היכל בשעת הזאת הדם.

ואמנם גם הרמב"ם פסק (פרה אדומה פ"ב ה"ג) שמזה 'כנגד בית קדוש הקדשים', ועם זאת כתב (שם פ"ד ה"ה) 'הזה ולא כיוון כנגד ההיכל פסולה', וכבר העיר החזו"א (פרה ז סק"א) שהרי צריך להזותה כנגד בית קדש הקדשים, ולמה הפסול תלוי כשלא הזה נגד ההיכל. וביאר, שצריך לכוון כנגד הפתח של היכל, כי שם נראה לו בית קדש הקדשים, וזה לכתחילה, אך העיקר הוא שיזה כנגד ההיכל, ואם לא הזה נגד ההיכל כלל אזי פסולה אף בדיעבד. ויש להעיר שהרי קי"ל (תוספות גיטין ג: ד"ה וכו') שבדאורייתא אין חילוק בין לכתחילה לדיעבד.

ומכל מקום, מבואר שטהרת פרה אדומה מיישך שייכא אל הקדש והמקדש, ואף שאינה קרבן, ונעשית בחוץ, אין לה הכשר אלא כשהיא 'נכח פני אהל מועד', ואף ביקוש טעם לדבר זה הוא בכלל 'אמרתי אחכמה'.

קדושה וטהרה

פשוטם של דברים הוא, שהרי טומאת המת חמורה מכל הטומאות (כלים פ"א מ"ו), ולטהרת הנטמא ממנו צריך מי חטאת, מאפר פרה אדומה, שבהם יש חיבור בין הקדושה אל הטהרה, כי כל טומאה מונעת מן האדם לקרב אל הקודש, וכבר שנינו (שם מ"ו) 'עשר קדושות הן', והן דרגות בקדושה, שכל אחת מרחקת דרגה נוספת בטומאה, וכאשר נטמא האדם מאבי אבות הטומאה, אזי אין לו יכולת טהרה, אלא כששורשה נעוץ בקדש הקדשים, בו מקור הקדושה בארץ. והנה בירושלמי (שקלים יד:) אמרו 'טהרה מביאה לידי קדושה, דכתיב וטהרו וקדשו', ולכשתמצוי לומר, הקדושה היא מקור החיים, ואילו מהות הטהרה היא, תנאי והכשר הנדרש לקבל חיים¹, ואכן מידת חכמה העליונה נקראת קודש (זהר ח"ב קכא.),

¹ ובחידושי מרן רי"ז הלוי כתב שהרמב"ם לא הזכיר את פתח ההיכל, כי אין צורך להזות כנגד הפתח, אלא שהכהן יראה את פנים ההיכל דרך הפתח, עי"ש. ואם כן יש לומר שאכן כיוון ההזאה צריכה להיות כנגד קדש הקדשים, ורק הראיה היא דרך פתח ההיכל.

² ואמנם תוספות בפסחים (יא.) כתבו שבהרבה מקומות מצינו בדאורייתא חילוק בין לכתחילה לדיעבד, אך כבר באבני נזר (אהע"ז סי' קעט אות ה) שדברי תוספות בגיטין נאמרו על דינים כגון גירושין שאינם מצוה אלא מתיר, ואם כן בהזאת דם שהיא מתיר אין לחלק בין לכתחילה לדיעבד.

¹ בשו"ת זרע אברהם (סי' ו) כתב 'בראשית ההשקפה אמרתי דזה ברור דאף למ"ד דמקריבין אע"פ שאין בית, מ"מ פרה אדומה אינה נעשית אלא כשהבית בנוי, דבעינן והזה אל נכח פני אהל מועד, עי"ש. ובספרי (חקת פיס' קכג) דרשו 'והזה אל נכח פני אהל מועד', שאם לא הוקם המשכן או אם קיפלה הרוח את היריעה לא היתה פרה נעשית חטאת'. אך אפשר שכוונת הספרי רק למשכן, שכשם שבקיפול היריעה אינן עושין פרה כך כשלא הוקם, אך בית עולמים כשם שמקריבים אף כשאין בית, אף פרה נעשית, אמנם בפשוטו כוונת הפסוק ללמד שאין פרה נעשית אלא נכח הבית, ואינה כקרבנות שעשייתם תלויה רק בקדושת המקום. וראה במשך חכמה (לעיל ט א) וביד לחכמה (שם אות ב).

¹ החילוק בין קדושה לטהרה בדרכי העבודה, התבאר במסילת ישרים (פכ"ו) 'ההפרש שבין הטהור לקדוש, הטהור, מעשיו החומרים אינם לו אלא הכרחים, והוא עצמו אינו מתכוין בהם אלא על צד ההכרח, ונמצא שעל ידי זה יוצאים מסוג הרע שבחומריות ונשארים טהורים, אך לכלל קדושה לא באו, כי אילו היה אפשר בלתי, כבר היה יותר טוב. אך הקדוש, הדבק תמיד לאלהיו, ונפשו מתהלכת בין המושכלות האמתיות באהבת בוראו ויראתו, הנה נחשב לו כאילו הוא מתהלך לפני ה' בארצות החיים עודנו פה בעולם הזה, והנה איש כזה הוא עצמו נחשב כמשכן, כמקדש, וכמזבח'.

ועליה נאמר (קהלת ז יב) 'והחכמה תחיה בעליה', וכבר כתב רמח"ל (בשרשי המצוות) שמטעם זה נאסרו הכהנים להטמא למת, מפני שהם שייכים למידת החכמה שהיא נקודת החיים, ולכך נאמר בהם (דברי הימים כג יג) 'ויבדל אהרן להקדישו קודש קודשים הוא ובניו'. והענין הוא, כי בקדושה האדם מתעלה למקום שהוא נעלה ממנו, ובזה הוא נבדל ממצבו, ומצטרף לשרשו, היא מידת החכמה, בה הנקודה השורשית ומקור כל שפע הנבראים.¹

אכן בעוד הקדושה 'תחילתה עבודה וסופה גמול' (מסילת ישרים כו), הרי שהטהרה כולה תלויה בעבודה, ושרשה בבינה, שהיא ההשגה הראויה לקבל את החכמה, ולה נדרשת הקדמת זיכוך כעצם השמים לטוהר.²

ברם, אין כח טהרה במים אלא על ידי קידושם באפר, כי האפר בא מיסוד האש והעפר, שבהם צד הדין, ולכן הוא מטמא את נושאו, ואף כשניתן אל המים, המורים על חסד, עדיין הוא מטמא, עד שתעשה הזאה במים ואז משתתף כח הרוח שבאדם, ומתגברים לטהרה, כדלהלן.

הטהרה באפר ובמים

מהות הטומאה נובעת מניתוק ממקור החיים, ולכך כל אופני החיבור למת גורמים לריחוק מן הקודש³, אלא שהטמא, כל עוד הוא חי, יש לו יכולת להטהר בשובו אל שורש החיים, וזהו ענין הטהרה באפר הפרה, כי בעוד המת הולך ומתכלה ל'אפר', הרי אפר הפרה נקרא בתורה 'עפר', להורות שיש לו תיקון⁴, כאשר ניתן עליו 'מים חיים' אל כלי⁵.

¹ ראה בזהר (ח"ג לט). שכהן בחכמה, וזה הוא כח הכהנים לברך את ישראל, כי בהם מתקיים החיבור לשורש החיים, והם ממשיכים את השפע ממנו לעולם, והוא אשר אמרו בזהר (ח"ג סא). ובתיקון² (כא, סט; ועי' יהל אור ח"א ו:). שכהן בחסד, כי קו החכמה נמשך בחסד.

² כאמור (ירמיה ב ג) 'קודש לה' ראשית תבואתו', כי ההתחלה הנקראת 'ראשית', נעוצה בקודש, היא מידת החכמה, שהרי הכתר נעלם ואינו מתגלה, ותחילת הגילוי בפועל הוא בחכמה, ועל זה נאמר (תהילים קד כד) 'כולם בחכמה עשית', ואמרו בזהר (ח"א טו). 'בראשית ברא אלוקים, בראשית – בחכמתא'.

³ ראה בזהר (ח"ג לט). שהלויים בבינה, ובה הטהרה, ככתוב 'כה תעשה ללויים לטהרם'. ואמנם אף שהחכמה היא בקדש, והיא בימין, כבר כתב הגר"א ש'קדושה' היא בשמאל, כאמור בתיקון² (מג, פה). אך עצם הדברים שם שלא כאמור, שכן כתוב שם 'טהרה מסטרא דכהנא, דאתמר בכהנא 'וטבל ועלה', 'וקדשו' מסטרא דשמאלא, הדא הוא דכתיב 'וקדשת את הלויים, וצ"ע'.

⁴ אף לפי המבואר בספרי זוטא, שמת עצמו טהור הוא, היינו לפי שאין בו חסרון מצד עצמו, אך החי שיש לו חיבור אל המת נעשה 'אב הטומאה', והיינו שהוא המקור לטומאה, ולא המת המכונה 'אבי אבות', באשר אין הטומאה יוצאת ממנו, ואמנם תואר 'אבי אבות' אינו נמצא במשנה ובגמרא, והוזכר לראשונה בדברי רש"י (שבת סו ד"ה ואין, פסחים יד: ד"ה בחלל, שם יז. ד"ה ורבינא, ב"ק ב: ד"ה וטמא) ותוספות (נזיר נג: ד"ה ת"ש, ב"ב כ. ד"ה בחבית).

⁵ ועל כך אמר הקב"ה 'מי יתן טהור מטמא, לא אחד', כי בהנהגת היחוד יתוקן הכל, ויתגלה שאין המיתה סוף דבר, אלא מן העפר ישוב ויצמח, ובתחיית המתים תפקע טומאת המת, בשוב נשמתו משורשה בקודש.

⁶ בחולין (צח). 'בשכר שאמר אברהם ואנכי עפר ואפר, זכה לעפר סוטה ואפר פרה'. וביאר הבית הלוי (בראשית יח) ביאר שאברהם השפיל עצמו בשני הקצוות, עפר מעולם לא היה בו צורה חשובה רק יכול לקבל צורה חשובה שיכולים לזרוע בו ויגדל כל הצמחים או לעשות ממנו כלי חשוב. ואפר מקודם היה בו צורה רק שעתה אינו יכול לעשות ממנו מאומה, דאינו בר גיבול וגם אינו מגדל צמחים. וזהו שאמר על עצמו דמעולם לא היה דבר חשוב וגם אינו עומד להיות יוצא ממנו דבר חשוב. ונמצא שאפר פרה הוא לטהר את הטמא מכאן ולהבא. ואילו עפר סוטה הוא לברר שהיתה מקודם טהורה עד עתה, והרי הם זה כנגד זה.

ויש להוסיף, כי גם במעשה העגל מצינו (שמות לב כ) 'ויקה את העגל אשר עשו וישרף באש ויטחן עד אשר דק ויזר על פני המים וישק את בני ישראל', והוא אופן שלישי, כי אף שטחינת זהב נקראת 'עפר', הרי אינה מצמחת (חולין פח:), ולכן המית במגיפה. ואמנם שלשת צירופי עפר ומים אלו, הם בג' עברות חמורות, כי חטא העגל הוא ע"ז, וסוטה היא ג"ע, ופרה לטומאת מת הוא שפ"ד, שבשלתם חל ניתוק, בין המשפיע למקבל, בע"ז בין הקב"ה לנבראים, בסוטה בין אשה לבעלה, ובטומאת מת בין הגוף לנשמה, ואף לעתיד לבא כשיצא המעיין מקה"ק, נאמר שיהיה ל'נדה ולחטאת', והיינו שאז תרבה הטהרה, כאשר תתפשט התורה בישראל, אך לא יועיל לע"ז שתכלה מהעולם.

תיקון זה בצד האפר נעוץ הוא בהמשכת הקדושה מקדש הקדשים, כי שם שורש החיים הבא מן העליונים, וממנו שפע חיים לעולם החומר, כאמור 'מעין גנים באר מים חיים (שה"ש ד טו), ולכך צריך לעשות אפר זה אל מול קדש הקדשים, בחיבור של ראית הקודש והזאה עליו¹⁷.

אכן ככל המשכת קדושה, אף קדושה זו הנמשכת באפר, תיקונה לטמא תלוי בקבלתה בטהרה, וזהו רק בצרופו עם מים שניתנו בכלי, כאמור 'ונתן עליו מים חיים אל כלי', ורק שם הוא מקדשם, ולא בהיותם עדיין 'מים חיים' המחוברים למקור נביעתם¹⁸, כי הכלי הוא הקובע גבול לחומר הנתון בתוכו, ובהיות 'מים חיים' מוגבלים בו, אזי הם תואמים אל האפר¹⁹, שהרי הגוף עומד לכלות כאפר, והנשמה שאין לה גבול, נתונה בגבולות הגוף, כדי לחיותו ונקבעה בו בהתאמה למעלתו, כמבואר לעיל (פר' שלח) שתכלית הנשמה הוא להשלים את העבודה המיועדת לה בזיוכך הגוף, ולכך נפחת הנשמה הטהורה היא כראוי לשרשו, אולם הקדושה היא בעצם הגוף, ולכך בתיקונו באה הקדושה באפר, ומקדשת את המים הבאים בטהרה²⁰.

מי פרה אדומה מקדש הקדשים

והנה גם במי פרה אדומה מצינו ששרשם הוא בקדש הקדשים, כאמור בזכריה (יג א) 'ביום ההוא יהיה מקור נפתח לבית דויד ולישבי ירושלים לחטאת ולנדה', ותרגם יונתן 'בעדנא ההיא יהי אולפן אורייתא גלי כמבוע דמיין לבית דוד וליתיבי ירושלים ואשבוק לחוביהון קמא דמדכן במי אדויתא ובקטם תורתא דחטאתא', והביאו רש"י ופירש שכוונתו 'בקטם תורתא', לאפר פרת חטאת.

ועוד נאמר שם (יד ח) 'והיה ביום ההוא יצאו מים חיים מירושלים', וכתב רש"י שהוא מה שאמר יואל (ד יח) 'ומעין מבית ה' יצא והשקה את נחל השטים', וכן אמר יחזקאל (מז א-יב) 'וישבני אל פתח הבית והנה מים יצאים מתחת מפתן הבית קדימה כי פני הבית קדים והמים ירדים מתחת מפתח הבית הימנית מנגב למזבח. ועל הנחל יעלה על שפתו מזזה ומזה כל עץ מאכל לא יבול עלהו ולא יתם פרו' לחדשיו יבפר כי מימיו מן המקדש המה יוצאים והיו והיה פרו' למאכל ועלהו לתרופה', ומבואר שמקור מים אלו, יוצא מבית המקדש.

וביזמא (עז): אמר רבי פנחס משום רב הונא צפורה מעין היוצא מבית קדשי הקדשים בתחילה דומה לקרני חגבים כיון שהגיע לפתח היכל נעשה כחוט של שתי כיון שהגיע לאולם נעשה כחוט של ערב כיון שהגיע אל פתח עזרה נעשה כפי פך קטן, והיינו דתנן רבי אליעזר בן יעקב אומר מים מפכין עתידין להיות יוצאין מתחת מפתן הבית, ופירש רש"י 'כמין

¹⁷ הכהן גדול ממתק מנצפ"ך, הם פ"ר ניצוצות הקדושה שנפלו, ומכניסם לקדושה, ע"י ה' חסדים (אוצרות רמח"ל), ונעשה מה"א אל"ף, והיינו אפ"ר, לאמור שבתשובה יכול לשוב ולהדבק בשורש הקדושה (דברי חיים). והיינו, כי שורש 'פר' מורה על פירוד, בהיותו באותיות הסיום, שמשמען קיום מהלך נפרד, ולכך ניתן לעומד כנגד הטומאה תואר פר"ה, להורות שבהנהגת הייחוד לכל פירוד יש תיקון, כאמור 'מי יתן טהור מטמא לא אחד'. ואמנם מהות הפרה היא מורה על ענין טומאת המיתה, כי דמות האדם מורה על קיום הייחוד בגבורות וחסדים, כאשר תחילה מעוררת הנוק' האדומה את הגוף באש הגבורות, וכנגדה מתגבר האדם בחיות רבה, עד שממשיך ממוחו מים רבים לכבות אש האהבה, ואז נשבר כח הגוף, ומת האודם, והטהרה לכך היא היא ב'חקת התורה' לתת את האפר במים, והיינו לחקוק את הייחוד בשרשו ומקורו, שלא יתן את המים על האפר, אלא יעלה את אש הגבורות אל החסדים, וזה שייך רק במקום המוחין, למעלה מן הגוף שבו חלה שבירה ומיתה, ואמנם לעתיד לבא כשיתגלה הייחוד בשרשו, תהיה הטהרה בעצם המים בהיותם יוצאים ממקורם.

¹⁸ והיינו כל עוד אין נביעתם מן הקודש, וטעונים קידוש באפר פרה, והקידוש חל רק אחר שפסק חיבורם אל האדמה, אך לעתיד לבא שיהיו המים עצמם נובעים מן הקודש, ולא יהיה צורך לקדשם, הרי אדרבא תהיה הטהרה במי הנחל בהיותו מחובר, ולא בכלי. וכדלהלן.

¹⁹ ואמנם כל עניינו של כלי נוצר רק כתוצאת הבטישה בין חסדים לגבורות, ועל ידי הניגוד מתעוררים החסדים אשר במים לפעול.

²⁰ והיינו שהאפר מצד עצמו אינו מטהר, ואף מטמא את נושאו, ואילו המים מצד עצמם לא נעשה בהם שום דבר מלבד שמירה בטהרה, אלא שקידוש האפר למים, הוא הנותן להם כח לטהר, כי ההתנגדות בין האפר הבא מיסוד האש והעפר, למים, המורים על חסד, היא המחיה את המים, וכיון שהם טהורים יש להם כח לקבל את הקדושה, ולהחיותה מחדש אצל הטמא [ולכן אחר שניתן האפר במים, שוב המים נפסלים בהיסח הדעת, כי חלו בהם דיני המים, ראה חי' הגר"ח הל' פרה פ"ו]. ושמא לכך דוקא עשיית האפר היו מטמאין את הכהן הגדול להוציא מלבן של צדוקים, אך במים נזהרו בכל מיני טהרה, וראה פני יהושע (יומא ב.). טעם שטמאו דוקא את הכהן השורף, ולא שאר המתעסקים בפרה.

הפך הן כשמגיעין למפתן ההיכל'. הרי שמים אלו, העתידיים לעמוד תחת מי חטאת, מקורם יוצא מקדש קדשים^{י"ח}, מקור מים חיים^{י"ט}, ומתגלים 'תחת מפתן הבית', דהיינו בפתח ההיכל^{י"ט}, כי שם הם 'מפכין', בשיעור שהם ראויים להנתן אל 'כלי', אלא שלעתידי לבא כאשר יבולע המות, אזי ימשכו כנחל.

דעת לנבון נקל, שזה הוא האמור בענין ההזאה כנגד קדש הקדשים, והכשרה כל עוד הוא נעשה מול ההיכל, כי כאמור מקור מים חיים הוא בקדש הקדשים, אך ניתן להתחבר אל החיים כל עוד הם נמשכים עד פתח ההיכל, שם אזי הוא 'כפי פך קטן', והרי הם ראויים להנתן ב'כלי', ושם הם תואמים אל האפר.

הטהרה לעתיד לבא

והנה הרמב"ם (פרה אדומה פ"ג ה"ד) כתב 'תשע פרות אדומות נעשו משנצטוו במצוה זו עד שחרב הבית בשניה וכו' והעשירית יעשה מלך המשיח, מהרה יגלה, אמן כן יהי רצון'. ויש לעיין בזה, כי אם יהיה צורך בטהרה לעתיד לבא, מנין שיעשה רק פרה אחת, ומשמע שהיא תהיה האחרונה, והלא לכאורה גם אז יעשו פרה בכל עת שיהיה צורך. ואם אכן כן, הרי יגדל הפלא, שנמצאו דברי הרמב"ם כסיפור דברים ואינם פסק הלכה, ואף מה שסיים ב'יהי רצון' אין כמוהו בכל היד החזקה, ואומר דרשני, וביחוד כי לא נמצא מקור או הכרח לגילוי זה של הרמב"ם.

אכן, להאמור, יתכן שכוונת הרמב"ם לפסוק הלכה, שכיון שעשיית הפרה תלויה בחיבורה אל הקודש, אין לעשותה כל זמן כשאין בית, ולא מועילה ראיית מקום המקדש, אלא צריך שיהיה בקדושתו, ותתקיים הזאה עליו, ולכך רק כשיבא המשיח יוכל לעשותה.

אמנם לעתיד לבא לא יהיה צורך בפרה, כי המים עצמם יצאו ממקורם, ושוב ימשכו כנחל, והם עצמם יהיו למי חטאת, ובזה יקויים חזון זכריה (יג ב) 'ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ'. וזה הכרח הרמב"ם שעשיית הפרה האחרונה תהיה ע"י מלך המשיח, לאלו שנטמאו עד בואו, ולהם צריך תיקון במים המקודשים באפר פרה, הנמשך מן הקודש אחר שיבנה בית המקדש בב"א.

לתגובות: h0527690963@gmail.com

^{י"ח} שם הם בעיבור הנמשל ב'קרני חגבים' (ראה זהר ח"א ז.), אך צאתם לחוץ היא רק כאשר יהיו ראויים לכלי. ואף שבכל עיבור הכלי [ומוחין דכלי] קודמין למוחין, ראה דברי הגר"א (ספד"צ פ"ב ד"ה אתעקר).
^{י"ט} כן עולה מדברי רש"י שם, אמנם י"ג 'מפתן העזרה', שהרי בגמ' מבואר שרק שם נעשים כפי פך קטן.

אבניה ברזל / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', ישיבת מיר ירושלים

הטעם של 'טומאת מת' ושייכותה לחטא העגל, וביאור 'עמל התורה' שבא תחת טהרת פרה האדומה!

"זאת התורה אדם פי ימות באהל" (יט, יד)

אין דברי תורה מתקיימים אלא במי שממית עצמו עליה

[א] בפרשת השבוע נאמר (יט, יד): "זאת התורה אדם פי ימות באהל", ודרשו חז"ל (ברכות סג, ב): "אמר ריש לקיש, מנין שאין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה, שנאמר זאת התורה אדם כי ימות באהל".

ויש להבין, מדוע נרמז דבר זה בפרשה של פרה אדומה.

וכבר עמד זה הרמח"ל, אודות השריפה אשר היתה בשנת ה' אלפים שנה ד' בערב שב"ק פרשת חוקת בצרפת, וחיבר עליה מהר"ם מרוטנברג את קינת "שאלי שרופה באש" בקינות של ט' באב.

שריפת התורה בצרפת

וכפי שמביא המגן אברהם (תקפ, ט): "כתב התניא, ביום הששי פרשת חוקת, נהגו יחידים להתענות, שבאותו היום נשרפו כ' קרונות מלאים ספרים בצרפת, ולא קבעו אותו בימי החודש מפני שמתוך שאלת חלום נודע להם שיום הפרשה גורם גזירת התורה זאת חקת התורה מתרגמינן דא גזירת אורייתא. וגם בשנת ת"ח נחרבו שני קהילות גדולות באותו היום כמ"ש בסליחות שחבר בעל השפתי כהן".

וכ"ה בשיבולי הלקט (סדר תענית סי' רסג): "ועל שאנו עסוקין בהלכות תענית ובענין שריפת התורה כתבנו, זה לזכר על מה שאירע בימינו על רוב עונותינו אשר גרמו לנו ונשרפה תורת אלהינו בשנת חמשת אלפים וד' שנים לבריאת עולם ביום ששי פרשת "זאת חקת התורה", כעשרים וארבעה קרונות מלאים ספרי תלמוד והלכות והגדות נשרפו בצרפת, כאשר שמענו לשמע אוזן וגם מן הרבנים שהיו שם שמענו, שעשו שאילת חלום לדעת אם גזירה היא מאת הבורא, והשיבו להם "ודא גזירת אורייתא", ופירושו ביום ו' זאת חקת התורה היא הגזירה, ומאותו היום ואילך קבעוהו היחידים עליהם להתענות בו בכל שנה ושנה ביום ששי של פרשת זאת חקת התורה, ולא קבעוהו לימי החודש".

ומבואר שיש שייכות בין הטרגדיה שארע אז, דוקא לסדר הפרשה של "זאת חוקת התורה", ש"דא גזירת אורייתא".

וביאר בזה הרמח"ל (אוצרות רמח"ל עמ' שמט), וביאר שיש לזה שייכות לפרה האדומה.

ואלו דבריו: "וסוד זה "זאת חוקת התורה" ותרגומו "דא גזירת אורייתא", ונודע שכאן נרמז ענין זה, יסוד הדבר הוא ממש ענין הפרה האדומה, שהשכינה מוסרת עצמה לשריפת הדין החזק להציל את ישראל, והיא הניתנת לטהרת טמאים, שאין להם טהרה אלא היא, הם הנטמאים בטומאה היותר תקיפה דהיינו טומאת מת, שלכן אין להם תיקון אלא זה כו'.

ולכן בזמן שהיה בית המקדש קיים, היתה אפר הפרה, וכיון שחרב הבית ואין פרה, הוצרכה התורה עצמה בעה"ר לימסר כך לשריפה בעבור ישראל, וזה מתקן ג"כ גלות התורה כו'."

וממשיך הרמח"ל שמחמת שהתורה באה תחת הפרה האדומה, לכן נרמז דבר זה של "אין דברי תורה מתקיימין כו'" דוקא בפרשה זו. ואלו דבריו: "והאמת כי הגדר לזה הוא שיהיו ישראל ממיתים עצמם על דברי תורה, ולכן נאמר "זאת התורה אדם כי ימות באהל" כמו שדרשו ז"ל, ועל כן הושם זה הפסוק לידרש כן בפרשה זאת ולא בפרשה אחרת כו'".

ועוד כותב הרמח"ל לגבי הטרגדיה הנ"ל: "והאמת כי במקומות האלה, היו קטרוגי התורה יותר, כי יותר לא המיתו עצמם והלכו אחרי הנאות העולם, כי כן בכל איטליא".

ומבואר מכל דברי הרמח"ל, שעמל התורה, באה תחת הכפרה והטהרה של הפרה האדומה.

וכמובן עלינו לבאר את השייכות בין התורה ועמל התורה לפרה האדומה.

תבוא פרה ותכפר על העגל

בן עוד דבר שיש לבאר בפרשה זו. והוא מה שמביא רש"י (סוף פרק יט) בשם ר' משה הדרשן, שהפרה אדומה באה לכפרה תחת חטא העגל. משל לבן שפחה שטינף פלטיין של מלך, אמרו, תבוא אמו ותקנח הצואה, כך תבוא פרה ותכפר על העגל (ורש"י מפרש שם כל הפרטים שבמצות פרה שהם מכוונים למעשה העגל).

ויש להבין, מהו השייכות בין פרה האדומה שבא לטהר את האדם מטומאת מת, לחטא העגל שהוא עון עבודה זרה. ועמד בזה הכלי יקר וכתב בזה פירוש יקר (כלשונו) ויובא לפנינו.

מדוע יש טומאה למת

ג] נקדים תחילה בדברי הכלי יקר בפרשה (יט, ב) שכותב לבאר מדוע מת מטמא.

ואלו דבריו: "כי כל עיקר הטומאה של המתים, באה ממיתה שהיא על ידי מלאך המות הבא מסיטרא דמסאבא, אבל המתים בנשיקה אין בהם שום צד טומאה, שהרי ביום שמת

^י הבית הלוי (פר' כי תשא) מבאר בארוכה באר היטב שיסוד החטא של חטא העגל, היה אי הליכה בתמימות, ולכן כנגד זה בא הפרה אדומה שהוא "חוק" לכפר על זה.

רבינו הקדוש אמרו (כתובות קג, ב ובתוס' ד"ה אותו) שבו ביום בטלה הכהונה, על כן התירו לכהנים להתעסק בו".

וכדברי הכלי יקר כן כתב כבר הרמב"ן בקצרה (יט, ב): "וטעם טומאת המת, בעטיו של נחש, כי הנפטרים בנשיקה לא יטמאו מן הדין, והוא שאמרו צדיקים אינן מטמאין".

ובדברי הרמב"ן מצינו תוספת, שמבואר שהטומאה מחמת המיתה של מלאך המות, באה מכח עטיו של נחש, דהיינו חטא אדם הראשון.

"אכן כאדם תמותון"

ואכן נאמר בתהלים (פב, ו-ז): "אֲנִי אֶמְרָתִי אֱלֹהִים אַתֶּם וּבְנֵי עֲלִיּוֹן כְּלֶכֶם. אֲכֵן כְּאָדָם תִּמּוּתוֹן וּכְאֶחָד הַשָּׁרִים תִּפְלוּ".

ופירש רש"י: "אלהים אתם" מלאכים, כשנתתי לכם את התורה נתתיה לכם על מנת שאין מלאך המות שולט עוד בכם". [וכותב הכלי יקר (שם): "ואין הפירוש שהיתה הכוונה לבטל המות לגמרי, אלא ענין חירות זה הוא דוקא ממלאך המות, שלא ימותו כי אם בנשיקה על פי ה', ואז לא היו המתים טמאים"]. "אכן כאדם תמותון" אכן כאדם הראשון תמותון אחרי שחבלתם מעשיכם כמוהו (עכ"ד רש"י).

ומה היה אצל אדם הראשון קודם החטא, ביארו רבותינו שזהו מה שנאמר (בראשית ב, יז): "ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו כי ביום אכלך ממנו מות תמות". וקשה, שבפועל אנו רואים שאכל מעץ הדעת ולא מת.

וביארו רבותינו¹, שמה שאמר הקב"ה לאדם הראשון "מות תמות", אין הכוונה לקללה ועונש, אלא שעל ידי אכלך ממנו תתערב בך הזוהמא של הרע ולא יהיה תיקון אחר להפרידה ממך כדי להטיבך באחריתך, אם לא על ידי המיתה והעיכול בקבר.

ומבאר הנפש החיים, שזהו מה שאמרו חז"ל (שבת נה, ב; יז, א) ש"ארבעה מתו בעטיו של נחש". שהגם שלא היה להם חטא עצמן כלל, עכ"ז הוצרכו למיתה מחמת התערובת הראשון של הרע על ידי חטא אדה"ר מעצת הנחש.

והנה במתן תורה חזרו ישראל לדרגה של אדם הראשון קודם החטא. וכפי שאמרו בגמ' בשבת (קמו, א): "מפני מה עובדי כוכבים מזוהמין? שלא עמדו על הר סיני, שבשעה שבא

¹ במדרש (ב"ר כב, א) אמרו שיזמו של הקב"ה הוא אלף שנה. הרמב"ן (בראשית ב, יז) כותב שלא היתה הכוונה שימות מיד בו ביום, אלא בעת שיאכל ממנו יהיה 'בן מות' וימית אותו ה' כאשר ירצה. והגר"א וסרמן (ביאורי אגדות ג, ז) כותב ע"פ נוסח הסליחות לצום גדליה שאדה"ר עשה תשובה וניצל, וכן מבואר בפרקי דר"א (פרק כ).

² הגר"א באד"א, השל"ה תורה אור אות צו, ובנפה"ח שער א פ"ו. וכבר נתבארו הדברים בהרחבה בדרשות הר"ן (דרוש הראשון הוצאת מוסד עמ' מ).

נחש על חוה הטיל בה זוהמא, ישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן, עובדי כוכבים שלא עמדו על הר סיני לא פסקה זוהמתן".

וכאמור זהו מה שפירש רש"י בתהלים: "כשנתתי לכם את התורה נתתיה לכם על מנת שאין מלאך המות שולט עוד בכם" - דהיינו כמו דרגת אדה"ר קודם החטא.

אך "אכן כאדם תמותון" דהיינו כמו אדם הראשון, אחרי שחבלתם מעשיכם כמוהו. והכונה לחטא העגל, וכפי שכותב הנפש החיים (א, ו) שעל ידי חטא העגל חזרה אותה הזוהמא ונתערבה בתוכם כבתחילה.^כ

טומאת מת מחמת חטא העגל

דן הרי נמצא מבואר מכל האמור, שבמתן תורה בטלה מיתת מלאך המות, והיו בדרגה כמו אדה"ר קודם החטא. אבל מחטא העגל ואילך חזר מיתת מלאך המות, כמו שארע לאדם הראשון אחר חטא הדעת.

נמצא שכל טומאת המת שיש לנו היום, זה בא מחמת חטא העגל.

ולכן כותב הכלי יקר, שטהרת פרה האדומה באה כנגד חטא העגל "תבוא אמה ותקנח צואת בנה".

ואלו דבריו: "וענין עמוק זה והמשל ושוברו, הראה ה' במעשה העגל כי הוא גרם טומאת המת, לפי שבמתן תורה נעשו ישראל חירות על הלוחות חירות ממלאך המות כו', נמצא שבקבלת התורה נעשו בני חורין ממלאך המות ובטלה הטומאה. ועל ידי העגל שעשו, חזרו לקלקולם והשליטו עליהם המלאך המות, ואם כן העגל גרם טומאת המת, על כן תבוא האם ותקנח צואת בנה להסיר הטומאה על ידי אפר הפרה, וזה פירוש יקר".

והנה בעוה"ר שאין ביהמ"ק קיים, ואין לנו את טהרת פרה האדומה, יש לנו דרך אחרת היאך למגר את הקלקול מפאת חטא העגל (שכאמור החזיר את המצב של אדה"ר אחר החטא) והוא התורה הקדושה, ולכן כאשר אין עושים כן, תובעת פרה האדומה את דינה.

ולצורך זה נבאר מה היה יסוד ושורש חטא הדעת וחטא העגל.

יסוד חטא הדעת

הן ונקדים תחילה לבאר מה היה יסוד החיסרון והקלקול בחטא הדעת.^כ

ונעתיק מה שמבאר בזה הרמח"ל (דע"ת סי' קכו), ודבריו נסובים לבאר את המקרא (בראשית ב, ט): "וַיִּצְמַח ה' אֱלֹהִים מִן הָאֲדָמָה כָּל עֵץ נִחְמָד לְמִרְאָה וְטוֹב לְמֵאֲכָל וְעֵץ הַחַיִּים בְּתוֹךְ הָגֶן וְעֵץ הַדַּעַת טוֹב וְרָע".

^כ במדרש (במד"ר פ"ז; הובא בר"ן נדרים ז, ב) מבואר שכיון שעשו את מעשה העגל חזרו למומן ונעשו זבין ומצורעין.

^כ יסוד כל הדברים ממו"ר הגאון הגרד"כ שליט"א בספרו מזמור לדוד חלק ב.

ואלו דבריו: "ואמנם זה כלל ענין שני העצים עץ החיים ועץ הדעת, שודאי אין מקרא יוצא מידי פשוטו, והעצים עצים היו, והפירות פירות, והאכילה אכילה, אך פירות דקים ואכילה דקה, מה שאין מחשבתנו מציירת, שאינה מציירת אלא דברים גופניים. אמנם הלא גם בפירות הגשמיים יש הסגולות שמשמשים בהם לרפואות ולדברים אחרים, ויש בסגולות הטבעיים דברים נפלאים. גם העצים האלה היה בפריים סגולה שחקק בו הבורא ית"ש, כי עץ החיים היה בפריו סגולה להכניס בלב הידיעה הנכונה והדביקות והאהבה אליו יתברך, והידיעה בדרכיו הקדושים, והיה שולל מן הנפש התאוות הגופניות. ועץ הדעת להיפך, היה פריו מכניס בלב התאוות הגופניות והחומריות וכל החטאים. ואם היה אדם הראשון אוכל מעץ החיים ולא מעץ הדעת, היה מתדבק והולך בקדושת קונו, ומתענג על הוד קדושתו לנצח נצחים באין מפריד. וכשאכל מעץ הדעת נשקע בתאוות הגופניות, ואהב החומריות. הנה כי כן, מדה כנגד מדה, אבד יקר רוחניותו, ונשאר גשמי במספר הימים שנגזר עליו, עד שישבע פרי חטאו, ושב ורפא לו".

ומבואר מדבריו ש"עץ החיים" היה בפריו סגולה לשלול מן הנפש התאוות הגופניות. ואילו "עץ הדעת" להיפך, היה פריו מכניס בלב התאוות הגופניות והחומריות וכל החטאים.^{כה}

וכותב הרמח"ל, שאילו היה אדם הראשון אוכל מעץ החיים ולא מעץ הדעת, היה מתדבק והולך בקדושת קונו, ומתענג על הוד קדושתו לנצח נצחים באין מפריד. אבל מאחר שאכל מעץ הדעת נשקע בתאוות הגופניות ואהב החומריות.

נמצא מבואר שהחיסרון של חטא הדעת היה, שנכנס בו תאוות הגופניות והחומריות.

יסוד חטא העגל

ו] ומוצאים אנו שמה שפגמו וחטאו בחטא העגל, ג"כ היה מחמת תאות וחמירות.

וכפי שאמרו בספרי (דברים פיסקא מג): "שאיין אדם מורד במקום אלא מתוך שובע שנאמר (שם ח, יב-יג) "פן תאכל ושבעת ובתים טובים תבנה וישבת, ובקרך וצאנך ירביון וכסף וזהב ירבה לך". מהו אומר (שם, יד) "ורם לבבך ושכחת את ה' אלהיך". כיוצא בו אתה אומר (שמות לב, ו) "וישב העם לאכול ושתה", מהו אומר (שם, ח) "עשו להם עגל מסכה".

הרי מבואר שהעגל בא מחמת השקיעות בתאות העולם הזה, שזה גרם שכחה מהקב"ה. כי

^{כה} וע"ע בדרשות 'שיח יצחק' (לפר' בשלח) להגרי"א חבר שכותב: "ועל ענין נפלא הזה נצטוו ישראל על אכילת מצה בליל פסח ואיסור אכילת חמץ כל שבעה, כי ע"י חטא אדה"ר נכנס בו יצה"ר ונתגשם חמרו להמשך אחר תאות מגונות והוא שאור שבעיסה הגורם קלקול הנפש. וביציאת מצרים שנבחרו ישראל להיות לו לעם נצטוו באכילת מצה שלא נחמץ ולא נתקלקל, שבזה יהיה הכנה לטהרת גופם שלא להיות נמשך כל כך אחר תאות יצרו המגונה".

^{כו} וראה ברש"י (שם, ו) עה"פ "ויקומו לצחק" יש במשמע הזה גילוי עריות כמו שנאמר (בראשית לט , יז) "לצחק ביי".

וכך מפורש בגר"א (תיקו"ז כא נה, א) על מש"נ (שמות לב, יח): "וַיֹּאמֶר אֵין קוֹל עֲנוֹת גְבוּרָה וְאֵין קוֹל עֲנוֹת חֲלוּשָׁה קוֹל עֲנוֹת אֲנָכִי שְׁמַע". ואמרו בזוהר (שם): "אין קול ענות גבורה דא שבריי"ם, ואין קול ענות חלושה דא תקיע"ה, אלא קול ענות אנכי שומע דא תרוע"ה". וכותב הגר"א: "ענות גבורה (שברים) הוא במצות לא תעשה, ושל תקיעה היא במצות עשה כו'. ואמר מהש רבנו ע"ה דהענות הזה אינו במ"ע ול"ת, אלא בביטול תורה ופריקת עול מלכות שמים, וכמש"נ "התפרקו" וירא העם כי פרוע הוא כו'".

הרי להדיא שיסוד חטא העגל לא היה במצות עשה או בלא תעשה, אלא בביטול תורה ופריקת עול מלכות שמים!

וכפי שמצינו מה שאמרו חז"ל (סנהדרין סג, ב): "יודעין היו ישראל בעבודה זרה שאין בה ממש, ולא עבדו עבודה זרה אלא להתיר להם עריות בפרהסיא".

התורה היא "עץ חיים"

[ז] והנה בפשטות המושג של "עץ החיים" שכותב הרמח"ל שהיה בפריז סגולה להכניס בלב הידיעה הנכונה והדביקות והאהבה אליו יתברך, והידיעה בדרכיו הקדושים, והיה שולל מן הנפש התאוות הגופניות, איננו בנמצא עמנו.

האומנם הגר"א (תיקו"ז עמ' נב, ב) כותב על הלוחות הראשונות ועל הלוחות השניות: "דלוחות הראשונות ניתנו לו מעץ החיים", וכיון שחטאו בעגל נשברו ואתיהב לון בסטרא ד"עץ הדעת טוב ורע".

הרי שדרגת התורה בעת מתן תורה (לוחות הראשונות) שאז ביארנו שחזרו לדרגה של אדה"ר קודם החטא, היה זה אותו הבחינה של "עץ החיים". ואחרי חטא העגל ירדו מדרגה זו.

וכך כותב הרמב"ם (פ"ד מהל' תשובה ה"א): "הקב"ה נתן לנו תורה, זו עץ חיים היא, וכל העושה כל הכתוב בה ויודעו דעה גמורה נכונה זוכה בה לחיי העולם הבא".

וכפי שמצינו בגמ' בברכות (לב, ב): "אין עץ חיים אלא תורה, שנאמר (משלי ג, יח) עץ חיים היא למחזיקים בה".

והנה מעלת התורה שוה למעלת "עץ החיים", שהרי הבאנו לעיל מה שכותב הרמח"ל שמעלת "עץ החיים" היה בפריז סגולה: [א] להכניס בלב האדם הידיעה הנכונה והדביקות והאהבה אליו יתברך. [ב] הידיעה בדרכיו הקדושים. [ג] והיה שולל מן הנפש התאוות הגופניות.

וזוהו גם מעלת התורה, וכפי שכותב הגר"א (משלי כג, כו): "כי תכלית ועיקר עסק התורה היא כדי לידע הדרך הכבושה והישרה לילך לעבוד ה', וכמש"נ (ירמיה ט, כג) "כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי". [א] "השכל" הוא לידע הדרך אשר ילך בה. [ב] "וידוע אותי" הוא לידי הקב"ה כו' וידיעת שמו יתברך הוא ג"כ מעיקרי העבודה, והוא ידיעת דרך לילך בה (עכ"ד).

[ג] ונוסף על כך מה שכותב הגר"א (משלי יח, א) עה"פ "לתאוה יבקש נפרד": "תיכף כאשר האדם נפרד מן התורה הוא רודף אחר התאוה ומבקש אותה, כי התורה הוא משבר את התאוה כמש"כ למעלה, וכשהוא נפרד מן התורה הוא רודף אחר התאוה".

וכותב הרמב"ם (סוף הל' איסו"ב): "גדולה מכל זאת אמרו, יפנה עצמו ומחשבתו לדברי תורה וירחיב דעתו בחכמה, שאין מחשבת עריות מתגברת אלא בלב פנוי מן החכמה, ובחכמה הוא אומר אילת אהבים ויעלת חן דדיה ירווך בכל עת באהבתה תשגה תמיד".

ומבואר שהתורה בא במיוחד כנגד מחשבת עריות, שהוא הראש לכל התאוות הגופניות. וכפי שביאר הגר"א (אד"א האזינו פסוק ה; ישעיה א, ב; משלי ב, ט), שמלבד הענין של "בין אדם למקום" ו"בין אדם לחבירו", יש גם ענין נוסף של "בין אדם לנפשו".

וצד הטוב הוא התורה שהוא השלמת עצמו (הגר"ר אברהם בן הגר"א ברכות ח, א), והוא כנגד צד הרע של התאוות שבראשם העריות.

חן ואשר על כן, בזמן שאין לנו את אפר פרה האדומה אשר נצרכת לטומאת מת שבאה מחמת חטא העגל שהחזיר את דרגת עץ הדעת, הדרך היחידה לידבק ולזכות לאיזה בחינה של "עץ החיים" למגר את הפגם והקלקול של עץ הדעת, הוא רק על ידי לימוד התורה הקדושה מתוך עמל התורה. ולכן נזכר ענין "זאת התורה אדם כי ימות באהל" דוקא בפרשה זו.

ולכן בצרפת שהיה רפיון בעמילות התורה והלכו אחרי הנאות העולם (כפי שכותב הרמח"ל), ממילא תבעה הפרה את דינה, והוצרכה התורה עצמה לימסר לשריפה בעבור ישראל.

לתגובות: 5322906@gmail.com

להאזנה לשיעורים: 0733-718134

אמונה ובטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד

הבוטח בה' תמיד בשמחה

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן יַעֲן לֹא הֶאֱמַנְתֶּם בִּי לְהַקְדִּישֵׁנִי לְעֵינֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לָכֵן לֹא תָבִיאוּ אֶת הַקֶּהֱלֵ הַזֶּה אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לָהֶם. (כ, יב)

כבר האריכו חז"ל לבאר בכמה וכמה אנפי מה היה חטא "מי מריבה". המהר"ל (גור אריה שם) ביאר הענין וכתב ז"ל, "דע, כי החטא של משה ואהרן כדכתיב בקרא: "יען לא האמנתם בי להקדישני וגו'", ודבר זה מה שהכו פעמיים אל הסלע כאשר נעשה להם נס, כי זהו יציאה מן האמונה, כי עשו מעשה זה דרך כעס, ומי שעושה מצות השם דרך כעס, בפרט כאשר נעשה להם נס כזה, כמו שעשו הם, שאמרו "שמעו נא המורים", וכן שהכו אל הסלע, אין זה אמונה. כי האמונה הוא מי שבוטח בו יתברך, אין לו בו רק שמחה, שזה ענין אמונה, שמאמין בו ובוטח בו, ועם הבטחון השמחה. אבל עם הכעס אין כאן אמונה. ומה שהכו פעמיים יורה זה על מיעוט האמונה ובטחון בו, ולכך הוא כועס. ודבר זה ידוע, כי מי שאינו מאמין ובוטח בו יתברך בבטחון גמור, הוא בכעס ובמכאובות. וכאשר אמר השם יתברך אל משה להוציא מים מן הצור, היה להם לעשות באמונה בו יתברך, שהרי השם יתברך עושה נס כזה לישראל להוציא מים מן הסלע, ואז היו רואים הבטחון בו יתברך מה שהוא עושה עם הנבראים. והיה למשה ולאהרן להתחדש באמונה ובטחון יתירה, ואז היו עושים בשמחה (והם) עם הנס הגדול שעשה השם, שהיה ראוי לחדש להם אמונה ובטחון בו יתברך, והיה ראוי להם להוסיף אמונה ובטחון, והיה ראוי להם השמחה. ואל תאמר, הרי לא היה הכעס רק על ישראל, הנה אין זה קשיא, כי עם האמונה נתחדש שמחה, לא כעס, ולפיכך לא היה כאן אמונה. וזה שאמר: "יען אשר לא האמנתם בי להקדישני לעיני בני ישראל", כי אם עשו את הדבר באמונה, והיה להם שמחה במצוה זאת, שעם כל אמונה שמחה, לפי שהוא בטחון בטובו יתברך, היה זה קדושה לעיני ישראל שיש להאמין ולהיות בוטח בו כאשר היה עושה נס. והנה שני הדברים, האחד מה שאמר: "שמעו נא המורים", ומה שהכו בצור פעמיים, הכל היפך האמונה. ולכך תמצא פעמים אומרים רז"ל שהחטא מה שהכה צור פעמיים, ופעמים אומרים שהחטא מה שאמר "שמעו נא המורים", והכל ענין אחד, שבשעה שעשה השם יתברך נס להם, היה להם להוסיף אמונה ובטחון, ועם האמונה ובטחון אין כאן כעס... וכאן רצה שיהיו כל ישראל יקנו אמונה ובטחון בו יתברך, ויראו כי כל הנמצאים נמשכים אחריו ברצון. ועם כל זה משה עשה היפך זה, שהכה פעמיים בצור, גם כעס שאמר: "שמעו נא המורים". וזה שאמר: "יען לא האמנתם להקדישני לעיני בני ישראל", שאילו דברתם - והיו הנמצאים נמשכים אחר השם יתברך ברצון, היה קדושה לעיני ישראל, שיהיו נמשכים גם כן אחריו, עכ"ל הזהב. מבואר בדבריו דהחטא היה מחסרון באמונה ובטחון בהשי"ת, דמי שיש לו אמונה ובטחון בהשי"ת, הרי הוא אינו כועס, שהרי הוא בשמחה תמיד, ובעזרהי"ת נבוא לבאר יסוד זה.

כי בו ישמח לבנו

מבואר מדבריו הקדושים, דאי אפשר להיות בשמחה בלי בטחון בהשי"ת. ובאמת מצינו דמקרא מלא דיבר הכתוב (תהלים לג, כא): "כי בו ישמח לבנו כי בשם קדשו בטחנו". הרי שהשמחה נמצאת רק אצל הבוטח. ושמחת הבוטח בהשי"ת מתחלקת לב' חלקים: א] שיקבל הכל בשמחה, ש"כל מה דעביד רחמנא לטב עביד". ב] ועל כל מה שנוגע לעתיד יבטח בהשי"ת שיהיה טוב כרצונו של הבוטח, וממילא יהיה בשמחה גדולה.

כל דעביד רחמנא לטב עביד

הנה המקור לזה שחייב כל יהודי לקבל הכל בשמחה, איתא בברכות (ס, ב): "חייב אדם לברך כו'. מאי חייב לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה?... אמר רבא: לא נצרכה אלא לקבולינהו

בשמחה... אמר רב הונא אמר רב משום רבי מאיר, וכן תנא משמיה דרבי עקיבא: לעולם יהא אדם רגיל לומר כל דעביד רחמנא לטב עביד. כי הא דרבי עקיבא דהוה קאזיל באורחא וכו', ע"כ. וכן פסק בשו"ע (סי' רכ"ב) וז"ל: "חייב אדם לברך על הרעה בדעת שלמה בנפש חפצה, כדרך שמברך בשמחה על הטובה, כי הרעה לעובדי השם היא שמחתם וטובתם, כיון שמקבל מאהבה מה שגזר עליו השם נמצא שבקבלת רעה זו הוא עובד את השם, שהיא שמחה לו", עכ"ל.

וכבר האריך בעל התניא (אגרת הקודש פרק י"א) לבאר יסוד זה וז"ל: "באמת אין רע יורד מלמעלה והכל טוב, רק שאינו מושג לגודלו ורב טובו וזהו עיקר האמונה שבשבילה נברא האדם להאמין דלית אתר פנוי מיני' ובאור פני מלך חיים, וע"כ עז וחדוה במקומו הואיל והוא רק טוב כל היום, וע"כ ראשית הכל שישמח האדם ויגל בכל עת ושעה ויחיה ממש באמונתו בה' המחיה ומטיב עמו בכל רגע, ומי שמתעצב ומתאונן מראה בעצמו שיש לו מעט רע ויסורין וחסר לו איזה טובה, והרי זה ככופר ח"ו וע"כ הרחיקו מדת העצבות במאד חכמי האמת", עכ"ל. הרי דמי שיש לו עצבות ואינו בשמחה, אינו אלא משום שחסר לו בעיקר האמונה בהשי"ת, שאינו מאמין ש"כל מה דעביד רחמנא לטב עביד".

השי"ת יודע מה הכי טוב

פעם שאל החפץ חיים לאיש אחד על מצבו. הלה ענה: "עס וואלט נישט געשאדט אביסעל בעסער" [לא היה מזיק אם היה קצת יותר טוב]. ענהו החפץ חיים זצ"ל: "פון וואנען ווייסט איהר אז עס וואלט ניט געשאדט? השי"ת ווייס בעסער, און ער איז א רחום וחנון, ער וויל געבען בעסער און קען געבען בעסער, און וויבעלד אז ער גיט ניט בעסער, איז געוויס אזוי גוט". [מאיפה אתה יודע שלא היה מזיק? השי"ת יודע יותר טוב, והוא גם רחום וחנון, הוא רוצה לתת יותר טוב ויכול לתת יותר טוב, וכיון שאינו נותן, בהכרח שדווקא כך טוב]. (ח"ח על התורה עמ' רפ"ד)

מעשה נפלא:

מספרים שהביאו ילד יתום מאב ואם, אל מרן הרב שך זצ"ל שישוחח עמו ויחזק אותו. אמר לו הרב שך במה אוכל לנחמך, גם אני התייתמתי בגיל צעיר ויודע אני את צרתך הגדולה, אך אספר לך סיפור שיוכל לחזק אותך.

בהיותי בישיבה, הבחורים הטובים והמצוינים כשהגיעו לגיל הנשואין, היו מקבלים מהמחותן "סידור מלא", וכל אחד שחזר מהאירוסין היו שואלים אותו כולם מה הבאתך אתך?! זה היה מושג שכל חתן חוזר עם מטען גדול לאחר אירוסיו. אמנם כשאני התארסתי לא קיבלתי דירה. אמרו לי חברי שאעזוב את הכלה ואחפש שידוך אחר, הרי לבחור בעל שם כמוך ראוי לקבל "סידור מלא"! ועוד כיצד תסתדר ללא דירה? אבל הבנתי שהשידוך מן השמים ולכן לא בטלתי את השידוך. והנה, הגיעו שמועות כי יתכן שתפרוץ מלחמה, וכיון שלא הייתה לי דירה אלא גרתי בדירה שכורה, לא הוקשה עלי לעזוב את מקומי ולעלות לארץ ישראל, אך כל חבריי שגרו בדירות משלהם, היה קשה להם לעזוב את דירתם ורכושם, ונשארו לגור בפולניה. סופו של דבר כל חברי נספו בשואה ולא נשאר מהם זכר, רק אני נשארתי בחיים!!!

המשיך הרב שך זצ"ל, לו היו שואלים אותי או את כל בחור אחר באותו זמן, האם לקבל דירה זה דבר טוב או לא, ללא ספק כל אחד היה אומר, "אין דבר טוב יותר מלקבל דירה", אולם עתה התברר למפרע שאי קבלת הדירה היה הדבר הטוב ביותר!

שמחה על העתיד

והנה מחוייב כל אחד לקבל הכל בשמחה ולומר: "כל מה דעביד רחמנא לטב עביד", והיינו לענין מה שכבר נעשה. אבל בנוגע לעתיד, הבוטח בהשי"ת תמיד בשמחה שיהיה הכל כפי רצונו. וכן מפורש בדברי המפרשים על הפסוק (תהלים לג, כא): "כי בו ישמח לבנו כי בשם קדשו בטחנו". וביארו המפרשים (שם) שכוונת הפסוק, שהטעם שהבוטח בה' הוא בשמחה, משום שהבוטח בודאי יזכה לישועת ה', וע"כ הוא בשמחה על אותן ישועות שיזכה להם בעתיד.

כסף עד אין סוף

יש לבאר זאת במשל לאחד שחידש מכונה שיכולה להדפיס כסף עד אין סוף, ואותו כסף הוא ממש כמו כסף אמיתי, השטרות הם ממש כמו שאר כל השטרות, עובר לסוחר, הרי בודאי בלי שום ספק כלל וכלל, יהיה בשמחה עצומה!! משום שהוא יודע שלא יחסר לו כלום מצרכיו. ובאמת כבר דימה החובות הלבבות (שער הבטחון, פתיחה) את בעל הבטחון לבעל כימיה, שיוודע להפוך כסף לזהב ונחשת ובדיל לכסף על ידי חכמה ומעשה. וכתב החובות הלבבות שלבעל בטחון יש יתרון בעוד עשר מעלות, והאריך לבאר כל אחת ואחת. אבל פשוט ומובן שבעל כימיה שיש לו כסף וזהב עד אין שיעור, צריך לשמוח, שיוודע שכל מה שצריך יש לו יכולת לקנות. ואם צריך רופא, יכול ללכת לרופא הכי טוב בעולם. וגם יש לו יכולת לשכור שומרי ביטחון לשומרו ולשמור ביתו וכדומה. קל וחומר הבוטח בה' שיש לו את כל זה, ויותר ויותר. ואין סוף למה שיש לבעל הבטחון, שיש לו יכולת להשיג כל דבר בעולם ע"י בטחונו, וגם יש לו מנוחת הנפש, שהרי אינו ירא משום אדם, משא"כ בעל הכימיה אין לו שום מנוחת הנפש, שהרי הוא ירא מכל אדם, וגם ירא מהמלכות וכו', כמו שהאריך החובות הלבבות.

הבטחון של הגר"ח זצ"ל

הגר"ח קניבסקי זצ"ל סיפר, שכשהתארסה אחת מבנותיו הוא התחייב סכום מסויים, שלא היה לו שמץ של מושג מהיכן ישיג סכום גדול זה. אך הוא בטח בה' שינהג עמו במידת הרחמים ויהיה לו לשלם את הסכום הנדרש. ממש סמוך לחתונה הגיע מברק שמחכה לו בדואר מעטפה. הוא הלך לדואר ושם הגיעה מעטפה ובתוכה שיק שמן. הוא קרא את המכתב, שבו היה כתוב סיפור מאוד מעניין: כמה שנים קודם הגר"ח ערך את פרוש הרוקח על התורה, לבקשת העורכים אם יצא מזה כסף הם ישלמו. ולא יצא מזה כלום, אז הוא לא קיבל כסף. לימים מישהו לקח על עצמו לשלם את כל ההוצאות, כולל לעורך וכעת הם שולחים את הכסף.

לימוד למעשה:

הבוטח בה' תמיד בשמחה גדולה, בכל מצב שהוא! שיוודע בברירות שכל מה שנעשה לו היה לטובתו, אף שאינו מבין מדוע. וגם שמח מאוד, משום שיוודע שהשי"ת יזמין לו כל צרכיו, אע"פ שאם אינו יודע מהיכן ישיגם, מ"מ הוא ית' "כל יכול", ובידו לפעול ישועות גדולות!

לתגובות: adebstein@gmail.com

באר צבי / הרב צבי קרייזר, ראש כולל 'נזר אברהם' ומג"ש בביהכ"נ איצקוביץ' בב"ב, מח"ס באר צבי

כח התפילה הברורה

וַיִּרְאוּ כָּל הָעֵדָה בְּיַגְוֹעַ אֶהְרִן (כ, כט)

פירש רש"י (מהתנחומא והספרי בפרשת וילך): "כשראו משה ואלעזר יורדים, ואהרן לא ירד, אמרו היכן הוא אהרן, אמר להם מת, אמרו אפשר מי שעמד כנגד המלאך ועצר את המגפה, ישלוט בו מלאך המות?! מיד ביקש משה רחמים, והראוהו מלאכי השרת להם מוטל במטה, ראו והאמינו". עכ"ל. נובעיקר הדבר איך נודע להם על מיתתו, בתרגום יונתן בן עוזיאל מבואר שמשה הגיע עם הקריעה שעשה בבגדיו, ואמנם אלעזר שהיה כהן גדול היה אסור לו לקרוע. ויעויין בספר 'שפתי צדיק'.

ויש שהקשו על כך מהמבואר בשבת (פ.ט.), שבחטא העגל לסוף ארבעים יום בא שטן ועירבב את העולם, אמר להן: משה רבכם היכן הוא? אמרו לו עלה למרום, אמר להן באו שש, ולא השגיחו עליו, מת ולא השגיחו עליו, הראה להן דמות מטתו, והיינו דקאמרי ליה לאהרן כי זה משה האיש וגו'. ע"כ.

הרי מבואר, שאפילו לאחר שראו דמות מיטתו של משה שמת, עדיין לא היה עליהם להאמין שמת, וכמו שאכן הוברר להם לבסוף שמשה לא מת, ואם כן כיצד אפוא לא חששו כעת לחזור שוב על אותו משגה, ולהאמין על פי ראיית מטתו - שאכן מת אהרן?! והעלו בבי מדרשא כמה אופנים ביישוב הענין:

א, הגאון רבי אליהו מאיר בלוך זצ"ל כשנוקק לשאלה זו, ביאר, כי ישנו חילוק גדול; כאן הרי משה רבנו עצמו היה זה שביקש להוכיח להם את האמת שאהרן מת, ועל כן לא יכולה לצאת מכך רעה, ושפיר יכלו לסמוך עליו. לעומת זאת, במעשה העגל היה זה בניגוד למה שאמר להם משה רבנו שיעלה לקבל התורה וילמדה לישראל, אם כן בודאי היה עליהם להאמין שיחזור, וכאשר מבקשים היו להבין בעצמם, יכלו בקלות לטעות.

ב, בעוד שלגבי מיטתו של משה כתוב בגמרא שהשטן הוא זה שהראה להם את דמות מיטתו, הרי שעתה במיתת אהרן על ידי תפילתו של משרע"ה מלאכי השרת הם אלו שהראו את מיטתו, ובכך ראו את החילוק, והבינו שכאן זה אכן מראה אחר ממה שראו אז, ועל כן האמינם [וגם לפי הלשון שכתב רש"י בפר' כי תשא (לב, א בסוף דבריו)] "כמין דמות משה הראה להם השטן שנושאים אותו באויר רקיע השמים", עדיין לא נתפרש מי נשא אותו. וגם אם היו זה מלאכים מסתבר שהיו מחילותיו של השטן, ולא מלאכי השרת, וכמש"כ].

ג, אף אמנם אם נניח שניתן להאמין על ידי ראיית המטה, אולם בעגל עשו בגין כך דבר שהוא נגד התורה הקדושה, [ולאחר מעשה הבינו שאע"פ שראו דבר שניתן להאמין על ידו, מכל מקום זה היה רק בכדי לבלבלם ולנסותם אם ילכו לעשות עגל], לעומת זאת כאן לא היה בזה משהו נגד התורה, וגם לא היתה להם נפקא מיניה גדולה אם אהרן אכן מת או שעלה השמימה ללא שמת. ולפיכך לא היתה להם כל סיבה שלא להאמין לדבר שלפי המציאות הפשוטה מורה על מיתתו.

ד', בגמרא בשבת כתוב שהראו להם רק 'דמות מיטתו', כלומר, לא ראו שום דבר ברור בעצם. לעומת זאת כאן לשון חז"ל הוא ש"הראוהו להם מוטל במטה". והיינו שכולם ראו את אהרן עצמו כשהוא מת! נוב'תנחומא' הלשון הוא: "מיד פתח הקב"ה את המערה והראהו להם".

ה', כח תפילתו של משרע"ה

עוד יש לומר בזה דבר נפלא, שבאמת לאחר שכבר נכשלו במעשה העגל □ לא היו אמורים כאן להאמין. אלא שיש לדייק בדברי רש"י שכתב שמושה 'ביקש רחמים על הדבר' והראו המלאכים מיטתו והאמינו. נמצא אפוא, שמה שראו את מיטתו של אהרן - היה זה פועל יוצא שבא על ידי תפילתו של משה רבנו ע"ה בכדי שיאמינו, ובודאי שהיה בכח תפילתו של משה לפעול בכך שאכן יאמינו.

וענין הכח העצום של תפילה אנו רואים גם בהמשך הפסוקים, שכתוב (כא, א) "וישמע הכנעני מלך ערד" וגו'. ופירש רש"י, שעמלק שינה לשונו לדבר בלשון כנען כדי שיהיו ישראל מתפללים להקב"ה לתת כנענים בידם והם אינן כנענים, ראו ישראל לבושיהם כלבושי עמלקים ולשונם לשון כנען אמרו נתפלל סתם וכו'. נוכחו שכתב ה'מגן אברהם' (סי' קי"ט ס"א) בשם המהרי"ל, שבפניו אין צריך להזכיר שמו]. הרי מוכח, שאפילו עמלק, שהתורה מעידה עליו בסוף פרשת כי תצא (דברים כה, יז) שהיה בגדר 'ולא ירא אלוקים', גם הם הבינו שאם אך יתפללו בני ישראל נגדם, אין להם כל סיכוי לנצח במלחמה, ואף על פי שבודאי יצאו למערכה עם כלי הנשק המשוכלל שהיה באותם ימים. הרי שגם הגויים השפלים ביותר הבינו את הכח העצום של תפילה.

מדוע לא שינו עמלק את לבושם

אבל עדיין צריך להבין, אם הם כל כך חששו מהתפילה של בני ישראל נגדם, כיצד זה השאירו מקום שיכירום על פי לבושיהם שהם עמלקים, הרי אם הם שינו לשונם לדבר בלשון כנען כדי שיהיו ישראל מתפללים לתת כנענים בידם והם אינם כנענים, מדוע לא חששו בכך שאם משאירים את לבושם כעמלק, ישראל יתפללו סתם? נואכן מלשון המדרש בילקוט שמעוני שזהו מקור דברי רש"י משמע ששינו גם את לבושם כנענים, דאיתא שם: אמר רב יהודה בר שלום, לבוש כנעני לבש ולמד שיחת כנענים ודיבר בלשונם. הרי מבואר דשינו את שניהם, וכן כתבו התוספות בר"ה (ג). וכ"כ בילקוט מעם לועז. אולם עיי"ש במהרש"א (ר"ה ג.) שכתב וז"ל: 'לא ששינה את שניהם, אלא הלשון שינה מן הכסות, שהיה מלבוש עמלק והלשון כנעני וכו' וכפרש"י בחומש'. עכ"ל].

אלא מבארים בזה, שכן גם הם ידעו שהתפילה שיש להם לחשוש מפניה היא דוקא כזו שבאה מכל עומק הלב, ולפיכך במידה והם יצליחו לעורר בלבם של ישראל איזה ספק קל שמא הם אומה אחרת, כבר יחסר משלימות כוונת הלב בתפילתם, ושוב אין להם לירא מתפילה כזו, כי על ידי הבלבול שיגרמו לישראל, לא תהיה תפילתם שלימה ומיושבת. ולכן היה מספיק לעמלקים להכניס את בני ישראל רק לספק, וזהו הכח של עמלק, עמלק זה בגימטריה 'ספק', להכניס קרירות וספיקות בלב המאמין, ועל ידי זה כבר לבטלו מעבודת השי"ת.

מה קל יותר לשנות

אולם עדיין יש להקשות, שלכאורה כאשר היה ענין לעמלק לשנות רק אחד מן המאפיינים שלו, או את לבושו או את שפת דיבורו, הרי שהרבה יותר קל לאדם לשנות את לבושו

החיצוני מאשר להתחיל לדבר בשפה אחרת שאינו רגיל בה. ואם כן יש להבין מה ראו על ככה לשנות דוקא את השפה לדבר בלשון כנען, ולא את לבושו?

והנראה לבאר, דהנה כבר שואלים ה'משכיל לדוד' ועוד מפרשים, את השאלה הנ"ל, דמדוע לא שינו כבר גם את הלבוש שאז יהיו בטוחים שבני ישראל לא יתפללו נכון, וביאר על כך ה'חידושי הרי"ם', [וכן ידוע בשם רבי יהושע רוקח מבלעזא זי"ע], שאם היו משנים גם את הלבוש, הרי שבמציאות כבר היו נחשבים ככנענים לגמרי, ושוב תועיל תפילת בני"ה שהשי"ת ימסור בידם את הכנענים.

והנה פשטות כוונת דבריהם הוא, שדוקא כאשר היו משנים את שני הדברים, גם דיבור וגם לבוש □ היו נחשבים כאומה כנענית. אולם שמא יתכן להוסיף ולבאר שעיקר הדבר שקובע את השייכות של האדם לאומה אחרת הוא בעיקר הלבוש, [והיינו כי שינוי של השפה והלשון, אין השינוי קיים אלא דוקא בשעה שמדבר בלשון אחרת, משא"כ כשלבשו בגדים אחרים, הרי הוי שינוי הניכר בכל זמן שלבושים בהם]. ולכן כאשר היו משנים את הלבוש היו נחשבים ככנעניים, ולא דוקא אם היו מחליפים את שניהם. ומשום כך לא היתה בידם אפשרות אחרת אלא רק להחליף את שפתם ולא את לבושם. וכפי שכבר הארכתי במק"א כמה רב ועצום הוא הכח שיש בלבוש ובבגדים שלובש האדם, שבכחם להשפיע אף על פנימיותו.

והנה כקושיא זו מקשים גם אצל יעקב אבינו שהתחפש לעשו אך נשאר לדבר בלשון תחנונים "הקול קול יעקב" (בראשית כז, כב), ותמוה מדוע החליף רק את הלבוש, ולמה לא השלים את השינוי לחלוטין לדבר ג"כ כמו עשו. ולפי הפשטות דלעיל היה מקום לומר, שאם היה מחליף גם את הלבוש וגם את השפה הרי שהיה נחשב כעשו ממש חלילה, אך לפי מה שהוספנו לחדש שאפילו בשינוי הלבוש לחוד כבר נחשב כעשו, הדרינן לקושיין שיחליף כבר גם את השפה. ובפשטות צריך לומר שאה"נ אלא שלא עשה זאת משום שלא רצה לזלזל בכי הוא זה בכיבוד אב, ואפילו באופן שעלול להסגיר אותו.

אולם יש לציין שה'חתם סופר' בספרו "תורת משה" (תנינא) אכן כתב לבאר את הפסוק בפרשת תולדות, במה שאמר יעקב ליצחק אביו "אנכי עשו בכורך" (בראשית כז, יט), ועמדו הראשונים איך הוציא שקר מפיו (עיין רש"י). ומבאר ה'חתם סופר' על פי הנ"ל, שבכך שהיה יעקב לבוש כעת בבגדי עשו, היה נכון להוציא לשון דמשתמע לתרי אנפי. עכ"ל. ופשטות כוונת דבריו נראה, שיעקב אבינו כביכול ירד קצת ממדרגתו על ידי שלבש בגדי עשו, בכך שכבר יכל לומר לשון שמשתמע לשני פנים, מה שלא היה יכול לומר לולי שלבש את בגדי עשו. הרי לנו ששינוי הבגדים בלבד ג"כ כבר גרם זאת ליעקב.

ואכן כך הבין את דבריו נכדו רבי עקיבא סופר בספרו "דעת סופר" (פ' וישלח עמ' ס"ב ד"ה ויאמר) שכתב בשם החת"ס וז"ל: דמשום הכי היה יכול יעקב לשנות ולומר אנכי עשו בכורך, יען שלבש בגדי עשיו הרשע, ועשו הבגדים רושם על יעקב, שבגדי רשע גורם רע ללובשם. עכ"ל. ואמנם אלו הם דברים שצריך זהירות גדולה איך לאומרם, ומי יבא בסוד הבנת דברי האבות הק'. אולם נראה לבאר זאת על הדרך שנתבאר, שהלבוש של האדם במידה מסויימת קובע את מהותו, וכמו שמשה רבנו מפאת לבושו כמצרי נקרא בתורה "איש מצרי" (שמות ב, יט, וראה מד"ר שם), כמו כן גם יעקב אבינו מאחר ולבש את בגדי עשו, שוב לא היה זה נחשב כשקר כשאמר שהוא עשו, כי היה בזה אמת מצד עצמו, וכן"ל.

תפילה צריכה להיות באופן הברור ביותר

אך לכאורה אכתי יש לעיין בעיקר הענין, שהרי השי"ת יודע רצונם וכוונתם של ישראל, שגם אם הם אומה אחרת, מכל מקום בקשתם שימסרם הקב"ה בידם, ומדוע אם לא יכוונו ויפרשו להדיא על איזו אומה הם מתפללים לא תתקבל תפילתם?

וביאר בזה ה'משך חכמה' בתירוצו הראשון, בזה הלשון: "מכל מקום לא היתה מועלת תפילתם כיון שהתפללו בטעות. [כלומר שבתפילה הולכים אחרי מה שהוציא בפיו בדוקא]. ומזה יצאה ההלכה הקבועה בתלמוד פרק המקבל (ב"מ קו.) אמר ליה המשכיר זרעה חיטי ואזל זרעה שערי, ואשתדוף רובא דבאגי, ואשתדוף נמי הנך שערי דיליה, מאי, מי אמרינן דאמר ליה אילו זרעתה חיטי הוה נמי משתדפא, או דילמא מצי אמר אילו זרעת חיטי הוה מקיים בי (איוב כב, כח) 'ותגזר אומר ויקם לך' □ שאני לא ביקשתי מהשי"ת בתחילת השנה שיצליחני בשעורים אלא בחיטין (רש"י). ונכון. [ועיי"ש עוד בתוד"ה לניסא].

והנה במה שביאר המשך חכמה, כי תפילה לא תתקבל אלא באופן הברור והמפורט, והוכיח כן מהא דב"מ שם, לכאורה יש להבין טעם הדבר, דהלא הקב"ה יודע צרכי ולבות בני האדם, ורצונותיהם. ומדוע אפוא צריך האדם דווקא לפרט ולפרש את בקשתו וכוונת תפילתו?

וביאר בזה הגאון רבי משה מידנר זצ"ל, (מוקני חסידי סלונים, וראש ישיבה בברנוביץ), על פי משל, לילד שאביו מבקש לקנות לו מתנה על התנהגות טובה, הרי שהילד שמרגיש קרוב אליו לא יהסס לבקש בדיוק את מה שליבו חפץ. לעומת זאת כאשר המלמד שלו מבקש לתת לו מתנה על הצטיינות בלימודים, מאחר והיחס ביניהם הוא מרוחק יותר, מטבע הדברים יתמלא הילד בהתרגשות ולא יעלה בדעתו להתפנק בבחירת הפרס, ולא יעז לעקם את אפו אם הפרס לא ימצא חן בעניו. נמצינו למדים, שככל שהוא מפרט יותר את בקשתו, מורה הדבר על קרבתו אל הנותן. מעתה ניתן להבין שזהו גם הענין בתפילה להקב"ה, שככל שהאדם מפרט יותר את צרכיו □ זה מגלה על קרבתו המוחשית יותר להקב"ה, כבן אל אביו, וזה גופא מהווה את הסיבה שהקב"ה ימלא את משאלותיו.

ראיות וביאורים ביסוד הנ"ל

ויש להביא בזה עוד כמה מקומות שמכריחים ומבססים יסוד זה, וכדלהלן:

(א) בפרשת ויצא, מבקש יעקב אבינו מהשי"ת "ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש" (בראשית כח, כ), ולכאורה מדוע הוצרך יעקב אבינו לפרט שהלחם יהיה בכדי לאכול והבגד בשביל ללבוש, והרי ברור שלא אוכלים בגד ולא לובשים לחם? אלא שיש אנשים שלא חסר להם אוכל, אולם מפאת איזו מחלה אינם מסוגלים לאכול. וכיוצא בזה ישנם אנשים שלא חסר להם בגדים, אולם מפאת מחלה אינם לובשים אותם. לכן ביקש יעקב בצורה מפורטת לחם לאכול ובגד ללבוש.

(ב) בפרשת וישלח מתפלל יעקב אבינו ע"ה "הצלני נא מיד אחי מיד עשו" (בראשית לב, יב), וכאן כבר מקשה הזוה"ק (ח"א קסט.), למה כפל יעקב בתפילתו 'מיד אחי מיד עשו', וכי היו לו שני אחים? ומבאר הזוה"ק (הובא ב'בית הלוי'), שמי שמתפלל צריך לפרש תפילתו כראוי, ולכן שיעקב היה צריך להתפלל תפילה מפורשת ולא תפילה עלומה "מיד אחי".

(ג) במדרש רבה על מגילת אסתר (פרשה ז, כד) על הפסוק 'פתשגן הכתב', מסופר על יהודי אחד שהיה מהלך בדרך ונתייגע ונתקלקל קרסולי רגליו, אמר 'הלואי שהיה לי חמור', עבר

שם איש אחד מרומיים שעתה ילדה לו חמרתו עיר אחד, ואמר ליהודי: קח והרכב עליך עיר זה, אמר, הרי תפלתי נשמעת, אלא שלא שאלתי כהוגן, כלומר לא פירשתי דברי אם ארכוב אני על החמור או להרכיבה עלי, עיי"ש.

(ד) ה'אור החיים' בתחילת פרשת ואתחנן (דברים ג, כג) ביאר את הפסוק 'ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר', שתיבת 'לאמר' באה לבטא שמשא פירש בתפילתו את אמריו היטב, שתהא תפילתו מפורשת ולא תהיה סובלת פירוש בלתי הגון. והביא על כך את המעשה מהמדרש (אסתר ז, כד) הנ"ל.

(ה) הגמרא בתענית (ג). שלושה שאלו שלא כהוגן, שניים נענו כהוגן, ואחד נענה שלא כהוגן. אליעזר עבד אברהם כשהתפלל על זיווג ליצחק אמר: "והיה הנערה אשר אמר אליה הטי נא כרך ואשתה ואמרה שתה וגם גמליך אשקה אתה הכחת לעבדך" (בראשית כד, יד), והרי יתכן שהיתה נותנת לו לשתות אבל היתה חיגרת או עיוורת? ונענה כהוגן שיצאה רבקה. שאל המלך אמר שמי שיהרוג את גלית הפלישתי יעשרנו המלך עושר גדול וגם את ביתו יתן לו המלך לאשה. ומה היה עושה אם עבד או ממזר היה הורג את גלית? אבל הוא נענה כהוגן, ודוד אדונינו מלך ישראל הרג את גלית והוא זכה בחתן הגון. יפתח הגלעדי אמר שאם ינצח במלחמה הראשון שייצא לקראתו מפתח ביתו יעלה לעולה, ומה יעשה אם יצא כלב או דבר טמא? ונענה שלא כהוגן ויצאה בתו. הרי לנו שתפילה צריכה להיות מפורטת וברורה.

(ו) דוד המלך ע"ה בספר תהילים (ג, ה) אומר: "קולי אל ד' אקרא ויענני מהר קדשו סלה". ומובא ב"אוצר תהילות ישראל" שדוד משבח את ד' שלמרות שלא פירט את תפילתו אלא רק קולי אל ד' אקרא למרות זאת ענה לו ד' "ויענני מהר קדשו סלה".

(ז) על הפסוק בתהילים (כא, ג) "תאות לבו נתת לו וארשת שפתיו בל מנעת סלה" אומרת הגמרא (עירובין נד:)- זכה, תאות ליבו נתת לו. לא זכה - וארשת שפתיו בל מנעת סלה. מבאר ה"בן יהודע", שמדובר פה על אדם שהתפלל תפילה שאינה מפורטת. אז אם זכה, תאות לבו נתת לו, כלומר, שלמרות שלא פרט בקשה - נענה. אבל אם לא זכה, "וארשת שפתיו בל מנעת סלה", אז לא זכה, ויקבל חמור לשאת אותו, במקום שהוא ירכב על החמור... (וכמדרש באסתר הנ"ל).

(ח) וביסוד הדברים הללו נראה לבאר גם מה שמצאנו בפרשת נח, שלאחר המבול הוצרך נח לשלח את היונה לראות 'הקלו המים מעל הארץ' (בראשית ח, ח), ולכאורה יש להבין לאיזה צורך הוצרך נח לדעת אם קלו המים, הרי לא היה לו בזה שום נפקא מינה, שהרי בין כך לא יצא עד שקיבל ציווי מאת הקב"ה לצאת מן התיבה, וגם לא השתנה שום דבר כשידע שקלו המים, ואם כן לשום מה נצרך היה לדעת אם קלו המים או לא?

אמנם לאור הדברים שנתבארו יש לומר שנח הוצרך לדעת על מה בדיוק להתפלל, והיינו שמאחר והתפילה צריכה להיות ברורה ומפורטת, צריך היה לדעת על מה הוא מבקש בתפילתו, והיינו לפני שיבשה הארץ הוצרך נח להתפלל על יבושת הארץ, ורק לאחר מכן הוצרך להתפלל על היציאה מן התיבה. וכיוצא בזה מסופר על מרן החפץ חיים, שבזמן מלחמת העולם הראשונה היה מתעניין במצב כדי לדעת על מה בדיוק יש להתפלל.

(ט) ובוה יש לבאר גם נוסח תפילת ימים נוראים 'ותקוה טובה לדורשיך', שלכאורה כל תקוה היא לטוב, והיה מן הראוי לומר 'ותקוה לדורשיך'. [ואכן ישנם נוסחאות שאומרים כך]. אולם רבי חיים ויטאל בשער הכוונות מבאר על פי היסוד הנ"ל, שלעולם צריך לפרש

התפילה היטב, וכמו שהבאנו לעיל מדברי הזוה"ק (ח"א קסט.) על הפסוק 'הצלני נא מיד אחי מיד עשו'.

(י) בספר 'עלינו לשבח' (ויקרא ט, כב), מיישב הגר"ח קניבסקי זצ"ל על פי ה'משך חכמה' הנ"ל את המעשה בבחור שחלה בשחמת הכבד והרופאים נואשו מחייו, אולם גדולי הדור התפללו עליו ואכן החלים. אך לאחר זמן קצר נספה בתאונת דרכים. ונשאל הגר"ח האם הקב"ה עשה נס לחינם, ואמר שאמנם התפללו עליו שיתרפא מן מחלתו, אך לא התפללו עליו שיאריך ימים.

הכי איתמר / הרב איתמר טעף, מח"ס 'הכי איתמר',

קרית ספר

הערות במצות פרה אדומה

דבר אל בני ישראל ויקחו אליך פרה אדמה וגו', והיתה לעדת בני ישראל למשמרת וגו'. (יט ב, ט)

א. הרמב"ם והחינוך נקטו ש"ציוונו לעשות פרה אדומה שיהיה אפרה מזומן לטהרת טומאת מת"¹², משמע שהמצוה היא "שיהיה מזומן" למצוה ולא עצם הטהרה, וכן הרס"ג נקט "ופרה למשמרת בתדר" ובאזהרות שעל עשרת הדברות כתב "לשרוף פרה", דמשמע שהמצוה היא בעצם השריפה. ואכן מלבד הכנת הפרה מנו כל המונים גם הטהרה שעל ידה,¹³ א"כ הכנתה היא מצוה לעצמה.

ואולי מחמת זה גופא אמר עליה שלמה אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני (במדבר רבה יט ג, מדרש תנחומא חוקת ו), שאמנם עיקר הפלא שהיא מטהרת הטמאים ומטמאה הטהורים, וגם נעשית מחוץ למחנה בהר הזיתים שלא כדרך שאר הקרבנות (חינוך שם). אך אולי הוא גם בכך שהכנתה מצוה גמורה מכלל התרי"ג בלא ענין לטהרה שעל ידה, וכאילו היא מצוה ללא מטרה ותכלית. וצ"ע אם הוצרכו לה טמאי מתים, והמתינו עד שיכינו, האם ביטלו עשה זו אף שלבסוף קיימו עצם הטהרה, דהא מ"מ לא היתה "מזומנת" להם, או שלא לזה הכוונה רק שעצם השריפה גם כן מצוה דאורייתא קודם שטיהרו על ידה.

ב. וכמו שכתבנו שלכל המונים איכא מצוה גם בטהרה שעל ידה, אך הנה זה לשון הרמב"ם "והמצוה הק"ח היא התורה שהורנו במשפטי מי נדה, שיטהרו בענין אחד ויטמאו בענין אחר". ומעין זה בחינוך "ונצטוינו בדינים הידועים) בכתוב שמטהרין הטמא... ומטמאין הטהור". והוא פלא עצום, וכי זו המצוה הא אינה אלא הזיית המים על הצריכים לכך, ומה שמטהרת הטמאים ומטמאה הטהורים הוא הפלא והסוד שבה, אבל מה עניינו להגדרת המצוה.

וצ"ל שאין כוונתם שהמצוה היא בעצם הפלא שבה, אלא לומר שב' חלקי הפלא הם המצוה, והיינו לא רק הטהרה שיש לטמאים, אלא גם הטומאה הבאה על הטהורים היא מקיום דיני הזאת פרה אדומה. ובתוספת ביאור, דאינה "מצות פרה אדומה" אלא "דיני פרה אדומה", והחילוק ביניהם מבואר ברמב"ם (עשה צו ועו"מ) ש"מצוה" היינו חובה המוטלת על כל ישראל, אבל "דין" אינה חובה אלא שאם רוצה לקיימו צריך לעשות לפי דיני התורה, ככל טומאות וטהרות, וגיטין, ומקח וממכר ושומרים, דממילא גם "פרה אדומה" בכלל הטהרות שאינה חובה ואם רוצה להישאר כל ימיו בטומאת מת הרשות בידו, לכן היא "דין" ולא "מצוה", ואם היא "דין" אזי דיני התורה בה היא שמטהרת בזה ומטמאה בזה, ולכן הכל כולל בהגדרת המצוה.

¹² וכן מנו המצוה בה"ג (פרשה לט) ר"א הזקן ר"י אלברגלוני רשב"ג זוהר הרקיע (עשין אות עה). רמב"ם (עשה קיג) חינוך (שצז) ספר הבתים (עשה צח). שאר מונים רס"ג (פרשה מה) ובאזהרות על עשרת הדברות (ב) סמ"ג (עשה רלב). הרמב"ם כתב "לעשות" והחינוך כתב "לשרוף", וצ"ע אם מדויק מהרמב"ם שהמצוה היא גם בהכנת המערכת ושחיטתה ושאר הכנותיה, או שכיון שהוא תרגום מערבית אין דיוקים כאלה מוכרחים. ובזוהר הרקיע (עשין אות עה) כתב מפורש "שכל מעשה פרה היא מצוה אחת". הרמב"ם הביא רק הפסוק "למשמרת", והחינוך כתב "שנאמר דבר אל בני ישראל ויקחו אליך פרה אדמה וגו', וכתוב למטה מזה והיתה לעדת בני ישראל למשמרת וגו'", משמע שהיא נמנית לדורות רק מהפסוק השני, אבל מהפסוק "ויקחו אליך" אין ראייה שהיא לדורות, וצ"ע למה ס"ד שמצוה זו רק לשעתה שצריך ראייה שהיא לדורות. ביומא מב: למדו מ"למשמרת" שהאפר צריך שימור עד שיוזה בהן, ובתוספתא (פ"ג דפרה) למדו מ"למשמרת", שהיו משמרים לדורות מכל פרה שעשו, וע"כ פשוט לרמב"ם שאינם עיקר הציווי. והרס"ג נקט בלשונו "ופרה למשמרת בתדר" וגם הר"א הזקן כתב "נצור אפר פרה טהור מטמא", ומדכתבו "משמרת" ו"נצור" איכא במשמע הלכות אלו של שמירת האפר (פירוש מתקופת הראשונים (קובץ על יד כא ב, עמ' 149), מתק אזהרות, הגרי"פ קצח), ותמה הגרי"פ דוודאי העיקר הוא טהרת הטמאים, ולמה הזכירו רק השמירה. וביותר שאם עשו רק כדי להניחה למשמרת לא קיימו מצוותה. ותיריך שגם במונחות למשמרת היו מזיין על כהן גדול שבעת ימים קודם יוה"כ ועל כהן השורף את הפרה (יומא ד. וברש"י וריטב"א ומאירי). ובפירוש מתקופת הראשונים ביאר עוד "נצור" - שלא יגע בטומאה, ולפ"ז לא קשה מידי.

¹³ בה"ג (קעה, קצד) יראים (תמב (שט), תנט (שעח)) רשב"ג זוהר הרקיע (עשין אות פא). רמב"ם (עשה קח) חינוך (שצט) ספר הבתים (עשה צט). שאר מונים רס"ג (עשין קצח-ר) סמ"ג (עשה רלג).

מאמרי הפרשה - פרשת חוקת תשפ"ג

ואמנם החינוך פתח דבריו "שנצטוינו בדיני מי נדה, כלומר בדיני מי הזיה, דהיינו מים חיים מעורבין באפר פרה שמזין בהם על הטמאים", הרי שהמצוה היא כל הפרטים משאיבת המים ונתינת האפר, ורק אחר כך כתב "ונצטוינו בדינים הידוע" וכו'. אלא שבוודאי גם פרטי הדינים במים ואפר הם דאורייתא דהא נכתבו בתורה, כשגם בפרטי דינים אלו שמעינן שאין המצוה רק בעצם ההזיות המטהרות. [ומ"מ י"ל שדיני המים והאפר הם ב"כלי המצוה" משא"כ הא דמטהרת ומטמאה הוא ב"מצוה" עצמה].

והנה הרמב"ם (עשין קז) מנה טומאת מת וכלל בה כל פרטיה, מגע ואוהל וטהרתו, והראב"ד השיג עליו למה לא מנה לשנים הטומאה והטהרה, והכס"מ תירץ דהמטמא והמטהר דבר אחד הוא, ולכאורה כוונתו כנ"ל, שאינה "מצות הזיה" אלא "דיני הזיה" והדינים הם שמטהרת הטמא ומטמאה הטהור, ולא יקשה למה לא חילקם לשניים. ועי' במרכבת המשנה.

ג. וכתב החינוך דמי שעבר ולא קבל הזאה אם צריך לה, ביטל עשה זה. וקצת צ"ע, חדא דמשמע שהיא חובה ולא כדלעיל שהיא רשות, ועוד שלדרכו שמחלקי העשה גם מה שמטמאה המטהר, צריך להזכירו בביטול הלאו, אם המזה או הנוגע עברו על הלכותיהם. ד. הבה"ג (עשין קעה, קצד) וממילא גם היראים (תמב, תנט) ור"ש אבן גבירול (עשין מז, פא) מנו הזאה פעמיים, וצ"ב עומק כוונתם, דנהי שב"הזאות" כלל הבה"ג כל הזאות שהיו במקדש ולא רק של טומאת מת, מ"מ מה ראה לחזור ולמנותם אם מנה כל הזאה לעצמה.

ובאמת שהלשון בבה"ג היא "מצות כהנים ללמוד לעשות... והזאות", א"כ אין כוונתו למנות ההזאה אלא הלימוד לעשותה כדון, וכן נראה באזהרות ר"ש אבן גבירול (עשין אות מז) "וכן ילמד עם זה להניף ולהזהר", אלא שהיראים מנה כל אחת מעבודת המקדש לעצמה, וא"כ עב"פ לדעתו התכוין הבה"ג לחזור ולמנות הזאות.

ויתכן דהה"נ היא מצוה בפנ"ע, אבל לא עצם ההזאה אלא הלימוד איך לעשותה, וכן הלימוד איך לעשות שאר עבודת המקדש כל עבודה היא מצות לימוד לעצמה.

אמנם עוד אפשר שבאמת המצוה היא עצם הזאות, ובראשונה מנה הבה"ג למי שנטמא ובעבודות הכהונה מנה לכהן המטהר, דבראשונה מזכיר גם "טבילה" שהיא מצוה על הטמא, ובשניה כלל כל ההזאות שהיו במקדש ע"י הכהנים, וכל המלאכות שהיו על ידם, וסבר שהם נמנים בשניים, והנטהר מקיים מצות עצמו והכהן מצות עצמו. [אך צ"ע שמנאם בעשין ולא בפרשיות, והלא אינם מוטלים על היחיד. והרמב"ם וסיעתו מנו טבילת כל הטמאים עשה בפני עצמה (עשה קט)].

ה. הרס"ג מנה טהרת המזה וטומאת הנוגע במי חטאת בפני עצמם.^כ

ובזוהר הרקיע (עשין אות סח, אות פא) תמה על הרמב"ם למה חיסר מצוה זו, וכמו שמנה טהרת המצורע כך יש למנות טהרה מטומאת מת.

^כ ובאזהרות שבעשרת הדברות כתב "לשרוף פרה ולטהר באש ובמים בערץ". והנה הרמב"ם (עשה קט) כתב שאין חיוב להיטהר מטומאה, אלא שאם רוצה בכך צריך לעשות ע"פ דיני התורה, ומוכן שלא מנה טהרת המזה רק עצם טומאתו, וצ"ע אם הרס"ג סובר שבכל הטומאות יש חיוב להיטהר, או רק כאן שלשון הפסוק "ומזה מי הנדה יכבס בגדיו" וגו' משמע ציווי והוראה, או שגם כאן אינו חיוב רק גילוי מילתא שהמזה נטמא. והגר"פ (פרשה מה) הביא מספרי (חוקת פיסקא קכה) ופסיקתא זוטרתא (שם), דענשו של מי שלא יטהר שהוא טמא, ומדטומאתו היא ענשו משמע שהיא חובה. אך צ"ע היכן אזהרתו, וגם י"ל ד"עונש" היינו תוצאה ולא דוקא חובה. [והוסיף הגר"פ שאפילו לגבי כהן שחייב להביא מנחה כשמתחנך לעבודה, ולהקריבה בעצמו (תוספתא סוף שקלים ובפ"ב דחגיגה, ספרא צ"ו פ"ג, ירושלמי פ"ז דשקלים, רמב"ם סוף פ"ה מכלי המקדש), כל זמן שהוא טמא הרי אינו מתחנך לעבודה, ואפילו בעבודות ציבור שעושין בטומאה בידו שלא להתחנך]. והגר"פ עצמו תירץ דלא קיי"ל דהזאה בזמנה מצוה אפילו לסוברים טבילה בזמנה מצוה, דבפ"ק דיומא היא מחלוקת ר"מ ורבי יוסי ור"מ ור"י הלכה כר"י שסבר דאין מקישין הזאה לטבילה. ומציין למאירי (שם) ורמב"ם (עביוה"כ פ"א ה"ד) וכס"מ שם. אך לגבי כהן גדול כתב שהיא חובה, דלעבודת יוה"כ וכן שריפת הפרה לסוברים דאינה כשרה אלא בו, אי אפשר לו בלא אפר פרה. וגו' י"ל דמ"מ אינה חובה עצמית אלא הכשר לעבודות שאחרי'.

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י'

פניני עיון בפרשת השבוע – פרשת חוקת

יט, ב: ויקחו אליך פרה אדומה תמימה.

איתא במשנה פרה [פ"ג מ"ה] הראשונה עשה משה והשניה עשה עזרא, וחמש מעזרא ואילך דברי ר"מ, וחכ"א שבע מעזרא ואילך, ומי עשאן שמעון הצדיק ויוחנן כה"ג עשו שתיים, שתיים, אליה ועיני בן הקוף וחנמאל המצרי וישמעאל בן פאבי עשו אחת אחת.

וכתב בצבא הלוי דיש להבין אמאי הפרה שעשה משה היה בה די עד תחילת בית שני, ואילו בבית שני היו צריכין לעשות שבע פרות? ושמעתי מפי כבוד עט"ר הגר"ד לנדו שליט"א דהנה בזבחים [צט, א] א"ר יוסתאי ברבי מתון א"ר יוחנן היסח הדעת צריך הזאה ג' וז', ואפשר שדבר זה נתקן רק בזמן בית שני, שהרי דבר זה אינו אלא מעלה בקודש שעשו חכמים כמבואר ברמב"ם [פי"ב מאבות הטומאות הט"ו] והרבה מעלות וסייגים דרבנן נתקנו בבית שני, ומשום הכי הוצרכו לפרות הרבה עכ"ל.

והגר"מ שפירא זצ"ל ביאר, דהנה כתב הרמב"ם [פרה פ"א הי"א] הצדוקין היו אומרים שאין מעשה הפרה כשר אלא במעורבי שמש, לפיכך היו בי"ד בבית שני מטמאין את הכהן השורף את הפרה בשרץ וכיוצא בו וטובל ואח"כ עוסק בה כדי לבטל דברי אלו הזדים שמורים מהעולה על רוחם לא מן הקבלה.

וברמב"ם [עבודת יוה"כ פ"א ה"ז] כתב דבימי בית שני צץ המינות בישראל, ויצאו הצדוקין מהרה יאבדו שאינן מאמינין בתורה שבעל פה, והיו אומרין שקטורת של יום הכיפורים מניחין אותה על האש בהיכל חוץ לפרוכת וכו'.

ולפי"ז אמר הגר"מ שצ"ל דמבואר ברמב"ם שהפרות שהיו עושים היו "כדי לבטל דברי אלו הזדים שמורים מהעולה על רוחם לא מן הקבלה", ולפיכך בבית שני שאז צצה המינות הוצרכו לפרות הרבה. ודו"ק בזה היטב.

*

יט, ג: ונתתם אותה אל אלעזר הכהן.

פירש"י [לקמן פסוק כב] כשם שנקלה על אהרן שהוא כהן לעשות העגל.

יעויין בתוס' חכמי אנגליה [סנהדרין ז, א ד"ה כהן ונביא] שהקשו והלא לא היה אהרן כהן עד לאחר מעשה העגל, וי"ל דמשום שהיה בכור והעבודה ניתנו לבכורות קרו ליה כהן. [וכ"כ המהרש"א שם].

והמו"ל ציין דרבים הקשו עליו מתוס' בכורות [ד, א ד"ה ואהרן] בשם מדרש שמרים היתה גדולה מאהרן ג' שנים, אבל אני מצאתי שבבמדבר רבה [פ"ו אות] אמרו להדיא שאהרן בכור היה, ולענ"ד י"ל שאין הכוונה בכור פטר רחם, אלא זה שהיה כשר וראוי להקריב ועושה העבודה הוא נקרא בכור, וכמו שאמרו בבמדבר רבה [פ"ד אות ה] בתחילה היו הבכורות משמשין ומנו בין הבכורין את שת ואת שם עיין שם עכ"ד.

*

יט, ה: והשורף אותה יכבס בגדיו.

בר"ח פלטיאל כתב לעיל הוי ליה למכתב גבי ושרף את הפרה לעיניו [פסוק ה] והשורף אותה, אלא אי הוי כתיב לעיל הוי אמינא מי שמתחיל לשורפה טעון כיבוס הואיל ובתחילת שריפה היא שלימה, אבל בגמר שריפה שכבר היא אפר הוי אמינא שלא יטעון כיבוס, קמ"ל.

*

יט, יד: זאת חוקת התורה אדם כי ימות באוהל.

איתא בשבת [פד, ב] א"ר יונתן לעולם אל ימנע אדם את עצמו מביהמ"ד ומדברי תורה ואפילו בשעת מיתה שנאמר זאת התורה אדם כי ימות באוהל אפילו בשעת מיתה תהא עוסק בתורה.

מאמרי הפרשה - פרשת חוקת תשפ"ג

ועיין מהרש"א בח"א דמדפתח בריש הפרשה זאת חוקת התורה והדר כתיב זאת התורה דלא כתיב בטומאת מגע ומשא אתי כדי לדרוש מינה.

ולכאורה קשה דזה סותר אי עוסק דברי תורה בשעת מיתה האיך מת הלא תורה מגנא ומצלא, ובפנים יפות חידש מכח זה דתורה מגינה רק ממלאך המות שאינו יכול להתקרב אליו להמיתו, אבל צדיקים שמתים בנשיקה זה שייך גם בשעה שעוסקין בתורה, ובכהאי גונא כתיב אדם כי ימות באוהל. ועיין עוד באגרות חזו"א איגרת ג' מה שביאר בזה.

*

יט, כא: ומזה מי הנדה יכבס בגדיו, והנוגע במי הנדה יטמא עד הערב.

מה דכפל הפסוק בקרא "מי הנדה" דלכאורה הוא ללא צורך, יש לומר דהנה משמעות דברי רש"י כאן, וכ"כ בתוס' יומא [יד, א ד"ה אלא בסופן] דנוגע אפילו יש בו כדי שיעור הזיה אין טעון כיבוס. אמנם אפילו בו אין שיעור הזיה יש לו טומאת ערב כדתנן בכלים דמטמאין אדם וכלים במגע ואין מטמאין במשא, ואילו במשא בעי שיעור הזייה כדי שיטמא בכיבוס אבל בלי שיעור הזייה אין מטמא במשא. והמלבי"ם כתב דלספרי נוגע שיש בו שיעור הזייה בעי נמי כיבוס, עיין שם.

ומבואר מזה דרישא דקרא "ומזה מי הנדה יכבס בגדיו" דקאי אנושא כדפרש"י כאן ובגמ' יומא שם ואסיפא דקרא "ונוגע מי הנדה יטמא עד הערב" לא באותו שיעור כמות "מי נדה" מדובר, דברישא מדובר דוקא דנושא שיעור הזאה אבל פחות מזה אין מטמא במשא ולא טעון כיבוס בגדים, ואילו בסיפא מדובר שנגע במי נדה שאין בהן שיעור הזייה לספרי, או שנגע במי נדה בין שיש בהן שיעור הזייה ובין שאין בהן שיעור הזייה לפרש"י ותוס', וכיון דחלוקין בשיעור "מי הנדה" דידהו שפיר כתב הפסוק כל בכא בפני עצמה ולא ערבינהו יחד מאחר שלא באותו "מי נדה" מדובר.

*

יט, כא: ומזה מי הנדה.

בהעמק דבר כתב שינה הכתוב במזה מכל הפרשה דכתיב השורף, האוסף, הנוגע, וכאן לא כתוב והמזה אלא ומזה, ללמדנו דלא איירי במזה ממש אלא בנושא שיעור הזיה וכפירוש רש"י.

*

כ, א-ב: ותמת שם מרים ותקבר שם. ולא היה מים לעדה.

בשו"ע [יו"ד שלט, ה] מנהג לשפוך כל המים שאובים שבשכונת המת. ובט"ז כתב הטעם לפי שהמלאך המות מפיל במים טיפת דם המות, ובש"ך הביא תשב"ץ שראה אחד ששתה מהמים ומת, והביא טעם נוסף שידעו הכל שיש בו מקרה מות ולא יצטרך להודיע בפה ויהא מוציא דיבה. וביד אברהם הביא דבברכי יוסף אוסר המים אף של עכו"ם ואף שעבר ובישל בהם ויש ס' כנגדם.

ובבאר הגולה שם הביא אבודרהם [בהל' אבל] שיש רמז לזה מן התורה ותמת שם מרים ותיקבר שם ולא היה מים לעדה כי כולם שפכו מימיהם עכ"ד.

והיה אפשר לומר דאי משום שהבאר פסק מאז שמרים מתה כדי שיכירו שעד עתה היה הבאר בזכותה כדפרש"י, אכתי אמאי משמע בפסוק שמיד לא היה להם מים כלל, אפילו לא מים שכבר שאבו לבתיהם, ולכן אמרו שהוא משום ששפכו המים כשיש מת בעיר מב' הטעמים שהוזכרו לעיל, ובאמת ב' הטעמים אחד משלים השני דהטעם הראשון מסביר למה לא לשתות מהמים וטעם השני מסביר למה לשפוך את המים.

שוב ראיתי בפענה רזא שכתב ותמת שם מרים וגו' ולא היה מים, מכאן רמז לשפוך המים שבבתים כשיש מת בעיר, דבר אחר מכאן שהבאר בזכות מרים שכשמתה מיד ולא היה מים ע"כ נראה שזה היה ב' טעמים נפרדים.

וראה בשו"ת טוב טעם ודעת [קמא סימן רעט] שכתב בזה"ל דאין לשפוך מים מפני מת עכו"ם דהם נמשלו כבהמות נדמו וכמו דאין שופכין מפני בהמה כן אין שופכין מפני מיתיהם, ואם שופכין מים המלוחזין ידע כי אין לשפוך רק מים הראויין לשתיה ולא מה שאין ראויין לשתיה, ומה נעמו בזה דברי חז"ל מה שאמרו במדרש ילקוט פרשת חוקת בפסוק "ולא היה מים לעדה" דלעדה לא היה, לצאן

מאמרי הפרשה - פרשת חוקת תשפ"ג

ובקר היה, ומה מרמז בזה, אך חז"ל סמכו דלשפוך מים מפני המת מפסוק הזה דותמת שם מרים ולא היה מים לעדה, ולכך מרמז דדוקא מים הראויין לעדה זה שפכו אבל מה שאין ראויין לשתיית אדם רק לבהמה אין צריך לשפוך זה, והכל מרומז בדבריהם הקדושים ומכולם יש תועלת ונפק"מ לדינא עכ"ד.

והנה במג"א [קסז, יח] כתב דאסור לטעום קודם שיתן לבהמתו, אבל לשתות אדם קודם כדאשכחן ברבקה שאמרה שתה וגם גמליך אשקה. וביד אפרים שם כתב צ"ע דטפי הוי ליה לאתויי מימרא דרחמנא פרשת חוקת והשקית את העדה ואת בעירם עיין שם. ולהנ"ל שמעתי מהג"ר משה לוונטל שליט"א דלק"מ דמאחר דלבהמות היו מים הראויין להן שזה לא שפכו, וא"כ לא היו צמאין הבהמות כמו האדם שלא היה לו מים עד עתה, ולכן בכהאי גוונא ודאי אדם קודם לבהמה, גם אי בעלמא כשאדם ובהמה צמאין לשתיה הבהמה קודמת טפי, אבל מרבקה איכא ראייה שפיר.

*

כ, ב: ולא היה מים לעדה.

פירש"י מכאן שכל מ' שנה היה להם הבאר בזכות מרים. ברבינו אפרים פרשת בשלה [טז, טו ד"ה הוא הלחם] כתב וז"ל ולפי שהמתינה מרים למשה על שפת היאור וגרמה לילדים שלא הושלכו ליאור לכך המים בזכותה, אהרן שהיה מטיל שלום בין איש לאשתו בין אדם לחבירו, והעננים שלום לישראל, משה שעלה לשמים לכך המטיר בזכותו לחם מן השמים עכ"ד.

ובכלי יקר [שמות יז, ח ד"ה ואולי] כתב מן בזכות משה כי לא ניתנה התורה כי אם לאוכלי המן, והבאר שהיתה מספקת להם כל צרכם בזכות מרים שהיתה מספקת מזון לילדים שנאמר ותחיין את הילדים, וענני כבוד בזכות אהרן שהיה עסוק בעבודת הקרבנות שהיו גורמין שתשרה השכינה בישראל, וענן ה' על המשכן.

*

כ, יב: ויאמר ה' אל משה ואל אהרן יען לא האמנתם בי וגו'.

פירש"י גילה הכתוב שאילולי חטא זה היו נכנסין לארץ כדי שלא יאמרו עליהם כעוון שאר דור המדבר שנגזר עליהם שלא יכנסו לארץ כך היה עוון משה ואהרן עכ"ל. וכן ביומא [פו, ב] איתא משה אמר יכתב סורחני שנאמר יען לא האמנתם בי להקדישני, משל למה הדבר דומה לב' נשים שלקו בב"ד אחת קילקלה ואחת אכלה פגי שביעית, אמר להן אותה שאכלה פגי שביעית בבקשה מכם הודיעו על מה היא לוקה שלא יאמרו על מה שזו לוקה זו לוקה עיין שם.

העירוני הא משה ואהרן היו משבט לוי, ועליהם לא נגזר בכלל שימותו במדבר כדפרש"י [לעיל יד, כט ולעיל א, מט], א"כ מהיכי תיתי לדמות כך היה עוון משה ואהרן הלא כולם יודעים שהם לויים וצ"ע.

*

כ, כא: וימאן אדום נתון את ישראל עבור בארצו.

בהעמק דבר כתב שבא הכתוב להעיד שלא היתה כוונת אדום במיאון לעבור בארצו בגלל טעם וסיבה אלא סתם לא נתן לעבור בארצו רק משנאתו את ישראל.

אולם במדרש לקח טוב איתא למה מיאון, לפי שהיו יראים מהם אמרו ומה למצרים שהיו גרים בארצם השמידום, אנחנו שהיה עשיו אביהם שונא את יעקב שנאמר וישטום עשיו את יעקב על אחת כמה וכמה עכ"ד.

ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון מרוגוטשוב

ביאור דברי הת"י "ויבדקנה בתמני סרי טריפן"

ונתתם אתה אל אלעזר הכהן והוציא אתה אל מחוץ למחנה ושחט אתה לפניו (יט, ג)

בתרגום יונתן כאן כתב: "ונקנה אוסרן פוס יתה קדמוי בתרין סימניא קמשאר בעירן ויבדקנה בתמני סרי טריפן" (פירוש: וכהן אחר ישחט אותה לפניו בשתי סימנים כמו שאר בהמות, ויבדקנה בשמונה עשר טריפות), ותמהו רבים שזהו נגד דברי הגמרא בחולין י"א ע"א: "רבה בר רב שילא אמר אתיא מפרה אדומה דאמר רחמנא ושחט ושרף מה שחיתתה כשהיא שלמה אף שריפתה כשהיא שלמה, וליחוש דילמא טרפה היא אלא לאו משום דאמרינן זיל בתר רובא".

וידוע בעולם לתרץ ע"פ דברי הברייתא דמלאכת המשכן פי"ד (הובא בתוס' שבת כ' ע"ב) שע"י הענן היה מסתכל בחבית ויודע מה שבתוכה בטפיח ויודע מה שבתוכו, וכך היה אפשר לבדוק בפרה את כל הי"ח טריפות בלי לנתחה, אך לענ"ד ברור שלא זו כוונת הת"י, שהרי בתחילה כתב: "וכהנא אוסרן יכוס יתה" ואח"כ כתב "ויבדקנה בתמני סרי טריפן", הרי שהבדיקה היא רק אחרי השחיטה, ואם היה אפשר לראות הכל מבחוץ היה להם לבדקה בחייה, כדי שאם היא טריפה לא ישחטה לחינם.

ומלבד זאת ברור לענ"ד שאין כוונת הברייתא דמלאכת המשכן שהיה אפשר לראות לאורו של הענן את כל הדברים המוסתרים, כי אם כן טפי היה לברייתא לומר שהיה מסתכל בבהמה ויודע כל מה שיש בתוכה, שזהו נס ופלא גדול הרבה יותר, ועוד דאם כן גם איברי האדם היו נראים דרך בגדיו ולא היו יכולים להתפלל לעולם כי לבו רואה את הערוה [ודמי לערוה בעששית דאסור לקרוא ק"ש כנגדה כמ"ש בברכות כ"ה ע"ב], ולמה אמרה התורה לא תעלה במעלות על מזבחי אשר לא תגלה ערותך עליו, הא בין כך ובין כך נראית, וגם א"כ היו רואים מחוץ לאוהל מה יש בתוכו, וכי זו היא הצניעות המפוארה שעליה נאמר מה טובו אהליך יעקב??

אכן הפירוש הפשוט בברייתא הנ"ל הוא שחבית וטפיח שהם כלים צרים וארוכים מטבע הדברים הם חשוכים בתוכם גם באמצע היום, וכדי לראות היטב מה יש בתוכם צריך להאיר בתוכם עם פנס או נר (כמו בבדיקת חמץ בחורים ובסדקים), אך באותם ארבעים שנה שהיו במדבר האיר להם הענן אור כה רב עד שהיה איש מסתכל בפי החבית או הטפיח ורואה היטב מה שיש בתחתיתם, וכן מוכח מלשון ר"ת בספר הישר סי' רט"ו: "והיתה אור עמוד האש נכנסת דרך חלונות וסדקין בכל המקומות ומאיר להם באור היום".

אמנם בחילוף מנהגים בין בני א"י לבני בבל (חיבור קדום מזמן הגאונים נדפס ביש"ש סוף ב"ק או בסוף גיטין, ונדפס גם כספר בפני עצמו בכמה מהדורות) סי' י"ח כתוב: "בני ארץ ישראל בודקין בשמונה עשר טריפות, בני בבל אין בודקין אלא בריאה בלבד", ולפ"ז סרה התמיהה מאליה, כי דברי הבבלי הם כשיטת בני בבל שא"צ לבדוק י"ח טריפות, אך התרגום יונתן ס"ל כשיטת בני א"י שבאמת בכל הבהמות צריך לבדוק את כל הי"ח טריפות (וכמדומה שכבר העירו ע"ז בכמה ספרים), וצ"ל דהת"י פליג על דרשת הגמ' בחולין שם "אף שריפתה כשהיא שלימה".

ואין להקשות שאם כן דברי הגמרא נסתרים מדברי התנא יונתן בן עוזיאל, כי כבר נודע שתרגום זה אינו ליונתן בן עוזיאל אלא הוא תרגום שנתחבר בא"י בזמן האמוראים, והגאונים והראשונים מכנים אותו "תרגום ארץ ישראל" או "תרגום ירושלמי", וכבר עמד ע"ז החיד"א בשם הגדולים מערכת ספרים ערך תרגום יונתן, ע"ש, וכיון שנתחבר בארץ ישראל ממילא דבריו מתאימים בהרבה מקומות עם שיטת הירושלמי, וכן הדבר כאן.

ואמנם לא נתבאר למה לשיטת הירושלמי צריך לכתחילה לבדוק את כל הי"ח טריפות ולא סמכינן ארובא, ומדברי התרגום יונתן הנ"ל משמע דהוא דין דאורייתא, ואולי ס"ל דהוא קרוב לגדר מיעוט המצוי, ואולי למדו כן מאיזה דרשה, אך עכ"פ כך היא שיטת הירושלמי. ואמנם לכאורה קשה למה כתב הת"י את הדין הזה דוקא בפרה אדומה, הא גם את כל הקרבנות שהקריבו במדבר היו צריכים לבדוק מי"ח טריפות, וגם את השליו, וכן כל בשר תאווה לשיטת ר"ע וצבי ואיל לשיטת ר' ישמעאל בחולין י"ז ע"א, וי"ל דהוא משום דס"ד דכיון שהפרה נשרפת בחוץ וגם אינה נאכלת לא אכפת לך שתהיה טריפה, וקמ"ל דגם היא פסולה אם היא טריפה מהטעם המבואר בסוגיא דחולין י"א הנ"ל, ועוד י"ל דס"ד שאינה צריכה בדיקה מטריפות משום דבעינן לשרפה כשהיא שלימה כדדריש הבבלי בחולין שם, וקמ"ל דלא דרשי הכי.

ובירושלמי ברכות פ"ט ה"ג ותרומות פ"ח ה"ג וביצה פ"ג ה"ג איתא: "תני שחטה ונטלו הזאבים מעיה כשירה, וחושש שמא ניקבה, רבי בא בשם רבנן דתמן בני מעיין בחזקת כושר", והקשה הרמב"ן בחולין י"ב ע"א מאי ס"ד דנחשוש שמא ניקבה, מאי שנא מכל הי"ח טריפות דלא חיישינן להו, וכתב: "ושמא בכלל מעים אף הריאה ומשום הכי חש לומר שמא ניקבו שהיתה סרוכה ואעפ"כ התיירוה כיון שאי אפשר לבדקה", וכ"כ הרשב"א שם ט' ע"א.

אמנם כתב הג"ר עזרא אלטשולר זצ"ל בספרו 'תוספתא' (שהוא פי' על החילוף מנהגים) שלפי דברי החילוף מנהגים א"צ לזה אלא דברי הירושלמי הם כפשוטן, כי רבנן דארץ ישראל אכן ס"ל דיש לבדוק את כל הי"ח טריפות, וס"ד דאף בנאבד חיישינן, ומסיק דהיכא דאי אפשר לבדוק באמת כשר בלא בדיקה (כמו דקיי"ל בריאה דלכתחילה בעיא בדיקה ואם אבדה הריאה מותר).

ולפ"ז נראה לבאר היטב את סוגיית הירושלמי הנ"ל בברכות פ"ט ה"ג, דאמרו שם: "שחטה מאימתי הוא מברך עליה ר' יוחנן אומר עובר לשחוט יוסי בר נהוראי אומר משישחוט, למה שלא תתנבל שחיתתה, מעתה משיבדק הסימנין, חזקת בני מעיים כשרים, תני שחטה ונטלו הזאבים מעיה כשירה, וחושש שמא ניקבה, רבי בא בשם רבנן דתמן בני מעיין בחזקת כושר".

ובפשטות פירוש הדברים הוא, דהירושלמי מקשה דלר"י בר נהוראי יברך רק אחר שיבדוק את סימני השחיטה ויראה ששחט כראוי, ואיך אמר שיברך מיד משישחוט, אך א"כ צ"ב מה ענה הירושלמי על זה דבני מעיין בחזקת כושר, מה ענין זה לזה, והמפרשים שם נדחקו, אמנם להנ"ל נראה לפרש ד"משיבדק הסימנין" אין הכוונה לסימני השחיטה אלא הכוונה לסימני טריפה, שכך נקראו הי"ח

מאמרי הפרשה - פרשת חוקת תשפ"ג

טריפות בכמה דוכתי, עי' חולין ל"ב ע"ב ע"ה ע"א ועוד, וקושיית הירושלמי היא שיברך על השחיטה רק אחרי שיבדקו את כל הי"ח טריפות, שרק אז יודע ששחיתו כשירה, ותירץ הירושלמי דמעיים בחזקת היתר וה"ה שאר טריפות, לכן אף דלכתחילה נהגו בני א"י להחמיר לבדקן מכל מקום מותר לברך לפני בדיקתן.

ובתנחומא פרשת שמיני סי' ח' (ובמהדורת ר"ש באבער: סי' י"ד): "אדם מישראל לוקה בהמה... ושוחט ומפשיט ורוחץ בודק בריאה ונמצא טריפה מונע ידו ואינו אוכל", ולכאורה משמע שבדקו רק בריאה, אך בהערות הרשב"ם שם כתב שבכמה כ"י אינו, ואפשר שבאמת היא הוספה מאוחרת ע"פ מנהג בבל, ועוד אפשר דאין הכוונה שבדקו רק בריאה, אלא כיון שבריאה שכיח טריפות נקט המדרש מילתא דשכיחא שנמצאה הטריפה כשבדק את הריאה.

חלקו של ידיד / הרב משה יעקב הלוי קנר, מח"ס 'שפתי מלך' על הרמב"ם, כותב 'איגרת לידיד' (טורונטו - קנדה)

בענין מקדיש דבר שלא בא לעולם

יודר ישראל נדר לד' ויאמר אם נתן נתן את העם הזה בידי והחרמתי את עריהם [במדבר כ"א, ב] כתב הרמב"ם בפ"ו הלכות ערכין הל"א יראה לי שאע"פ שאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם, אם אמר הרי עלי להקדישו הרי זה חייב להקדישו כשיבא לעולם משום נדרו ואם לא הקדיש הרי זה עובר משום בל תאחר ולא יחל דברו ומשום ככל היוצא מפיו יעשה כשאר הנדרים: כיצד האומר הרי עלי להקדיש כל שתעלה מצודתי מן הים הרי עלי ליתן לעניים פירות שתוציא שדה זו הרי עלי להחרים או ליתן לשבויים כל שאשתכר בשנה זו וכל כיוצא במאמרים אלו הרי זה חייב ליתן ולעשות בהן מה שאמר כשיבואו לידו וזה וכיוצא בו בכלל נדרים הוא לא בכלל הקדשות. ראה לדבר זה מה שאמר יעקב אבינו וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך ונאמר אשר נדרת לי שם נדר. עכ"ל.

ובביאור הגר"א חו"מ סי' רי"ב סק"כ, הביא בנוסף לזה את המקרא בפ' חוקת וידר ישראל נדר לד' ויאמר אם נתן נתן את העם הזה בידי והחרמתי את עריהם. וברש"י אקדיש.

ויש לעיין למה הוסיף מקרא זה ומה נתחדש בזה. אם לומר שלפני מתן תורה היו יכולים להקדיש ולהקנות דבר שלא בא לעולם, כפי שיש סוברים, הרי ברור שהרמב"ם לא סבירא לי' הכי, שכן הביא קרא דיעקב.

והנה הביא בקצות החושן סי' רי"ב ס"ק ה' שאלה בשם התשב"ץ [ח"ב סי' קל"א] באדם שנדר בעת צרתו ואמר, כל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך, וכשיצא אל הרוחה לא קיים את נדרו, ואחר זמן מרובה נתעורר לתשובה והתחיל לקיים נדרו כו', תשובה אלו נדר ואמר אתן כך כשאצא מצרה זו, היה חייב לשלם, כדאמרינן פ"ק דר"ה (ו, א), מוצא שפתיך תשמור כו' בפ"ך זו צדקה, ועובר על לא יחל דברו, ואע"פ שהוא דשלב"ע חל עליו הנדר, כמ"ש הרי"ף פרק שור שנגח (ב"ק ל"ו:), והרמב"ם (פרק כ"ב מהלכות מכירה הל' ט"ו) אבל זה לא אמר כן, אלא כל מה שארויח אתן ממנו מעשר, וא"כ בכל עשר פרוטות שהרויח היה בהן להקדש פרוטה אחת, והוא לא נתנה, אבל אכלה, וכיון שאכלה פטור הוא מלשלם כו', וא"כ זה האיש שאכלה מה שהוא חייב לתת לעניים מפני נדרו, פטור הוא מלשלם, אלא שאם הוא עשיר משלם במדת חסידות, ואם הוא עני פטור אפ"ל ממדת חסידות עכ"ל.

וכתב הקצוה"ח לחלוק על התשב"ץ שכבר עבר על נדרו וכ' דזה שנדר ליתן מעשר ממה שירויח, לאו דוקא אותן מעות עצמן, רק ליתן לפי חשבון חלק מעשרה לעניים, וא"כ אכתי מצותו עליו ומחויב ליתן לעניים כפי ערך שנתעכב אצלו הנדר. עכ"ל והיינו שלדעת התשב"ץ הנדר מתייחס לחפצא של אותן מעות שמרויח. וכשאכל את המעות כבר עבר על הנדר. ולדעת הקצוה"ח, הנדר חל בכללו **על הגברא** שיתן עשירית מהכנסתו, ובגדר חוב הוא שחייב עצמו בנדרו ועד שישלם עדיין הנדר מוטל עליו ודוגמא לכך ממסים דעלמא. והנ"מ להלכה דבאומר אם תתן לי עשר אעשרנו לך, אם אכל את המעות לדעת התשב"ץ עובר על הנדר ופטור מלשלם ולדעת הקצוה"ח לא עבר על הנדר וחייב לשלם.

ולפ"ז הי' מקום דלרווחא דמילתא הוסיף הגר"א מקרא דוידר ישראל נדר וגו' והחרמתי שכן לדעת הקצוה"ח יש נ"מ לדינא דבקרא שנא' ביעקב אבינו עשר אעשרנו לך, הנדר חל עליו עד שישלם עליו אמנם שאני קרא דפ' חוקת שאם אכל בכה"ג שהקדיש את ערי הכנעני, עבר על הנדר ופטור מלשלם לכו"ע.

להתענג על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד מישרים

בשכונת פסגת זאב

תבוא אם - ותנקה אחר בנה

"וַיִּדְבֶּר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן לֵאמֹר: זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוָּה ה' לֵאמֹר דְּבַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ אֵלֶיךָ פָּרָה אֲדָמָה תְּמִימָה אֲשֶׁר אֵין בָּהּ מוֹם אֲשֶׁר לֹא עָלָה עָלֶיהָ עַל". (במדבר יט א-ב).

"וידבר ה' אל משה ואל אהרן לאמר, זאת חקת התורה אשר צוה ה' לאמר, דבר אל בני ישראל ויקחו אליך אשר אין בה מום אשר לא עלה עליה על".

הנה יש להתבונן, שבפסוק הראשון מבואר שהדיבור התייחד למשה ואהרון יחד, ואילו בפסוק השני כל הדיבור מיוחד אל משה ועם ישראל בלבד. [ובשונה מהנאמר בפרשת בא, ויאמר ה' אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמר, החדש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה, דברו אל כל עדת ישראל לאמר]. ועוד יש להבין מה הכפילות של תיבות לאמר. ובפשטות היה אפשר לומר שב'לאמר' הראשון בא לומר שזה 'חוקת התורה'. וב'לאמר' השני ציווה על הפרה, אך גם זה צריך ביאור שמקדים לומר על 'החק' לפני הציווי עצמו¹.

התכרכמו פניו של משה

והנה אמרו חז"ל (רבה, יט, ד) אמר רבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי, על כל דבר ודבר שהיה אומר הקב"ה למשה אומר לו טומאתו וטהרתו, כיון שהגיע לפרשת אמור אל הכהנים אמר לו משה רבש"ע אם נטמא זה במה תהא טהרתו, לא השיבו, **באותה שעה נתכרכמו פניו של משה**, כיון שהגיע לפרשת פרה אדומה אמר לו הקב"ה באותה שעה שאמרתי לך "אמור אל הכהנים". ואמרת לי אם נטמא במה תהא טהרתו? לא השבתיך, זו טהרתו "ולקחו לטמא מעפר שרפת החטאת". עכ"ל. ודברי המדרש צריכים ביאור: **א.** היכן ראו חז"ל רמז לדבריהם. **ב.** עוד יש להבין מה הטעם שהקב"ה לא השיב למשה תשובה מיד. **ג.** וביותר תמוה שהרי משה רבינו קיבל את כל התורה פרטיה ודקדוקיה בהר סיני, ואיך יתכן שלא קיבל טהרת מתים, שהיא פרשה שלימה בתורה. **ד.** עוד יש להקשות שהרי אמרו חז"ל (רש"י שמות טו, כה ומקורו במכילתא). שבמרה קודם למתן תורה ניתנו לישראל שבת ודינים ופרה אדומה (והסמיכוהו על הכתוב 'שם שם לו 'חק' ו'משפט'). ואם כן כבר ידע מה טהרתם, ואין מקום לשאלה מה תקנתם. **ה.** עוד יש לשאול למה שאל רק על טהרת כהנים, ולא על טהרת ישראל שנטמא במת. **ו.** ביותר יש לתמוה על לשון חז"ל '**נתכרכמו פניו של משה**'. שאם היה זה בגלל שלא ידע כיצד טהרתם, היה צריך לומר '**תמה**' משה. ומלשון זה משמע שהיה כאן צער למשה [ובפשטות יש לומר שזה על מה שהקב"ה לא השיבו באותה שעה, ועדיין צ"ב].

לולי חטא העגל - לא היה מיתה

וביאר רבינו האלשיך זיע"א: עפ"י מה שאמרו רבותינו (ילקו"ש שם) פרה אדומה מפני מה כל הקרבנות באים זכרים והיא נקבה, אמר רבי אייבו משל לבן שפחה שטנף פלטין של מלך אמר המלך תבוא אמו ותקנח הצואה, כך אמר הקדוש ברוך הוא תבוא פרה ותכפר על מעשה העגל. ודברי המדרש צריכים ביאור שהרי לכאורה פרה אדומה באה לטהר טומאת מת, וכיצד קשורה היא לחטא העגל.

וביאר העניין² שבשעה שברא הקב"ה את אדם הראשון גזרה חכמתו יתברך שיהיה הוא וזרעו חי לעולם. והוא כי קדוש היה, משולל עכירות, כי גופו היה מעשה אלוהים, והנפש חלק אלוה ממעל, הכל מהקדושה, באופן שלא שייך בה מיתה כלל. אמנם כאשר חטא בעץ הדעת, בא נחש והטיל זוהמת טומאה (שבת קמו.) וממילא שרתה טומאה בגוף האדם שאי אפשר להימלט ממנה, ואף אם יזדכך ע"י תשובה וייסורין, עדיין דבוקה בו ורק ע"י מיתה שאז זוהמה זו מסתלקת, כי אז הגוף מתכלה באדמה ואח"כ בתחיית המתים חוזר לשוב לגופו בדרגת אדה"ר קודם החטא, בלא יצה"ר ובלא זוהמה.

¹ ועל קושיא זו כתב רבינו שיש ליישב **א.** שהיות וחק פרה אדומה הוא מוקשה יותר מכל חוקי התורה, שמלבד שהוא בלי טעם, גם יש בה סתירות מינה וביה, שמטמאה את הטהורים ומטהרת הטמאים, ולכן השטן ואומות העולם 'מצערים את ישראל'. (יומא סז:) ועל כן קרוב אדם להרהר אחריה. לכן הקדימה התורה לומר שזה 'חק' כדי שלא ירהרו בדבר. **ב.** עוד יש לומר שאמרו חז"ל (ילקו"ש תשנ"ט) שהקב"ה גילה סוד פרה למשה רבינו [ונרמז בתבית 'אליך']. ולזה הקדימה תורה לומר שהוא 'חק'. כדי שלא יהא צד למשה רבינו לומר כיון שחק זה תמוה בעיני ישראל והעמים, מוטב שאגלה הסוד ליישב דעתם. ולזה אמרה התורה "זאת חקת התורה". שהוא דבר זר אצל השכל. ואף שיקחו 'אליך' מ"מ "אשר צוה ה' לאמר". שאצל עם ישראל הוא רק חק בלא לדעת סודה. וכמו שאמרו חז"ל (שם) חוקה חקתי גזירה גזרתי ואין לך רשות להרהר אחריה.

² דברי רבינו בזה עניינם במק"א, ועשירים במק"א, והאריך בזה בפרשת אמור, לבאר עניין טומאת מת.

ואמנם בזמן שעמדו ישראל על הר סיני פסקה אותה זוהמה (כמבואר בגמ' שם). ונמצאו באותה דרגה של אדה"ר, ולכן היה להם חירות ממלאך המות, כי בבטול הזוהמא אין עוד מיתה. אלא שאח"כ חטאו בעגל חזרה הזוהמא למקומה. ועל ידי כן חזרה המיתה הכרוכה באדם על ידי הזוהמא. ומאותה זוהמה נובעת טומאת 'מת' המתפשטת בכל אהל המת. ובזה מבואר מה שאמרו חז"ל שפרה אדומה המטהרת מטומאת מתים, מכפרת על חטא העגל, **כי האדם הוא פלטיין ומשכך מלכו של עולם, כי היכל ה' הוא.** ועל ידי חטא העגל טינפו את משכן ה'. וא"כ מי יבוא 'וינקה' לאותו טינוף, 'אמו' של העגל היא פרה אדומה שמוציאה את אותו זוהמה הנמצאת במי שנטמא מהמת.

וידבר אל אהרון - שלא יהא לו בושא

והנה לפי המבואר יש מקום לומר שכל הסיבה למיתה וטומאת מת נגרמה על ידי אהרון, כי מתחת ידו יצא העגל הזה, וא"כ יסובב מזה בושא גדולה לאהרון, וכ"ש שבהזכרת שכפרת פרה אדומה יוזכר דבר זה, לזה פתחה תורה "וידבר ה' אל משה ואל אהרון לאמר". ודיבור זה אינו מדבר על הפרה כלל, אלא היה אמר ה' לאהרון כמו שמשה רבינו לא נדבק בו מאומה מחטא העגל, כן אהרון לא דבק בו מאומה מחטא זה^ל.

ובזה מבואר מה שאמרו שבשעה שאמר הקב"ה למשה "אמור אל הכהנים בני אהרן לנפש לא יטמא בעמיו". (ויקרא כא, א). התכרכמו פניו, כי מיד חש על כבוד אהרון, שאף שידע מעניין טהרת פרה אדומה, אלא שחשב שהיות והקב"ה ציווה על כהנים שלא יטמאו למתים כלל, משמע שהוא משום שאין להם טהרה כלל, ולא תועיל טהרת פרה אלא לשאר ישראל אבל לא לכהנים, ובזה יהא בושא עצומה לאהרון שהרי כל 'טומאת מת' באה מחטא העגל, ואם היה איזה טהרה לכהנים, היה אפשר לשתוק, אבל עתה שחשב שאין טהרה לכהנים בלבד לכן שאל רק עליהם. ולזה התכרכמו פניו, כי היה בזה בושא לאהרון אחיו.

ובזה יש לבאר למה הקב"ה לא השיבו מיד, כי אם היה משיב לו שגם כהנים יטהרו בפרה אדומה, כמו שמבואר בפרשתנו, לא היה בזה הסרת בושא לאהרון בשלמות, כי אז היה משיב זאת למשה לבדו בלי שאהרון יהיה עמו. לכן המתין עד שתקבע הפרשה על שם שניהם ובזה יוסר הבושא מאהרון. וגם עם ישראל יראו מזה שהרי פתח בתחילה וידבר ה' אל משה ואל אהרון לאמר". לומר שראויה פרשה זו להאמר גם על ידי אהרון כי לא נדבק בו מאומה מחטא העגל.

ובזה מבואר כל הדיוקים שדקדק רבינו על המדרש, כי בוודאי ידע משה רבינו מטהרת פרה אדומה, אלא שלא ידע שמועילה לכהנים, ואמנם אכתי לא התבאר מניין לחז"ל לדרוש זאת, וביאר הרב: שהתקשו בב' שאלות שפתחנו, שהתחיל לדבר עם אהרון, ומיד אח"כ לישראל ולא מבואר מה אמר לאהרון, וגם קשה מהו 'לאמר' פעמים, אך להנ"ל מבואר שה'לאמר' הראשון הוא יחוד הדיבור לאהרון היה להסיר ממנו את הקשר לטומאת נמת שנוצרה מחטא העגל. ואח"כ אמר 'לאמר' לישראל. וכן דייקו מזה שלא נאמר פרשת פרה אדומה יחד עם פרשת אמור, כי המתין הקב"ה כאן שאהרון ישמע דבר זה וכנ"ל.

בעלילה בא הקב"ה

והוסיף רבינו לבאר הטעם שאין קשר בין אהרון ולטומאת מת שבאה מחטא העגל, עפ"י מה שאמרו רבותינו (מדרש ילמדנו בראשית י' עה"פ "לכו וראו מפעלות אלהים נורא עלילה על בני אדם". (תהלים סו, ה). אמר רבי יהושע בן קרחה אף הנוראות שאתה מביא עלינו, בעלילה אתה מביאם עלינו. בא וראה כשברא הקב"ה את העולם, מן היום הראשון ברא מלאך המות, שנאמר "וחשך על פני תהום". זה מלאך המות, ואדם נברא ביום הששי, ועלילה נתלית בו שהוא מביא המיתה לעולם, שנאמר: "כי ביום אכלך ממנו מות תמות". משל לאחד שהיה מבקש לגרש את אשתו, כשבקש לילך לביתו כתב גט, נכנס לביתו וגט בידו, התחיל לבקש עלילה עליה ליתנו לה. אמר לה: מזגי לי את הכוס. מזגה לו ונתנה לו. אמר לה: הרי זה גטיך נתון לך. אמר לה: צאי מביתי שמזגת לי כוס פשור. אמרה לו: כבר היית יודע שכוס פשור אמזוג לך, הבאת גט בידך. וכן אמר אדם לפני הקב"ה רבוננו של עולם קודם שתברא עולמך היתה קודמת התורה שכתוב "בה אדם כי ימות באהל". (במדבר יט, יד). אלא שתלית בי העלילה. הוי אומר נורא עלילה על בני אדם. וכן את מוצא שנאמר למשה "אם יראה איש באנשים". (דברים א, לה). ולא כי אתה ואהרון, כשאמר להם שמעו נא המורים (במדבר כ, י). אמר הקב"ה "לכן לא תביאו" (שם יב). הוי אומר נורא עלילה. וכן ביוסף, "ויראו אחיו כי אותו אהב" (בראשית לו, ד). הוי נורא עלילה.

ומבואר במדרש שטומאת מת הייתה אמורה להיות מאז בריאת העולם, אלא שבאה בעלילה, וכמו כן יש לומר בעניינו שאם הקב"ה היה אומר את טהרת כהנים למשה מיד, היה נשאר הרושם כי אהרון הוא שגרם הטומאה, ובעבורו גם בא התיקון, אבל עתה שנאמר כאן, **אדרבא לא רק שלא נעשה הטומאת בעבורו, כי טומאת נגזרה מיד בבריאת העולם, אלא שהטהרה באה בזכות אהרון,** שהרי כל דיני פרה אדומה תלויה בכהנים. ואמנם לחביבות הטהרה לפני הקב"ה, זיכה בה את כולם. את משה שיקחו אליו. ולא אהרון שגם הוא עם משה יתנו אותה אל אלעזר. ואת ישראל שיקחוה אל משה. ואל אלעזר שיטפל בה. וגם את אישי ישראל שישחוטו. כי זר שוחט ואלעזר רואה, כאומרו לפניו.

ובזה יש ליישב למה הקדים לומר "זאת חוקת התורה". קודם שציווה על 'החק', כי בא לרמז שכבר בבריאת העולם היה 'חק' שיהא טומאת מת.

^ל וכל מה שנענש הוא על שגרם לעם ישראל להיות מזידיים בחטא זה, כמבואר בחז"ל (ויק"ר ז, א) עה"פ "שנאה תעורר מדנים, ועל כל פשעים תכסה אהבה". (משלי י, יב). שנאה שנתן אהרן בין ישראל לבין אביהם שבשמים היא עוררה עליהם דיני דינין, אמר רב אסי מלמד שהיה אהרן נוטל קרבנם ופוחסו לפנייהם ואומר להם דעו שאין בו ממש. והוא שמשא אמר לאהרן "מה עשה לך העם הזה". אמר לו מוטב היה להן שידונו שוגגין ואל ידונו מזידיים, והוא שהקב"ה אמר למשה "מי אשר חטא לי אמחנו מספרי". הוא דכתיב "ובאהרן התאנף ה' מאד להשמידו".

חקקתי - גזרתי

ובטעם שכפלו ואמרו 'חקקתי' - 'גזרתי'. ביאר רבינו עפ"י מה שאמרו במדרש (שם) ששאל כותי אחד את רבי יוחנן, אלין מלין דאתון עבדין נראין כמין כשפים, מביאין פרה ושורפין, אותה וכותשין אותה, ונוטלין אותה אפר, ואחד מכם מטמא למת ומזין עליו, שתיים ושלש טיפין ואומר לו טהרת, אמר לו ראית אדם אחד שנכנס בו רוח תזזית אמר לו כן, אמר לו ומה עושין לו? אמר לו מביאין עיקרין ומעשנין תחתיו ומרביצין עליו מים והיא בורחת, א"ל ישמעו אזניך מה שפיך מדבר, כך הרוח הזו רוח טומאה היא, דכתיב "וגם את הנביאים ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ". וכיון שיצא אמרו לו תלמידיו, רבי לזה דחית בקנה, לנו מה אתה משיב, אמר להם חייכם לא המת מטמא ולא המים מטהרין, אלא אמר הקב"ה חוקה חקקתי גזרה גזרתי אי אתה רשאי לעבור על גזרתי. ומבואר במדרש שהכותי שאל לא רק על הסתירה בדבר, שמטהר את הטמא ומטמא את הטהור, **אלא שאל גם על מציאות הטהרה**, ועל זה השיב ר"י לתלמידיו 'חקקתי' - 'גזרתי'. כיון שיש כאן ב' ענינים שהם בלא טעם.

מאחורי הפרשה / הרב יצחק לובנשטיין, מו"ל כתבי וספרי הגרי"א וינטרויב זצ"ל, ומח"ס 'תינוק שנשבר', 'משנת רבי גרשון' דרכי ההתמודדות עם המתמודדים [ארגון 'והשיב'], ועוד חיבורים

א] פרשת חקת - נחש הנחושת, או אולי לא כל כך ...

בפרשת השבוע (חקת כא ח) מסופר שהיה מגיפה שבאו נחשים ונשכו את ישראל ומתו מהם עם רב. באיזה שלב אמר הקב"ה למשה רבינו שיקח 'נחש נחושת' ויעמיד אותו על 'נס' וכל מי שהסתכל בו התרפא. המשנה (ראש השנה כט.) מדגישה שלא נחשוב לרגע שיש איזה כח לה'נחש', אלא הרפואה נבע משיעבוד את ליבם לאבינו שבשמים. וכל הרפואות אך ורק מרופא חולי עמו ישראל. נשאלת השאלה שאם הכל תלוי 'באבינו שבשמים' למה באמת היה צריך לייצר 'נחש הנחושת'.

המהר"ל (גור אריה חקת כא ז) כותב שתי יישובים. [א] באמת כל הרפואה היה אך ורק משמים, ללא שום התערבות מעשה התחתונים, וכל הסיבה שהיו צריכים את הנחש הנחושת היה לגרום לישראל להסתכל לשמים – שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה (ישעיה מ כו) – וזה יגרום להם להדבק בה' ואז נושעו. [ב] אכן היה התערבות מלמטה – וכמו כל 'רופא' שניתן רשות לרופא לרפאות (ברכות ס. ב"ק פה.) – ואעפ"כ בלי אמונה שה' נתן כח הנחש הנחושת לרפאות, הוא הוא היה נושע.

בפשטות אפשר לומר שב' תירוצים האלו תלויים במדרגת האדם. מי שחי את חייו מעל הטבע, ומאמין האמונה חושית שאין עוד מלבדו כפשוטו ממש אכן בשבילו מספיק האמונה והבטחון לקבל את הישועה והנחש הנחושת לא היה שותף כלל ברפואתו. אולם מי שמדרגתו פחותה יותר, הוא ניצל בערת כח רפואה שניתן לנחש הנחושת, אבל בתנאי שמאמינים שהכל האת ה'.

בעומק יותר יש כאן מסר של 'שילוב' שבחיצוניות זה נראה לעין כאילו שמעשה בני אדם קובעים, ובאמת באמת יש ציווי לעסוק במעשים אלו, וכמו שהיה ציווי לעשות הנחש הנחושת, אולם מצד שני חייב חייב שנאמין שאין עוד מלבדו והכל אשר לכל אך ורק מה' יתברך. "הוא לבדו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים". [השכל שלנו לא יכול להבין איך שני הדברים האלו לא סותרים זה לזה אבל זה האמת, וכמו שמאריך הרמב"ם (תשובה ה ה)].

כשנסתכל על המתמודדים סביבנו זה נראה שיש להם הרבה בחירה ובחירה להתכייף נגד ה' ותורתו. אבל האמת שלצערנו הרב – וכך קבלנו מרבתינו מנהיגי הדור – רבים מהם עברו טראומות קשות ונפגם יכולתם לבחור בטוב, וכל שמורידים את רמת ה'בחירה' יותר בולט רמת ה'אין עוד מלבדו'. לפעמים הקב"ה שותף לזה שאדם נמצא במצב קשה מאוד, ויש תועלת מרובה שהוא שם בשאול תחתית, וזה דברים שקשה לנו להשיג [אבל חלילה לבחור לרדת לתהום].

גם כלפי עצמינו, לפעמים מאוד קשה לנו עם המציאות שאחד ממכרינו או קרובינו נמצא במצב רוחנית [ונפשית] ירוד, אבל אם נבין שאלו לא דברים שבתחום של 'בחירה' – ודאי לא שלנו וכמעט לא שלהם – ולא בתחום של 'נחש הנחושת' אלא בתחום של 'אבינו שבשמים' זה יהיה לנו לנחמה לעזר ולאחיסמך.

דווקא בענין להרגיש 'פגוע' ממישהו מצאנו שהתורה רוצה שנתחסם יותר להכל בידי שמים' מל'ראת שמים' של הזולת. וזה עוזר לנו מאוד להתמודד עם הבושה והבזיונות שנגרמים ע"י התנהגויות שליליות של אחרים.

וזה מצאנו במצות 'לא תקום' (קדושים יט יח) וכתב על זה בספר החינוך (רמא) וז"ל "משרשי המצוה, שידע האדם ויתן אל לבו כי כל אשר יקרהו מטוב עד רע, הוא סיבה שתבוא עליו מאת השם ברוך הוא, ומיד האדם מיד איש אחיו לא יהיה דבר בלתי רצון השם ברוך הוא, על כן כשיצערהו או יכאיבהו אדם, ידע בנפשו כי עוונותיו גרמו, והשם יתברך גזר עליו בכך, ולא ישית מחשבותיו לנקום ממנו כי הוא אינו סיבת רעתו, כי העוון הוא המסבב, וכמו שאמר דוד עליו השלום [שמואל ב' ט"ז, י"א] הניחו לו ויקלל כי אמר לו השם יתברך, תלה הענין בחטאו ולא בשמעתי בן גרא. ועוד נמצא במצוה תועלת רב להשביט ריב ולהעביר המשטמות מלב בני אדם, ובהיות שלום בין אנשים יעשה השם שלום להם".

כל אותם הורים של ממודדים; כדאי שתחזרו על דברי החינוך יום יום, ובפרט לאור פרשתינו שה'נחש הנחושת' מצטרפת ומתבטלת לגמרי למהלכים של 'אבינו שבשמים', ובס"ד ימצאו מרגוע לנפשם.

ב] פרשת חוקת – סוד פרה אדומה

בפרשת פרה אדומה מצאנו ענין נפלא עד למאוד. זה נראה שאפר פרה אדומה בעצם 'טמא' שהרי הנוגע בה נטמא, כולל הכהן הזורק את האפר על הטמאים שגם הוא נטמא. אולם אותה אפר הטמא בעצם גם 'מטהר', נמצא ש'טהרה' יוצא מדבר 'טמא' והוא פלאי. באמת עצם ענין זה הפליא גם שלמה המלך וכדאיאת בגמרא (נדה ט. ט.) "ור"א אומר אלו מי הנדה שהמזה ומזין עליו טהור ונוגע טמא ... והיינו דאמר שלמה אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני" (ע"ע יומא יד.). פרש"י (נדה ט. ט.) "אמרתי אחכמה - בטעם זה למה מזה ומזין עליו טהור ונוגע טמא והיא רחוקה ממני".

המדרש בריש פרשת חוקת (יט א) מתיחס לענין נפלא זה ומציין לפסוק (איוב יד ד) "מי יתן טהור מְטָמָא לא אֶחָד". וז"ל המדרש "זאת חקת, זה שאמר הכתוב (איוב יד) מי יתן טהור מטמא לא אחד, כגון אברהם מתרח, חזקיה מאחז, יאשיה מאמון, מרדכי משמעי,

מאמרי הפרשה - פרשת חוקת תשפ"ג

ישראל מעובדי כוכבים, העולם הבא מעולם הזה מי עשה כן, מי צוה כן, מי גזר כן, לא יחידו של עולם ... תמן תנינן העוסקין בפרה מתחלה ועד סוף מטמאין בגדים היא גופה מטהרת בגדים אמר הקדוש ברוך הוא חקה חקתי גזירה גזרתי אי אתה רשאי לעבור על גזרתי".

המדרש ממשיך להביא עוד דוגמאות לענין זה. וז"ל המדרש "תמן תנינן בהרת כגריס באדם טמא פרחא בכולו טהור מי עשה כן מי צוה כן מי גזר כן לא יחידו של עולם ...". הרי שהתפשטו של אותו הנגע הטמא והמטמא עד גמר התפשטותו גורמת ל'טהרה'. יש מהלך הנקרא 'אחד' ו'יחידו של עולם' ומצידו שוה הרע עם הטוב, ואכן בעולם הבחירה ומצומצמת שלנו אנחנו חייבים לבחור ב'טוב' וב'טהרה' אבל זה רק מצידו, אבל מצד הבורא עולם הוא הבורא של הטוב והבורא של הרע, הוא הבורא של הטהור כמו שהוא הבורא של הטמא. ושמתפשט ה'רע' וה'טמא' עד הקצה עד שהוא כבר גדול על עולם הבחירה להתמודד איתו, הוא חוזר לעולמו של שורש הכל ושם 'לא יגורך רע' (תהלים ה ה, שבת קמט: חגיגה יב: סוטה מב.) והכל נהפך לטוב. וכן מצינו בהלכות טומאה בבית המקדש יש הלכה "טומאה הותרה בציבור" [ואכן יש נידון אם הוא 'הותרה או דחויה', ולמנ"ד דחוויה צריכים ריצוי ה'ציץ' וגם מהלכי ה'ציץ' הודרת לעומק ההנהגה ששם הוא לרצון לפני ה' תמיד, ואכמ"ל]. נמצא שפרשת פרה לא רק הכנה להבאת קרבן פסח בטהרה, אלא הכנה ליצירת העם עם יציאתה כל שנה מחדש מגלות מצרים. העם שלנו, העם המחובר קבוע עם הבורא, היא עם כל כך מופלא, שגם כשנדבק בה ה'טומאה' רח"ל, וגם כשאין שליטה על התפשטותה, לא צריכים לדאוג, בסופו של דבר עצם ההתפשטות של ה'רע' הוא שיוביל בסוף ל'טהרה'. יש כל כך הרבה נערים שרח"ל נמצאים עמוק לתוך הבורן, אבל כששומעים קצת על החוויות שלהם והתמודדויות שלהם ואת עוצמת הגבורה שלהם, פתאום רואים איזה נערים נפלאים הם, ואיך מתוך ההתגברות – קטן, כמה שיהיה – בתוך החושך יש אור מופלא רום מעלה. מי שלא הגיע לעומק הטומאה שהם נמצאים בה, לעולם לא ירגיש את עונג הטהרה שאפשר להשיג שם. אחי ורעי, גם כשמוצאים את עצמינו או את יקירינו בעומק ה'טמא' נבין שאנחנו והם תמיד מחוברים ל'יחידו של עולם' ומהטמא יצא טהרה ואור גדול.

*

הרוצה לקבל הקונטרס 'משנת רבי גרשון' – 'הכבוד והידידות' – תפנו למייל yitzchok.veheishiv@gmail.com לתגובות ולקבל מד"ת של הגרי"א וינטרוב זצוק"ל: 0522170522 או com.gmail@haravyew

מאמרים / הרב משה הלוי הורן, בעהמ"ח 'תפארת ציון' בסוג' תקפו כהן, מג"ש בישיבת תפארת ישראל, בני ברק

לפרשת חוקת

זאת חקת התורה אשר צוה ה' לאמר דבר אל בני ישראל ויקחו אליך פרה אדמה תמימה (י"ט, ב)

בחי' הגרי"ז העיר דהו"ל למימר להיפך "דבר אל בני ישראל זאת חוקת התורה", [ועי' ברמב"ן].

וביאר הגרי"ז דבעי שתהא הלקיחה עצמה ע"י בי"ד של ע"א כדאי' בתוספתא דסנהדרין פ"ג, ולכן כתי' זאת חקת התורה וכו' דבר אל בני ישראל ויקחו וכו' היינו שגם הקיחה תהא על ידי בני ישראל, ונאמר בזה שגם ענין זה שהוא "ידבר אל ישראל ויקחו אליך וכו'" הוא מחוקת הפרה והיינו ע"י שמשה במקום בי"ד של ע"א קאי, עכ"ד.

ועפי"ד מדויק שלכך כתי' "דבר אל בני ישראל ויקחו אליך" שנכתב לשון יחיד, וצ"ב הלא הדיבור היה כאן גם לאהרן וכדכתי' "וידבר ה' אל משה ואל אהרן וכו'" וא"כ למה נכתב "דבר" ולא "דברו", [וכמו שמצינו בפר' בא בפרשת החודש "ויאמר ה' אל משה ואל אהרן "דברו" אל כל עדת בני ישראל, וכן בעוד מקומות בתורה שכאשר הצווי היה למשה ואהרן כתי' "דברו"].

ולד' הגרי"ז א"ש כי איירי על מה דבעי שהלקיחה תהא ע"י משה ולזה אמר "דבר" וכן "אליך" כי על ענין זה משה נצטווה כאן, ועי'.

והנה בשו"ע תרפ"ה ס"ז הביא שי"א שקריאת פרשה זו היא מדאורייתא. ושם בב"י הביא מקורו מהתוס' ברכות דף י"ג. ד"ה בלשון, ועי"ש בביאור הגר"א. וע"ע בתורא"ש ובתוס' ר' יהודה החסיד בברכות שם, ובריטב"א במגילה דף י"ז: שנקטו שהוא דאורייתא. וכבר תמה המג"א שם "לא ידענא היכא רמיזא" עכ"ל. ובעבודת ישראל (להגה"ק מקוז'ניץ זיע"א) כתב שתיבת "לאמר", מורה כדעת האומרים שפרשת פרה מדאורייתא, ולזה בא הרמז בתורה אשר צוה ה' לאמר, שאפילו בזמן הזה שאין לנו בית לעשות פרה כתיקונה, צריך לקרות הפרשה ונשלמה פרים שפתינו ותהיה אמירת הפרשיות במקום עשיית הפרה. וזהו לאמר, עכ"ד. וכ"כ החת"ס כאן, ובשו"ת התעוררות תשובה ח"ג סי' תע"ו, [ועי' בש"ך כאן שג"כ רימז לזה אך כתב שהוא מדרבנן].

ולפי"ד הגרי"ז שכל הנאמר בפסוק זה הוא בכלל "חוקת התורה" ושלכך כתי' בריש הפרשה "זאת חקת התורה וכו'", נמצא שגם ה"לאמר" והיינו קריאת הפרשה לדורות [וכנ"ל מהאחרונים], הוא בכלל חוקת התורה ויש לקרא הפרשה לדורות, ועי'.

זאת חקת התורה אשר צוה ה' לאמר דבר אל בני ישראל ויקחו אליך פרה אדמה תמימה (י"ט, ב)

נתבאר לן עפי"ד הגרי"ז זיע"א שה"דבר אל בני ישראל" היא מגוף "חוקת התורה" והיינו שתיעשה ע"י משה ששקול כנגד ע"א. וי"ל טעם נוסף שחלק מ"חוקת הפרה" שתיעשה ע"י משה בדוקא, וכדלהלן,

דהנה איתא במד"ר (פר' י"ט, ו) "ויקחו אליך פרה אדומה א"ר יוסי ברבי חנינא אמר לו הקב"ה למשה לך אני מגלה טעם פרה אבל לאחר חקה", עכ"ל. ועי' בגו"א כאן שפירש בזה מש"כ רש"י "ויקחו אליך לעולם היא נקראית על שימך פרה שעשה משה במדבר" שהכוונה שלמשה נמסר טעם פרה אדומה ולכן היא נקראית ע"ש שעשאה בשלימות. והנה בפסיקתא כאן ובמד"ר כאן איתא: ויקחו אליך, רמז לו שכל הפרות כלות ופרה של משה לעולם עומדת. (ועי' רש"י יומא ד'. ד"ה מכל ופסחים ע"ח. ד"ה מכל). ופירש המהרז"ו על הפסיקתא שביאר שבכל הפרות היו מערבין מעט מפרתו של משה. וכ"כ בזו"ר על הילקוט (תשנ"ט) וז"ל: ושלן קיימת, פי' שלעולם נוטלין מאפר פרת משה לקדש אחרות, עכ"ל. [ועי' בש"ך ובאד"א ובנחלת יעקב כאן].

והנה באוה"ח כאן כתב וז"ל: ולצד שיאמרו ישראל הרי העושה מצוה בלא ידיעת טעמה וסודה נחשבת המצוה כגוף בלא נשמה, לזה גמר אומר דבר אל בני ישראל ויקחו אליך פרה וגו', פירוש יקחו למה שאתה יודע ומכוין בדבר להיותך יודע סוד הענין ופלאיו, ובוזה תהיה המצוה נעשית שלימה במעשה ובמחשבה הצריכה, וכפי זה ידויק על נכון אומרו ויקחו בתוספת וא"ו בתחילת הציווי להם, שנתכוון לומר שמלבד הלקיחה עצמה שיקחו הפרה, עוד יוסיפו שיכוונו בלקיחתה למה שאלוהיך כאמור. וא"ת תינח אותה פרה של אותו דור, פרה שיעשו בכל דור ודור מה תהא עליה, אפשר שלא מכולן העלים ה' סודה אלא מכללות ישראל, אבל למיוחדים שהם אהרן וכיוצא בו נמסרו סודותיה, והם ימסרו למיוחדים הבאים אחריהם. או אפשר שבכל דור ודור יכוונו למה שידע משה, עכ"ל.

וכ"כ הכת"ס כאן וז"ל: לכן אמר ה' ויקחו אליך ודרשת חז"ל [הובא ברש"י] ידוע שתהיה נקראת פרתו של משה, מאחר שלא ידעו כולם סודה רק משה ע"ה, לכן צריכים לעשות הפרה על דעת משה ועל כונתו שנתגלה לו מפי ה'. וז"ש ויקחו אליך, על דעתך, וכן לעולם נקראת פרה של משה, שכל הפרות על דעת משה רבנו ע"ה נעשות, שידע טעמה ונעלמה מעיני כל חי, עכ"ל. מבואר שבעצם יש לפרשת פרה אדומה טעם ורק שניתנה רק למשה [או ליחידים שנמסר להם הטעם ממשה וכנ"ל מהאוה"ח] אבל אצל ישראל הרי היא כחק בלא טעם.

נמצא דבעי לעשות הפרה כפרתו של משה, וכנ"ל שלכך חשיב ששלך קיימת לעולם, אי משום שהיו מערבין אפר פרתו של משה ואי משום שהיו מכווין על דעת פרתו של משה.

ועפ"י דמבואר שלכך נכתב "זאת חקת התורה דבר אל בני ישראל ויקחו וכו'", לאמר שבכלל "חקת הפרה" הוא ה"ויקחו אלך" וכנ"ל מהגרי"ז, והיינו שבכלל חוקת התורה הוא ה"ויקחו אליך" - ש"פרתו של משה קיימת לעולם" - שיש הלכה לערב מאפרו של משה או לכוין על דעת משה, וכנ"ל.

זאת חקת התורה (י"ט, ב)

בתנחומא חוקת פיס' ח': רבי אחא בשם רבי יוסי בר חנינא אמר בשעה שעלה משה למרום שמע קולו של הקב"ה יושב ועוסק בפרשת פרה אדומה הלכה בשם אומרה רבי אלעזר בני אומר עגלה בת שנתה ופרה בת שתיים, עיי"ש.

ויל"פ הענין שנתגלה זה "בשעה שעלה משה למרום", דהנה איתא בשבת דף פ"ח "ואמר רבי יהושע בן לוי בשעה שעלה משה למרום אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע מה לילוד אשה בינינו אמר להן לקבל תורה בא אמרו לפניו חמודה גנוזה שגנוזה לך תשע מאות ושבעים וארבעה דורות קודם שנברא העולם אתה מבקש ליתנה לבשר ודם וכו', עכ"ד הגמ'. וכבר ביארו המפרשים (תפארת יעקב בהקדמה לגיטין, ביה"ל פרשת יתרו ועוד) שטענת המלאכים היתה על מה שהקב"ה מסר לישראל ה"בעלות" על התורה שדיני התורה מסורים המה לחכמי התורה - ד"לא בשמים היא", והדברים ידועים.

ועפ"י ז' נראה שהוא הדבר אשר שמע משה "קולו של הקב"ה יושב ועוסק וכו' הלכה בשם אומרה" לאמר שניתנה התורה באופן זה ש"לא בשמים היא" והקב"ה כביכול אומר "הלכה בשם אומרה", ומה שנתגלה זה בדיני "פרה אדומה" דוקא, יל"פ עפ"י דהרמב"ן ורבינו בחיי כאן שפרה אדומה נחקקת ומרומזת כנגד תושבע"פ, [והאריך בזה הבית הלוי פר' בא (ד"ה ויאמר ה' אל משה), עיי"ש] ולכן דוקא בפרה אדומה שורש תושבע"פ שבכחה ניתן האפשרות לחדש ולקבוע בתורה הוא שנאמר למשה רבינו ע"ה הענין של "הלכה בשם אומרה".

ונראה עוד שנלמד ענין זה בפרה אדומה דייקא, לאמר שאף בפרה אדומה שהיא כולה חק והיא למעלה משכל אנושי, דמ"מ נתינת ומסירת התורה לישראל היתה באופן שגם ה"חוקים" הם בכלל ה"לא בשמים היא" וגם בהם נמסר לישראל הכח לקבוע ההלכות.

זאת חקת התורה (י"ט, ב)

אי' בתנחומא "רבי אחא בשם רבי יוסי בר חנינא אמר בשעה שעלה משה למרום שמע קולו של הקב"ה יושב ועוסק בפרשת פרה אדומה הלכה בשם אומרה רבי אלעזר בני אומר עגלה בת שנתה ופרה בת שתיים". ובגיטין ו' ע"ב "אשכחיה רבי אביתר לאליהו א"ל מאי קא עביד הקב"ה א"ל עסיק בפילגש בגבעה ומאי קאמר אמר ליה א"ל אביתר בני כך הוא אומר יונתן בני כך הוא אומר". ובב"מ דף נ"ט ע"ב במעשה דתנור עכנאי "אשכחיה רבי נתן לאליהו אמר ליה מאי עביד קוב"ה בההיא שעתא א"ל קא חייך ואמר נצחוני בני נצחוני בני". ובחגיגה דף ט"ו ע"ב איתא שהקב"ה אמר "מאיר בני כך הוא אומר". ויש לעמוד על הלשון בכל הנ"ל שהקב"ה אומר הלכה בשם אדם הרי הוא מכנהו בשם "בני".

מאמרי הפרשה - פרשת חוקת תשפ"ג

ויל"פ, דהנה ברוח חיים באבות פ"ב מ"א ש"מפאת התורה אנו מכונים בשם בנים. וה' יתברך שמו מגלה סודו כאב לבנו אהובו. וכו' ולכן אנו מבקשים בתפלה "השיבנו אבינו לתורתך". ובסודור הגר"א באבני אליהו "השיבנו אבינו לתורתך וכו'", ואמר אצל תורה אבינו כי העוסק בתורה ובתעלמותיה ומחפש את כל גנזי מטמונותיה, הוא כבן אשר בידו כל מפתחות אביו".

ומדוקדק היטב הלשון "בני" כי "הית"ש מגלה סודו לבנו אהובו", וה"בן אשר בידו כל מפתחות אביו" וכלשון הרו"ח והאבני אליהו הנ"ל.

ודברתם אל הסלע לעיניהם (כ, ה)

בילקוט כאן "והכיתם לא נאמר א"ל כשהנער קטן רבו מכהו ומלמדו כיון שהגדיל בדבור הוא מיסרו, כך אמר הקב"ה למשה כשהיה סלע זה קטן הכית אותו שנא' והכית בצור, אבל עכשיו ודברתם אל הסלע שנה עליו פרק אחד והוא מוציא מים מן הסלע"

יל"פ הדברים עפי"ד האור החיים הק' הנודעים בפר' בשלח שהק' שהנה מצינו שנבקע הנהר לרבי פינחס בן יאיר, ולמה חשיב קריעת ים סוף לנס גדול כ"כ. וביאר שלאחר מתן תורה הבריאה כולה כפופה לתורה ולכך איב"ז כ"כ חידוש, ומשא"כ בקריעת ים סוף שהוא קודם מתן תורה^ל.

ולפי"ד מבואר דברי הילקוט הנ"ל שלכך בפר' בשלח [קודם מת"ת] היה זה ע"י "הכאה", אך כאן היה זה דרך "תורה", והיינו שכל הבריאה כפופה לתורה [דאיסתכל באורייתא וברא עלמא] שלאחר מת"ת אזי בכח התורה של החכמים לשנות סדרי הבריאה, שכן מעתה "טבע" הבריאה שכפוף ל"תורה".

והנה באלשיך כתב בתו"ד "כן הבאר שהוא מרוחניות קדושת תושבע"פ יוציא וימשיך מימיו ע"י שכינה השרויה מלמעלה ביניהם, ומתעורר ונפתח באר המים כי היא בחינת תושבע"פ כנודע, והיה חפצו ית' להשריש שורש האמונה בישראל כי עין בעין יראו מעלת תושבע"פ וכו'", עכ"ד.

ומבואר שרצונו ית' היה לגלות כח תושבע"פ שהיא בבאר הרומז לתושבע"פ, וכדאי' בזו"ח "תושבע"פ איקרי באר דכתי' הואיל משה באר". ובאוה"ח ובנצי"ב מבו' ששירת הבאר היא על תושבע"פ.

והנה הכח שניתן לחכמים בטבע הבריאה, הוא ע"י תושבע"פ בפרט, וכידוע מהלש"ם שריבוי הניסים שהיו בימי בית שני, הוא ע"י תושבע"פ שנתרבתה באותה תקופה, [ועי' בהג' הג"ר אלעזר משה הורביץ זצ"ל בברכות דף ה' ע"א]

והוא אשר למדנו שאמר הקב"ה למשה שדרך הדיבור לבאר ילמדו היאך הבריאה כפופה לתוה"ק, והיינו שבדיבור אל הבאר [תושבע"פ] יהא הלימוד שבכח תושבע"פ להכניע טבע הבריאה להיות כפופה אל תושבע"פ.

^ל [ובחובה"ל שער הבחינה פ"ד ש"מדרגת הטבע מן התורה כמדרגת העבד מאדוניו, כי כחות הטבע הם נוהגים בהנהגת העולם כפי מה שיאות לתורה". ובדרך חיים על אבות פ"ג מ"ה ש"העוסק בתורה הוא מתעלה, ומפני שהוא מתעלה מדריגתו למעלה ממדריגת הטבע שהוא הנהגת העולם". ובנפה"ח ש"ד בפי"ח שהלומד תורה לשמה "הוא נעלה מעל כל עניני זה העולם, ומושגח מאתו ית' השגחה פרטית למעלה מהוראת כוחות הטבעים והמזלות כולם".]

מאמרי הפרשה - פרשת חוקת תשפ"ג

כי חשבון עיר סיחון וכו' על כן יאמרו המושלים באו חשבון וכו' (כ"א, כ"ה-כ"ו)

איתא בב"ב דף ע"ח ע"ב על כן יאמרו המושלים ביצרים בואו חשבון בואו ונחשבן חשבוננו של עולם הפסד מצוה כנגד שכרה כו', עיי"ש. וכבר עמדו למה לימוד זה יש לנו ללמוד ממלחמה זו דוקא. [ועיי"ש בהג' הג"ר אלעזר משה הורביץ זצ"ל שהביא מהמדרש שמלחמה זו היתה באלול, ומזה דרשו שאלול הוא זמן של חשבון, וכ"ה במגלה עמוקות פר' פנחס].

וביערות דבש דרוש ה' כ' שסיחון היתה עיר ספר ואילו היה עמון משגיח עליה כראוי לא היתה נכבשת ע"י סיחון, וכך היצה"ר אינו אומר מיד לפרוק הכל, אלא מעט כאן ומעט כאן ואח"כ האדם נופל לגמרי, עיי"ש.

ויש לרמז עוד -וע"ד היערות דבש- דהנה כתי' בפר' בראשית "לפתח חטאת רובץ ואלוך תשוקתו", וידוע מהגר"א [עי' באהל יעקב להמגיד מדובנא שם והובא גם בס' מנוחה וקדושה שער יחוד המעשה פי"ח] שהכח והפתח להיצה"ר הוא רק כאשר האדם מסתפק וכו', וזהו לפתח חטאת היינו שהוא צריך להפתח דהאדם ותשוקת היצה"ר ל"פתח" היינו ל"ספק" האדם. ובסידור שיח יצחק על "ואל תביאנו לא לידי חטא וכו'" הביא מהגר"א שכח היצה"ר הוא שבא בתחילה בעבירה קלה, עיי"ש.

והיינו שהאופן להילחם עם היצה"ר שלא ליתן לו ליכנס אף במקום שאינו חשוב, וכמו כאן שע"י שעמון לא השגיח כ"כ על סיחון הצליחו לכבוש כל ארצו ממנו.

ויל' עוד, שהנה כ' הגר"א במשלי (י"ט, ב) עה"פ: "ואץ ברגלים חוטא" כ' "שצריך לילך במדות מדרגא לדרגא כמו הולך בסולם ולא יקפוץ למדרגה שאינו ראוי לה וזהו אץ ברגלים שקפוץ למדה גבוה אשר לא לו יגיע הוא חוטא וחסר מכל כי יפול ממנה". ושם (פס' ג') "כל אדם צריך לילך לפי מדרגתו ולא יקפוץ ואז ילך לבטח בדרכו". וכן הובא בבית אבות (להגרש"ז נכד בעל מעלות התורה) פ"א מ"ג באב"מ בשם זקנו ש"האדם צריך לילך ממדריגה למדריגה ולא יקפוץ וידלג למדריגה הנעלה וגבוה ממנו לפי ערכו, כי יפול הנופל ממנו".

ובחת"ס בדרשות (ח"ב רע"ט, א) הביא מההפלאה לפרש הגמ' בתענית י' ע"ב ש"פסיעה גסה נוטלת מאור עיניו של אדם", שהכוונה ש"אדם צריך להתקדש מדריגות לאט לאט, אבל פסיעה גסה שרוצה לעשות בפעם אחת נוטלת מאור עיניו לגמרי".

ובבית אבות על המתני' פ"ו "והשמח בחלקו" ביאר ש"ישמח בחלקו אשר נתן לו וחנון אותו ה' בתורתו שלמד כבר, כי הגם שיכיר מקומו וענינו ולא יקפוץ למדריגה שיותר גבוה ממנו, רק למדרגה הסמוכה, מ"מ אם לא ישמח בחלקו שכבר יש תחת ידו רק שתשוקתו ולבו יהא תמיד לעלות למדריגה אחרת עד שמחמת זה גם מה שלמד כבר יהא קץ בה, אזי לא יהא שמור בקרבו מה שלמד כבר, כיון שאין לבו על זה שאין שמח בה, ובחלקו דייקא שהוא חלקו מכבר עד עתה יהא שמח בה, תמיד, ואף שתשוקתו לעלות גם למדריגה גבוהה, מ"מ לא יקוץ במה שלמד כבר ואדרבה ישמח בה, ומחמת זה יהא לבו ע"ז תמיד ולא יאבד ממנו ויהא לו לקנין עולם, עכ"ל. ועי' במנוחה וקדושה בשם הגר"א ששמח בחלקו הוא גם ברוחניות.

ויל"פ שהוא אשר למדנו ממלחמת סיחון, שלא כבשו הכל בבת אחת, אלא מקודם סיחון ואח"כ הכל, וזהו "בואו חשבון".

מנחת שמואל / הרב שמואל קליין

דע מה שתשיב לאפיקורס

זאת חקת התורה. נשאלת השאלה: מה ראתה תורה דוקא במצוה זו לומר שהיא חוקה, יותר משאר החוקים? והנה רש"י הביא אתה מדרש שהשטן ואומות העולם לועגים לישראל ואומרים מה המצוה הזאת, ומה טעם יש בה, לפיכך כתב בה חוקה, גזירה היא מלפני ואין לך רשות להרהר אחריה. אומות העולם מונים את ישראל במיוחד על מצות פרה, מה הם מצאו דוקא במצות פרה? עוד יש להבין במה שהם אומרים מה המצוה הזאת, ומה טעם יש בה, הרי הם רק מונים על טעם המצוה, מה התוספת שהם אומרים ומה המצוה הזאת.

ידועה השאלה שמצינו בדיוק להיפך, שאומות העולם דוקא משבחים את ישראל בחכמה ובינה על שמירת החוקים, שהכתוב אומר בפרשת ואתחנן "וְשִׁמְרֶתֶם וְעָשִׂיתֶם כִּי הוּא חֻמַּתְכֶם וּבִינַתְכֶם לְעֵינֵי הָעַמִּים אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֶת כָּל הַחֻקִּים הָאֵלֶּה וְאָמְרוּ רַק עִם חֻמַּם וּבְבוֹן הַגְּדוֹל הַזֶּה.

והדבר תמוה. התורה מצוה עלינו ושמרתם ועשיתם וזה יביא לחכמתכם ובינתכם בעיני העמים, מה יש לנו ממה שאומות העולם אומרים עלינו? וכי אנחנו צריכים אישור מאומות העולם על חכמת ישראל? וכי זה הדבר שצריך לגרום לנו לקיים את חוקי התורה? ועוד קשה, שיש כפילות בפסוק "היא חכמתם ובינתכם לעיני העמים", ושוב "ואמרו רק עם חכם ונבון".

אומות העולם מאז היות עם ישראל לעם מזלזלים ומלגלגים על עם ישראל, ומטבע האדם שיש לו רצון לצאת בהסברה לאומות העולם, להוכיח את האמת שבתורה הקדושה, לתת טעם לכל דבר, ואפילו למצוא איזה טעם נסתר בחוקה כדי שלא יבואו חלילה לזלזל בתורה הקדושה.

וכאן התורה מלמדת אותנו שאסור לך לצאת במסע הסברה, שהרי אומות העולם, למרות שהם רואים את נימוסי ישראל, את המשפטים, את החינוך להיטיב לשני בלי גבול, את החומרה בלצער את השני, במקום להתפעל, הם תמיד ימצאו איזה מצוה שהיא חוקה ובזה הם ימצאו מקום לזלזל, והם יטענו: מה אתם מקיימים חוקים בלי להבין, עם טיפש שהולך בעינים עצומות, עושה מעשים בלי חשיבה, עמא פזיזא מקדים נעשה לנשמע. אומרת התורה: לא יעזור שום הסברה, הם יחפשו תמיד איך לזלזל ולהכפיש, הם לא רוצים לשמוע בכלל.

ולכן דוקא במצוה זו נצטוו עם ישראל: אין לך רשות להרהר אחר החוקים, מכיון שאומות העולם מונים במיוחד על מצוה זו, שגם שלמה המלך, החכם מכל אדם, אמר: אִמְרָתִי אֶחָפְמָה וְהִיא רְחוּקָה מִמְּנִי. במצוה זו לא נוכל לומר: החכמים שלנו יודעים טעם מצוה זו, א"כ בזה הם מוצאים מקום לזלזל כביכול, להוכיח שעם ישראל עם לא חכם.

אומרת לנו התורה: כואב לך שמזלזלים בעם ישראל, אתה שרוצה להשיב להם, לקדש שם שמים, להוכיח את אמיתת התורה? אומות העולם לא שומעים בכלל.

אתה רוצה שאומות העולם כן ישמעו את החוקים ויתפעלו מחכמת התורה?

הדרך היחידה היא "וְשִׁמְרֶתֶם וְעָשִׂיתֶם כִּי הוּא חֻמַּתְכֶם וּבִינַתְכֶם לְעֵינֵי הָעַמִּים" רק קיום המצוות והחוקים יביאו אותם למצב של "אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֶת כָּל הַחֻקִּים הָאֵלֶּה".

שום שיח לא יביא אותם לשמוע, רק קיום החוקים בקרבת אלוקים עצומה וכהמשך הפסוק "כִּי מִי גוֹי גָדוֹל אֲשֶׁר לוֹ אֱלֹקִים קְרָבִים אֵלָיו", לא רק קיום מצוות שיש להם טעם אנחנו מקיימים מתוך קרבת אלוקים, אלא אפילו קיום החוקים שאין להם טעם מתוך קרבת

אלוקים, זה יביא את אומות העולם למצב של "יִשְׁמְעוּן אֶת כָּל הַחֻקִּים הָאֵלֶּה" וכריזו בקול גדול "וְאָמְרוּ רַק עִם חָכְם וְנָבוֹן הַגּוֹי הַגָּדוֹל הַזֶּה".

בזמנים ששנאת עמי הארצות גוברת והם מונים את ישראל, את בני הישיבות, אומרת לנו התורה: אל תחפש להסביר, הם יודעים טוב מאוד את מעלת בני הישיבות, הם לא רוצים לשמוע הסברים הם רוצים לזלזל, הם תמיד יחפשו דבר שלכאורה יהיה קשה לענות, ואת זה לשים בראש הכותרות. אבל אתה כן רוצה להסביר, לקדש שם שמים... הדרך היחידה היא: תלך בדרכי האבות גם כשאתה לא מבין, תשמע לגדולי האומה דוקא בדברים שאינך מבין, כן, תלך בעינים עצומות אחרי הסנהדרין שבכל דור, גם אם אתה לא מבין מה הבעיה בכזה לבוש... מה הבעיה ללכת למקומות כאלה... תחנך את הילדים לעשות גם בלי להבין, להדבק לאלוקים גם מתוך עשית מצוות שאתה פחות מבין... מתחבר...

אז תזכה שבזכותך יתקדש שם שמים בכל העולם, ואפילו עמי הארצות יכריזו בקול גדול:
"וְאָמְרוּ רַק עִם חָכְם וְנָבוֹן הַגּוֹי הַגָּדוֹל הַזֶּה"

רש"י מוסיף שגם השטן מונה את עם ישראל על החוקים, הוא השטן הוא היצר הרע, הוא לא יפיל אותך במצוות שאתה מבין, הוא ינסה להפיל אותך בדברים שאתה לא מבין, במצוות שאתה פחות מחובר... שם הוא יודע ללחוש לך: מה אתה הולך בעינים עצומות, אתה אדם שטחי... [זה שאתה הולך בעינים עצומות אחרי החברה בעיני העולם, זה שאתה רוקד לחליל של מה יאמרו גם כשזה אוילי וטיפשי, זה לא מפריע לשטן]

גם בזה אומרת התורה: "היא חכמתכם ובינתכם" דוקא במצוות שאתה לא מבין נבחנת חכמתך ובינתך, רק אחד שיודע לקיים גם כשהוא לא מבין, הוא החכם האמיתי, הוא הנבון... ומי שעושה רק כשהוא מבין זה לא בא מחכמה אלא מטיפשות. עם ישראל השתבח דוקא בהקדמת הנעשה לנשמע "מי גילה רז זה לבני". עם ישראל מקיים את המצוות עוד קודם שהוא שומע את טעמיה, הוא עושה כי ה' ציווה, ולגבי קיום המצוות אין הבדל בין חוק למשפט. [טעם המצוה הוא שייך ללימוד התורה לחלק של "נשמע"]

וביתר עומק: היצר הרע לא תמיד מסית את האדם לעבור על מצוות התורה, די לו להוציא לך את חשק והטעם מהמצוה "שהשטן ואומות העולם מונין את ישראל לומר מה המצוה הזאת, ומה טעם יש בה" די לו לשטן להוציא לך את הטעם מהמצוה, להוציא לך את החשק מהמצוה, מכאן התהום פתוחה... איך השטן מצליח להכשיל ב"מה המצוה הזאת"? ע"י שהוא אומר לך "מה טעם יש בה".

ואף אתה אמור לו: "כי מי גוי גדול אשר לו אלוקים קרובים אליו", אני עובד את אלוקים מתוך קרבה עצומה, לא משנה טעמה וסודה, אל תחכה שיהיה לך טעם במצוה, תעשה גם כשאין חשק וחיבור, כאן זה המבחן של קרבת אלוקים, ולבסוף תזכה ל"היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים", וק"ו בן בנו של ק"ו "לעיניך".

ואז תזכה שהקב"ה ימלא משאלות ליבך כהמשך הפסוק "פִּי מִי גוֹי גָּדוֹל אֲשֶׁר לוֹ אֱלֹקִים קְרָבִים אֵלָיו כֹּה אֱלֹקֵינוּ בְּכָל קְרָאנוּ אֵלָיו".

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות "אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד

העצמה למעשים טובים. הערך של כל עשייה או חלק אפילו דבר הקטן ביותר

במדבר פרק כא (לג) ויפנו ויעלו דרך הבשן ויצא עוג מלך הבשן לקראתם הוא וכל עמו למלחמה אדריעי: (לד) ויאמר יקנוק אל משה אל תירא אתו כי בידך נתתי אתו ואת כל עמו ואת ארצו ועשית לו כאשר עשית לסיוחן מלך האמרי אשר יושב בחשבון: ומבואר במסכת נדה דף טא ע"א 1. מפני מה היה ירא משה רבנו חשש שמא תעמוד לו זכות של אברהם אבינו. שאלה:

והקשו דעת זקנים מבעלי התוספות במדבר פרק כא פסוק לד ויאמר ה' אל משה אל תירא אותנו. פרש"י לכך הוצרך לוי אל תירא אותנו מה שלא הוצרך לוי מסיחון לפי שהיה ירא פן יעמוד לו זכות מה שהגיד לאברהם אבינו שנשבה לוט. וא"ת והלא כוונתו לרעה היתה כדי שיהרג אברהם ויקח שרה [כמבואר במדרש 2.]. כל מעשה או חלק ממנו או דיבור טוב שכרו גדול:

הנה בנוהג שבעולם חושבים שיש ערך למעשה גדול וחשוב ובעל משמעות אשר משפיע על חיי האדם ועל גורלו אם בעסקים או ברפואה או בכל דבר אחר, ועוד יותר מקובל לחשוב שבכדי שאדם יזכה לקבל שכר על מצוה צריך שיעשה מצוה מושלמת בתכלית הדקדוק ובמסירות וכולי האי ואולי יצא ידי חובת קיום המצוה ובלעדיו זה אין ערך למעשיו, אולם אין ספק שאשריו ואשרי חלקו של כל הזוכה לעשות מצווה כמאמרה שזוכה בה לעוה"ב, כמבואר במסכת שבת דף טג ע"א אמר רב חנינא בר אידי כל העושה מצוה כמאמרה אין מבשרין אותו בשורות רעות, שנאמר שומר מצוה לא ידע דבר רע. אמר רב אסי ואיתימא רבי חנינא אפילו הקדוש ברוך הוא גוזר גזירה הוא מבטלה, שנאמר באשר דבר מלך שלטון ומי יאמר לו מה תעשה וסמך ליה: שומר מצוה לא ידע דבר רע. וכן כתב הרמב"ם על המשנה במסכת מכות כל ישראל וכו' לפיכך הרבה להם תורה ומצוות עיי"ש, אך התורה מלמדת אותנו שגם כל פעולה טובה היוצאת ממעשיו ואפילו הקטנה ביותר הן מדיבורו והן ממעשיו גם כאשר היו לו כוונות אחרות אין הקב"ה מקפח את שכרו ועל כל חלק טוב שעשה בתוך הרע גם מקבל עליו שכר, ולזאת אל יתרא האדם מלקיים מצוות עד כמה שידו מגעת ולא יחלש ליבו על שאינו מצליח לעשות המעשה בשלימות שאין זה אלא מעצת יצר הרע, כי על כל חלק מהטוב שנעשה ואפילו נגרם בגלל מעשיו ודיבורו מקבל שכר גדול, ולזאת כל בית צריך וחיוב לייצר אורה של עידוד והערכה על כל מעשה טוב ואפילו חלק מהמעשה ולשבח ולעודד כי אם הקב"ה מתייחס ומשלם שכר על כל חלק טוב הנובע ממעשיו של האדם ק"ו האדם שצריך להתייחס בצורה חיובית על כל חלק טוב שבמעשיו של אחד מבני הבית, ובזה יוצרים אורה חיובית ומעודדת בבית, להעצים את הרצון לשפר ולהרבות בקיום המצוות ובמעשים טובים, לכן חובתו של כל אדם והחלש יאמר גיבור אני שלא לזלזל בשום פעולה טובה שעושה לחברו ובני ביתו וק"ו על כל עזרה וחסד אין אתה יודע מתן שכרן של מצוות, ועל כל מילה טובה שאמר לחברו או לאשתו ובני ביתו יקבל שכר וק"ו על כל עזרה וחסד שעושה שכרו עד בלי די כאשר נבאר בפרשתנו להלן, והגם שאינו יכול לעשות הכל בשלימות יעשה את אשר לאל ידו לעשות. ואולי אפשר על פי זה לבאר את דברי רבי חנינא בן עקשיא רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות, הכוונה בזה על ידי שהקב"ה הרבה מצוות אשר מקיפים את כל אורח חיי האדם הרי כמעט בכל מעשה שיעשה האדם יהיה חלק ממעשיו קשור לאיזה מצווה ובכך ירבה את שכרו של האדם.

בזכות תרומת שמיכה נוצר מרן הרב ש"ך זצ"ל

להלן סיפור מופלא המעובד מהספר "ברכת דוד" ויש בו כדי ללמדנו עד כמה לכל מעשה ואפילו הקטן ביותר יש השפעה ולעיתים השלכותיו הם לדורות, כפי שיסופר להלן. ומעשה שהיה - כך היה: מדובר מעשה שהיה בחור צעיר כבן שלוש עשרה, שלמד בישיבה לבחורים מצוינים באירופה. בחור זה היה הצעיר שבחבורה. בני הישיבה למדו בבית כנסת ישן בעיר ואכלו אצל 'בעלי בתים' אשר נהגו להזמין לסעוד על שולחנם. יום פה ויום שם, ולעיתים לא הזמנו לאף בית ונותרו רעבים. מקום הלינה היה בבית הכנסת, שבו היו הבחורים 'ש תפסו' את הספסלים, ואילו הנער הצעיר נאלץ לישון על הרצפה! בקיץ עוד היה הלינה על גבי הקרקע הייתה נסבלת, אולם בלילות החורף, בעת שהיה קור עז וסופות שלגים השתוללו בחוץ, המצב היה קשה מאוד, בלתי נסבל בעליל. אף במשך היום סבל בחור, היות שכמעט כל הלילה נדה שנתו מעיניו. יום אחד קיבל מכתב מאחי אימו, שהיה נפח ומסגר במקצועו. דודו ביקש להזמין לבוא אליו ללמוד מקצוע, מאחר וריחם עליו, וכן בשל העובדה, כי לא היו לדודו ילדים, הבטיח לאחינו, כי אם ילמד את המקצוע ויכנס לעסקיו, כל רכושו יוענק לו לאחר פטירתו. רק לתאר את אותה מלחמה פנימית קשה שהתחוללה בנפש בחור, מצד אחד אין כתורתנו הקדושה ואי אפשר להעריך ואפילו לימוד של מלה אחת. אולם, מאידך גיסא, כיצד ניתן להמשיך וללמוד במצב זה? הקושי היה עז ומלחמת היצר הייתה מן הקשות שידע. לבסוף החליט לקבל את הצעת דודו ולעזוב את הישיבה. אך החליט לדחות את קבלת ההחלטה עד למחרת בבוקר. "יהיה זה הלילה האחרון שאלון על הרצפה הקפואה", חשב בחור בליבו. ויהי בחצות לילה, הופיעה לפתע אישה בפתח בית הכנסת. היא הביטה אנה ואנה כמחפשת דבר מה. היחיד שנוותר בשעה זו ער היה בחור הצעיר. היא ינ גשה אל בחור וסיפרה: "זה עתה קמתי מהשבעה של בעלי. נותרתי לבד גלמודה, בלי ילדים, בעלי היה בעל בית חרושת לשמיכות, והואיל ונשארו מספר שמיכות בביתנו אני מעוניינת ליתנם לבחור ישיבה". ואכן הגישה לו על אתר שמיכה חמה שבה יכל מעתה לישון על הרצפה ולא לחוש את הקור העז. "באותו לילה הצלחתי לישון כדבעי. מאז", סיפר בחור, "השינה הפסיקה מלהיות סיבה להפרעה בלימודי". ובעקבות מעשה זה - חזר מאותה החלטה שקיבל אך שעות ספורות מאותו מקרה. הוא המשיך ללמוד ולהתעלות בישיבה בזכות אותן שמיכות. לימים הפך אותו בחור ועלה במעלות הקדושה והטהרה וגדל לאחד מגדולי התורה, שרבים יונקים מתורתו - הרי הוא מרן הגאון רבי אליעזר מנחם מן שך זצ"ל. אותה גברת חשבה כי אינה

נותנת לבחור אלא שמיכה. אך האמת היא שזה לא היה בגדר 'שמיכה' אלא 'מעיל לספר תורה'! חי. ' בשנת תשל"ו, ביום חורפי וגשום במיוחד, כשהקור היה. עז פנה הרב ש"ך זצ"ל לנכדו שיזמין ידיו עם רכב עבורו לנסוע ללוויה בבית החיים הישן בחיפה. כל ניסיון לשכנעו שיום זה לא נוח ליציאה מבחינת מזג האוויר עלו בתוהו. נכדו ציפה שאם סבו הגדול כה הטריח עצמו, לבטח מדובר בלוויה של אדם גדול ויהיה שם קהל רב. אולם, להפתעתו המרובה, הלוויה זו הייתה של אלמנה גלמודה ובודדה. בקושי ליוו את מיטתה כמניין אנשים. הרב שך עמד בגשם במשך כל זמן הלוויה ולאחר סתימת הגולל אמר קדיש. בחזרתם לעבר המכונית עצר הרב מלכת ונשאר על עומדו בגשם היורד בשטף, והרוח הקרה מנשבת בכל עוז. לא הועילו כל שכנועי הנכד להזיזו ממקומו. במשך כל הנסיעה בחזרה לבני ברק שמר הרב על שתיקה ולא ענה לשאלות הנכד. בהגיעם לבית הרב, ולאחר שהחליף את בגדיו הרטובים וחימם עצמו, נענה לבקשת הנכד והסביר מעשיו: "יהי תה זו אישה שהצילה את חי. בזכותה נותרתי בשייבה... במשך שנים עקבתי אחריה וכשנודע לי על פטירתה הרגשתי חובה גדולה ללכת ללוויה שלה. לשאלת הנכד מדוע לאחר הלוויה השתתה בגשם השוטף דקות ארוכות, השיב הרב: "רצייתי להרגיש ולזכור את הקור והסבל הנורא, שהיה לי אז באותם ימים קשים כדי שאוכל להעריך כראוי את הכרת הטוב, אשר חב אני לאישה זו!". רק לחשוב ולתאר כיצד היה נראה העולם התורני חלילה ללא הגאון. הרי במעשה קטן זה שתרמה שמיכה הצילה את העולם ממש!

שכר מצוה אפילו נתכוון לרעה מעוג וקורבנות בלק:

ובזה נבוא לביאור פרשתנו, תירצו **דעת זקנים מבעלי התוספות** וז"ל י"ל כיון דהצלה באה על ידו היה לו לירא, כמו שמצינו בפרק חלק בזכות מ"ב קרבנות שהקריב בלק זכה ויצאת ממנו רות ואף על פי שלא נתכוין אלא לרעה לקלל את ישראל עכ"ל. **יסוד גדול** מלמדים אותנו בעלי התוספות בהנהגת הקב"ה עם האדם גם כאשר עושה מעשה רע אך יש בתוכו חלק טוב הקב"ה מפריד בין הטוב לרע ומקבל שכר על החלק הטוב גם אם כל כוונתו הייתה לרעה, כמו עוג שכלל לא התכוון לעשות טוב לאברהם ולבשרו על לוט שנשבא אלא בכדי שיצא למלחמה ויהרג ויקח את אשתו לאשה מפני שחמד את שרה, אך כיון שבפועל ניצל לוט בגלל בשורתו זוכה לאריכות ימים של מאות שנים, ומשה רבנו עם כלל ישראל חשש ופיחד מאותה זכות שמא תעמוד לו ויפלו בידיו נורא ואיום עד שהקב"ה הבטיחו שאין לו מה לפחד, כל זה בכדי ללמדנו עד כמה כל טובה שנעשית מתוך מעשיו שכרו עד בלי די. בדומה לכך הביאו את הנאמר בגמרא על בלק שהקריב ארבעים ושמיים קורבנות בשלשת המזבחות שבנה לבעלם בכדי שיקלל את ישראל, שלמרות שהקריב את הקורבנות בכדי לקלל את ישראל קיבל שכר שיצאה ממנו רות.

לא תתעב מצרי:

בדומה לכך מצינו בתורה שמבקשת **לא תתעב מצרי** כי גר היית בארצו, דבר שכל הקורא דבר זה בתורה יעמוד ויתמה היתכן שהמצרים אשר החזיקו את ישראל להעבידם בפרך ולנצלם עד תום והתעללו ועינו אותם והכל לטובת עצמם ובכל זאת חייב כל איש ישראל לדעת שלא לתעב את המצרי מאחר וסוף סוף גר היית בארצו, אולם התורה מלמדת אותנו לחשוב אחרת כאשר למדנו מפרשתנו שהנהגת הקב"ה להפריד את חלקי המעשה ועל החלק הטוב אינו מקפח את שכרו, ולכן הגם שכל מה שהוחזקו בני ישראל במצרים הוא לטובת וצורכי המצרים, בכל זאת סוף סוף התגוררו שם.

מפני מה יש זכות קיום לעורב:

בדומה לכך מצינו **אצל העורב כתוב במדרש בראשית רבה (וילנא) פרשה פרשת נח ה [ח, ו] ויהי מקץ ארבעים יום ויפתח נח, הדא מסייעא להווא דא"ר אבא בר כהנא חלו, וישלח את העורב, הה"ד (תהלים קה) שלח חשך ויחשיך, ויצא יצא ושוב, ר' יודן בשם ר' יודה ב"ר סימון התחיל משיבו תשובות א"ל מכל בהמה חיה ועוף שיש כאן אין אתה משלח אלא לי, א"ל מה צורך לעולם בך לא לאכילה לא לקרבן, רבי ברכיה בשם רבי אבא בר כהנא אמר, אמר לו הקדוש ברוך הוא קבלו שעתיד העולם להצטרך לו, אמר לו אימתי אמר לו עד יבשת המים מעל הארץ, עתיד צדיק אחד לעמוד ולייבש את העולם ואני מצריכו לו הה"ד (מלכים א יז) והעורבים מביאים לו לחם ובשר בבקר ולחם ובשר בערב. הראת לדעת שכדאי לקיים את העורב לדורותיו בזכות מעשה אחד טוב שיהיה בעתיד.**

חידוש בעל השבט מוסר:

וביאר בעל שבט מוסר בספרו אליהו פאה פ"א ה"א גם אם אדם עשה עבירה שמתוכה נולדה עשית מצוה אע"פ שהוא לא כיוון למצוה וברור שבית דין של מעלה לא יחשבו זה למצוה, אבל הקב"ה שהוא רב חסד מטה כלפי חסד מחשיב לו המצוה שנולדה מהעבירה כאילו הוא עשה אותה בקום עשה אע"פ שלא כיוון לה משום שהוא רב חסד ומטה כלפי חסד, ולכן גם משה היה ירא מעוג למרות שכונתו לעבירה מאחר שיצא מזה הצלה ללוט, וכן בלק שהקריב בשביל לקלל מכל מקום עשה לקב"ה. **ובזה פירש כוונת הירושלמי** בפירושו הפסוק תהלים סט ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו, חסד ה' שמשלם לאדם עבור מצווה שנולדה מעבירתו, כמעשהו כאילו עשה בקום עשה וכיוון בה.

קלוּרין לעיניים דברי האריז"ל בשבח דורנו:

ויש להוסיף לעוד ולחזק את דברי האריז"ל על ערך מעשה המצות בדורנו, והוא מה שכתב **רבי חיים ויטאל זצ"ל** **שער הגלגולים הקדמה לח בהקדמה הרביעית** בשם האריז"ל וזה לשונו פעם אחת שאלתי למורי ז"ל איך היה אומר לי שנפשי היתה כל כך מעולה כנזכר לעיל והרי הקטן שבדורות הראשונים היה צדיק וחסיד שאין אני מגיע לעקבו? ואמר לי דע לך כי אין גדולת הנפש תלויה כפי מעשה האדם רק כפי הזמן והדור ההוא כי מעשה קטן מאוד בדור הזה שקול ככמה מצוות גדולות שבדורות אחרים כי בדורות אלו הקליפה גוברת מאוד לאין קץ משא"כ בדורות ראשונים ואילו הייתי בדורות הראשונים היו מעשי וחכמתי נפלאים מכמה צדיקים הראשונים וזהו שאמרו חז"ל על נח תמים היה בדורותיו ואילו היה בדורות צדיקים היה יותר צדיק' ולכן שלא אצטער על זה כלל כי בלי ספק יש לנפשי מעלה גדולה על כמה צדיקים הראשונים מזמן תנאים ואמוראים עכ"ל. **ללמדנו** שמעשים של דורנו יש להם מעלה גדולה עשרת מונים אצל הקב"ה מאשר מעשיהן של בני דורות הקודמים מאחר והכל נמדד לפי דרגת ונסיונות הדור וממילא אין פלא שהגם היותו קטן כקליפת השום במעשיו לגבי דור הקודם מעלתו יכולה להיות יותר גדולה עד שאותו קדמון אילו היה בדורנו היו מעשיו יותר קטנים ממנו, ולפי"ז אפשר להבין דברי חז"ל מתי יגיעו מעשי למעשה אבותי כפשוט שהמכוון לפי דרגת דורנו, וממילא אם במעשיהן של דורות קדומים הקב"ה העריך כל חלק טוב מהמעשה מה נאמר בדורנו כמה הדבר צריך לעודד ולחזק איש את רעהו ובפרט בבני ביתו על כל פעולה ומעשה הכי קטן שערכו רב מאוד בעיני השם יתברך.

מעשה שהיה בזכות השלמת מניין ניצול:

באחד מלילות שבת שבהם דרש הגאון רבי שלום שבדרון זצ"ל על הנושא והוי זהיר במצוה קלה כבחמורה ניגש אליו יהודי וסיפר לו את סיפורו שנגע לנושא הנדון. אחרי מלחמת העולם הראשונה התעשרו יהודים רבים אני הייתי עוסק במלאכתי עסקתי בעסק יהלומים בכל בקר התייצבתי בשעה שמונה והייתי עוסק כל היום, בקר אחד יצאתי מביתי מוקדם מן הרגיל כשבדי מזוודת היהלומים והתכשיטים, לפתע שמעתי קול קורא עשירי למניין עשירי למניין כשהפניתי ראשי לעבר הקול ראיתי אדם עומד בפתח בית כנסת ומחפש עשירי להשלמת מנין, מאחר והיה לי עוד מעט זמן החלטתי לא לסרב לבקשתו

ונכנסתי לבית הכנסת שם התברר לי שאיני אלא החמישי למניין כעסתי על האיש ופניתי לצאת, אולם הוא הפציר בי להישאר תוך שהוא מתחנן היום הוא יום הזיכרון של אבי עלי לומר קדיש אנסה לארגן מנין במהירות, בלית ברירה ישבתי ואמרתי פרקי תהלים כעבור עשר דקות הגיע עוד אדם ואז קמתי ופניתי לצאת, אז הצביע האיש לעברי ואמר אילו היה היום יום הזיכרון של אביך היית רוצה שאשאר נכון והייתי נשאר כעת אתה תשאר בשבילי השתכנעתי השלמתי עם העובדה שחלק מתוכניותיי לאותו בקר יתבטלו בשעה שמונה ושלושים התקבץ סוף כל המניין והתחלנו בתפילה הבטתי בשעוני בצער ידעתי שאגיע אל המשרד אחרי השעה תשע פעמים רבות במשך התפילה הסתכלתי סביבי לראות אולי יגיע מתפלל נוסף ואז אוכל לצאת אך הדבר לא קרה משהסתיימה התפילה הודה לי האיש מאד ואני פניתי במהירות למשרדי כשבידי מזוודת התכשיטים כשהגעתי מרחק שני בנינים מן המשרד רץ לעברי אחד ממכרי כשהוא מנופף בידיו וקורא בקול מבוהל הסתלק מכאן מהר הבולשביקים השתלטו היום על הממשל הם הרגו מספר יהודים בבורסת היהלומים ועכשיו הם עסוקים באיסוף השלל המלט על חיידך אני אכן נמלטתי על נפשי והצלחתי לצאת מרוסיה אתם ודאי מתארים לעצמכם מה היה קורה לי אילו עזבתי את המניין מוקדם.

מעשה שזכה ללויה גדולה על טובה שנעשתה בדיעבד:

עוד מסופר בילקוט מעם לועז הובא בשם ספר שתי ידות דף מ"ח מעשה בשני חסידים שהיו יושבים ועוסקים בתורה יחד באשקלון מת אחד מהם ולא באו הרבה אנשים להשתתף בהלויתו, אח"כ מת בנו של המוכסן ובאו הרבה אנשים ללויה וכל בני העיר סגרו את חנויותיהם והלכו ללויה, והחסיד הזה נצטער ואמר חברי היה חסיד גדול כ"כ לא חלקו לו כבוד הראוי לו, אמרו לו בחלום אל תחקור בדבר כי בודאי פורע הקב"ה לכל אחד ואחד כפי זכותו, דע שהחסיד הזה עשה עוון בחייו שפעם אחת לבש תפילין של ראש לפני תפילין של יד לכן פרעו לו מן השמים שלא חלקו לו כבוד ובכך נתכפר לו כי לא היה בידו עוון אחר, ובנו של המוכסן היה רשע גדול ובכל חייו לא עשה אלא מצוה אחת פעם אחת עשה סעודה לחברו של המוכסן ולא באו וכדי שהאוכל שהכין לא יתקלקל עמד וחלק אותנו לעניים, ויש אומרים שבהיותו הולך בדרך נפל לו ככר אחד מן השק ובא עני אחד ולקחו ולא אמר לו כלום כדי שלא לביישו, ולכן זכה שיעשו לו לוייה גדולה וכו'.

השפעת מעשה אחד:

כתב בספר אוצרות התורה שמעתי מעשה מופלא הממחיש לנו את חשיבותה של מצווה אחת, **מעשה היה בבית ההארכה במושב שורש** משגיח הכשרות של המקום היה נוהג לארגן מדי יום ביומו מניין לתפילת מנחה, והנה אירע יום אחד שחסר עשירי למנין המשגיח יצא לחפש אדם להשלמת המניין ופגש יהודי פשוט והציע לו להצטרף לא הבין האיש מה הוא שח ומה פירושו של המושג מניין לאחר שהוסבר לו גודל חשיבות המצוה הסכים האיש להצטרף אליהם, והנה אך עלה שלש מדרגות לבית הכנסת הגיע בנו של אחד המתפללים וכבר לא היה צורך באותו יהודי הודה לו המשגיח על רצונו הטוב ופטר לשלום, חלפו כעשר שנים לילה אחד רואה משגיח הכשרות את אותו אדם שרצה להשלים מניין בחלומו ופניו קורנות האיש סיפר לו שעזב את העולם לפני כחודש ואין לך מושג איזה שכר קיבלתי בשמים על שלש המדרגות שעליתי כדי להשלים לכם את המניין, הוסיף ואמר בקשה אחת לי אליך יש לי בן יחיד רחוק מתורה ומצוות המתגורר בירושלים לך אליו ותבקש ממנו בשמי שיאמר עלי קדיש.

הכבוד שקיבלה מרים בגלל שליש שעה:

התורה בפרשת בהעלותך, מספרת על מרים שדברה לשון הרע באחיה, וקבלה את עונשה בצרעת. "ותסגר מרים מחוץ למחנה שבעה ימים, והעם לא נסע עד האסף מרים [במדבר י"ב. ט"ו]. אומר רש"י, זה הכבוד חילק לה המקום בשביל "שעה אחת" שנתעכבה לו למשה כשהושלך ליאור, שנאמר: "ותתצב אחותו מרחוק" "שמות ב'. ד. והנה כתבו התוספות בסוטה [דף י"א ע"א] לאו דוקא נקט שעה אלא שליש או רביע, דקתני בתוספתא מידה טובה מרובה ממידת פורענות אחת על חמש מאות", ביאורו של דבר כלל ישראל התעכב שבעה ימים לפי רצון הבורא בכך לכבד אותה על כך שהמתינה לראות מה יהיה עם משה שליש שעה, וכאשר נעשה חשבון **שבעה ימים יש בהם מאה ששים ושמונה שעות** וכיון שהשכר על מצווה גדול בחמש מאות פעם הרי אם נעשה חשבון **שליש שעה כפול חמש מאות יוצא בערך מספר השעות של שבוע**. ומכאן למדנו למוד גדול בענין שכר המצוות שעל מצוה זעירה שמקיים האדם, הוא זוכה לשכר הרבה, וכן גם על כוחה של פעולה אחת.

סידר לו את הצווארון

מסופר על בחור אחד משיבת "פוניביז", שהיה מן הבחורים המיוחדים בשישיבה, אבל מכיון שהיה מן השיעורים הקטנים, לכן הרבנים לא התייחסו אליו הרבה, ובצדק, משום שקשה לרבני השישיבה להתייחס הרבה לכלל הבחורים, כשיש הרבה בני תורה בישיבה. ואם יתייחסו לכל בחור, תורה מה תהא עליה? מכל מקום מכיון שהבחור הנ"ל, היה זקוק להרבה יחס מצד הרבנים ולא קבל, לכן נשבר מזה, והחליט לצאת מהישיבה לרחוב, וברוך אומר ועושה הלך לפנימיה, וסידר את כל חפציו בתוך התיקים והתכונן לצאת מן הישיבה. לפתע הציץ בשעונו, וראה שהשעה היא אחת בצהריים, וכעת מתקיימת תפילת מנחה בישיבה, אמר לעצמו אלך להתפלל ואחר כך אצא מן הישיבה.

הלך להתפלל, חבש את הכובע ולבש את הזקט. אבל כשהוא לבש את הזקט, "הצווארון התקפל לו", ובחור אחד ניגש אליו וסידר לו את הצווארון. חשב אותו בחור ואמר לעצמו, אני רואה שבאמת מסתכלים עלי, והראיה שסידרו לי את הצווארון שאם לא היו מסתכלים עלי לא היה אכפת להם שאלבש זקט עם צווארון הפוך, והחליט שהוא אכן נשאר בישיבה, וכיום הוא אחד מן האברכים החשובים שבירושלים. הגד נא לי קורא יקר, האם אותו בחור שסידר את הצווארון חשב שהוא מקים במעשיו הפעוט בן תורה חשוב? ודאי שלא. אבל מכל מקום הפעולה שלו גרמה לכך. ואל תשכח! גם אצלך יכול להיות כך, ותנצל את ימך עלי אדמות.

סיפור מדהים מעשה קטן שחולל מהפכה בעולם:

ראיתי שפורסם מעשה מדהים לפני חמישים שנה, בתקופה בה במדינות שונות בארצות הברית היתה נהוגה הפרדה גזענית בין שחורים ללבנים, סירבה אישה שחורה בשם רוזה פארקס לפנות את המושב שלה עבור אדם לבן. היום זה נשמע קטנוני ואולי אפילו מגוחך, אך אז היתה זו עבירה על החוק ובשל כך נאסרה רוזה. המאסר גרם להתלקחות ולפעולות למען זכויות השחורים, ואלו היו הניצנים של מה שאנו מכירים היום כארגונים למען זכויות האדם. כאשר הגב' פארקס סירבה לפנות את מקומה עבור אדם לבן, לא היו לה אף כוונות להפוך לסמל היסטורי או לדמות חשובה. היא עשתה זאת כי חשה שזה לא הוגן, ושזה נגד האמונה שלה. אבל על ידי מעשה קטן זה, היא שינתה את פני העולם כולו, לנצח. לאחר מיתתה, ציוה נשיא ארצות הברית להוריד את הדגל לחצי התורן. היא גם היתה האישה הראשונה שארונה הוצג ב"רוטנדה של הקפיטולי" – כבוד מלכים שניתן לאנשים בודדים בלבד במשך ההיסטוריה האמריקאית. בשל מה זכתה פארקס לקבל כבוד לאומי? האם יתכן שבעיני רוחה היא ראתה כיצד הסירוב הקטן שלה יהפוך לתנועה לאומית, שתשנה את יחס הקהילה האמריקאית לשחורים? למעשה,

זה לא משנה. אך אנו יכולים ללמוד מכך שאישה אחת, שידעה מה עליה לעשות והתנהגה ברוח זו – הצליחה לשנות את פני העולם כולו.

מוסר השכל:

עלה בידנו עד כמה כל אחד צריך לאמץ בביתו כיצד להשרות אוירה חיובית מעודדת ומפרגנת על כל מעשה טוב ואפילו בחלקו כהנהגת הקב"ה עם האדם ובדרך זו מעצימים את כל בני הבית להשתדל יותר ולהרבות במעשים טובים ובקיום המצוות, ולא כאותם טועים לדוגמה בתפילה, שאם איחר לתפילה או קיצר בתפילה, ואם לא קם לנץ, או קרה שעבר זמן ק"ש או לא התפלל במניין, וכדומה בכל קיום מעשה המצוות תיכף מטיחים בו קיתונות של רותחים בתוכחות קשות בכדי ליישר דרכו, אין זו דרכה של תורה אלא ההיפך אנו למדים מפרשתנו מהיא מעלתה של כל פעולה טובה אפילו קטנה ואפילו חלק מהמעשה טוב, וזהו כוונת התנא באבות הוי רץ למצוה קלה כבחמורה שאין אתה יודע שכר מצוות ופעמים שבזכות מצוה או חסד קטן זוכה לישועה גדולה, זאת ועוד אפילו ח"ו היית כוונתו לרעה אך יצא ממנה טוב גם על זה שכרו גדול, ואם עוג ובלק והמצרים קיבלו שכר על הטוב שיצא ממעשיהם הרעים ק"ו לכל אדם שמתכוון לעשות טוב לסביבתו הן בדיבור והן במעשה שכרו גדול עד בלי די ורק בדרך זו כאשר מאהיבים על האדם את קיום המצוות וכל מעשה טוב אפשר להצליח לגדל דור ישרים מבורך ולעלות בתורה וביראת שמים.

בידידות ואהבה

הצב"י מרדכי מלכא עיה"ק אלעד

1. **מבואר במסכת נדה דף סא ע"א** ויאמר ה' אל משה אל תירא. מכדי, סיחון ועוג אחי הו, דאמר מר סיחון ועוג בני אחיה בר שמחזאי הו. מאי שנא מעוג דקמסתפי, ומאי שנא מסיחון דלא קמסתפי? א"ר יוחנן אר"ש בן יוחי מתשובתו של אותו צדיק אתה יודע מה היה בלבו, אמר שמא תעמוד לו זכות של אברהם אבינו, שנאמר ויבא הפליט ויגד לאברהם העברי, ואמר רבי יוחנן זה עוג שפלט מדור המבול. וכ"כ בפרש"י.
2. **כן מבואר במדרש בראשית רבה (וילנא) פרשת לך לך פרשה מב סימן ח [יד, יג]** ויבא הפליט, ריש לקיש בשם בר קפרא הוא עוג הוא פליט ולמה נקרא שמו עוג שבא ומצא את אברהם יושב ועוסק במצות עוגות, הוא לא נתכוון לשם שמים אלא אמר אברהם זה קונין הוא ועכשיו אני אומר לו נשבה בן אחיך והוא יוצא למלחמה ונהרג ואני נוטל את שרי אשתו, א"ל הקדוש ברוך הוא חייך שכר פסיעותיך אתה נוטל שאת מאריך ימים בעולם ועל שחשבת להרוג את הצדיק חייך שאתה רואה אלף אלפים ורבי רבבות מבני בניו, ואין סופו של אותו האיש ליפול אלא בידך שנאמר (דברים ג) ויאמר ה' אלי אל תירא אותו כי בידך וגו'.

משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, מודיעין עילית

חיבור שמים וארץ

הַנִּנְעַץ פָּמֶת לְכָל נֶפֶשׁ אָדָם וְטָמֵא שִׁבְעַת יָמִים (יט, יא)
טומאת מת. 'אבי אבות הטומאה'.

- אבי אבות - ה'אטימה'.

משהו כאן נאטם. לגמרי. ובאופן חזק מאוד. 'אבי אבות'.
והמציאות האטומה הזו, מטמאת גם הלאה. אוטמת הלאה. זה 'מידבק'.

- מה 'נאטם' כאן?

- אוה, זה פשוט מאוד:

ה'חיים'.

ה'נביעה' הזו, ה'רוח' האדירה הזו, ששמה 'חיים' - הסתלקה ממנו.

וכשהחיים הללו 'נעלמים', משמע - המבוע הגדול הזה, נאטם. ה'גוף' הזה, שוב אינו מסוגל להכיל זרימת 'חיים'.

- ומה קורה אז?

- מ'אדם חי', זה הופך להיות 'חלל'. הגוף 'התרוקן' מתוכנו, ונעשה שם 'חלל' ריק.

וזה לא נותר 'ריק' - אפילו לא לרגע. מיד נכנסים שם - ה'חיצונים'. ה'צד השני' שבבריאה.

- אלו, שכל מהותם - זה ה'ריק' הזה.

המנקה של הטינוף

ומי שכבר נגע, ו'נדבק' באותו איטום - מה פתרונו?

- אפר פרה אדומה.

מעורב - ב'מים חיים'.

פרה, זו ה'אמא' - של העגל.

ומדובר על אותו עגל זהב (עי' רש"י פכ"ב). החטא הנורא של עם ישראל. החטא שהרס את יום ה'נישואין' שלנו.

העגל הזה, 'מינף' אותנו. חז"ל מכנים את זה 'צואה'. ממש ככה.

והתפקיד של אמא שלו זה 'לקנח' את הצואה הזו. לנקות. לטהר.

עם ישראל, בהר סיני, היו במצב אחר לגמרי. מצב של 'נצח'. מצב של חיים - בלתי נגמרים. חיים אמיתיים, לא

כאלו שהמוות מרחף מעליהם תמיד. לא כאלו שבעצם ה'תוכנה' שלהם - יש מוות.

ואלו היו - חיים עליונים. חיים ממקום אחר. 'נשמת חיים' אמיתית.

חיים - מלמעלה. מקודשא בריך הוא. משמו יתברך, ששכן בנו.

וזה לא מתבטא רק ב'נצח'; אלו חיים שונים לחלוטין. מה שאנחנו מרגישים היום כ'חיים', כלפי החיים האמיתיים -

זה הרבה פחות מ'מוות'.

ואת החיים הללו איבדנו, כשפינינו מקום בתוכנו - למשהו 'אחר'. כשזה לא היה רק קודשא בריך הוא. כשהאשה,

שפניה אמורות להיות רק כלפי בעלה - היתה 'מוזנה בתוך חופתה' (שבת פה:). נתנה מקום ל'עוד' משהו.

- אכן, 'מינוף' נורא.

והאמא של העגל ההוא, מנקה את הטינוף הזה.

ניהול - או יצור

נשוב להתחלה.

- ל'בראשית'.

מאמרי הפרשה - פרשת חוקת תשפ"ג

בכל תהליך הבריאה, התגלה הכורא בשם - 'אלוקים'.

וזה מבטא את הגילוי שלו, בעצם סדר המציאות שכאן. אור, חושך, רקיע. הצומח, החי שבים, וזה שביבשה. וכן הלאה.

- סדר העולם.

וכשכל זה נגמר, כשהיה העולם מלא' - אז הופיע כאן שם חדש: 'הוי"ה אלוקים'.

- שם מלא, על עולם מלא'.

העולם שלנו, נוסד לשם מטרה אחת:

- חיבור שמים - וארץ.

ואפשר להגדיר גם כך: חיבור של רוחניות - וגשמיות.

ה'גשמי' - זו המציאות עצמה.

וה'רוחני', זה מה שחודר אל תוך המציאות הזו, ומוביל אותה קדימה.

ה'גשמי', אלו ה'כלים' - אליהם חודר ה'אור' הרוחני.

גם השמים והארץ הגשמיים פועלים באופן זהה. השמים - 'מפרים' את הארץ בגשם, ומובילים אותה אל המטרה - לגדל את ה'צומח'.

האדמה לבדה, תוכל 'לתחזק' את עצמה - כפי שהיא. יהיו בה רגבים רבים, כל אחד וצבעו, כל אחד ותכונותיו.

יהיו שם גם הרבה 'מינרלים'. וכל זה יהיה - קיים. נמצא. זה הכל.

- האם זה יהיה גם 'חי'? האם כל זה 'יעשה' משהו? ייצר משהו?

אז מצד האדמה עצמה - ממש לא. היא בגדר של 'אין לה מעצמה מאומה'. רק אם מישחו 'יכנים' אל תוכה גרגיר

של זרע; וה'שמים' ישקו אותה במים חיים - יוכל לצמוח כאן משהו.

גם בעצם הבריאה זה כך. יש עולם מלא. המון פריטים. חיים. צומחים. דוממים. מדברים.

ומה יהיה עם כל זה?

- כלום. זה ישאר ככה. יתנהל ככה. עובדים - אוכלים - שותים - ישנים, וחוזר חלילה. יהיה כאן 'ניהול' מדוקדק;

לא יהיה 'יצור'.

וכאן מגיע - השם מלא'. הגילוי ה'גבוה' יותר משם 'אלוקים' לבדו. והוא 'נכנס' אל תוך העולם המלא' שברא

'אלוקים', ומוביל אותו - אל המטרה הגדולה. אל תכלית הבריאה.

ובאמת, כל ייעודם של העולם, ושל ה'אדמה' - זה להיות 'כלי' למציאות העליונה יותר. לממש אותה.

רעיון וכלי

כך זה בכל תחומי החיים.

יש מציאות 'גשמית' יותר, המשמשת 'כלי' - להביע 'רעיון' כלשהו. להביא לידי ביצוע 'מסקנה שכלית' כלשהי.

זה מה שנקרא בדברי רבותינו, 'אורות - וכלים'. ה'אור' - זה השכל, הרעיון. וה'כלי', מביא אותו אל עולם המעשה.

למשל - שולחן.

כדי לחיות, צריך - לאכול.

וכדי לאכול, צריך קודם כל - 'להנגיש' את האוכל.

עד כאן ה'שכל', התכנית, ה'רעיון'.

ומכאן - לכלי, בו 'מונח' הרעיון הזה:

- השולחן.

הוא 'מבטא' את הרעיון הזה. הוא זה שמביא אותו לידי ביצוע.

וכל צורתו של השולחן, בנויה - לפי הרעיון שבו.

ואם תחליט להשאיר את השולחן על כנו, לנקות אותו, לתחזק אותו, אבל לא לאכול על גביו - זה יהיה בדיוק כמו

אותה אדמה אשר אינה מגדלת מאומה; כמו העולם - בלי השם מלא'.

כך גם כסא.

האדם צריך להיות לפעמים ב'תנוחה' של ישיבה, כדי לבצע כל מיני פעולות. גם כדי לנוח קמעה.

וכשמישהו רצה להביא את הרעיון הזה לידי ביטוי, אז - נולד הכסא.

ואין כל משמעות לאותו כסא - בלי הרעיון שבו.

כולנו רואים אותם, את הכסא והשולחן. ואם מאחורי ה'ראיה' שלנו יהיה גם 'שכל', אז פעמים רבות נוכל להבין

מתוך צורת ה'כלי' - את הרעיון שמאחוריו.

כך זה – בכל חפיץ שהוא. בכל מציאות שהיא.
[אגב – זו גם הסוגיא של 'חומר וצורה', ואכמ"ל.]

גוף נטו

'אדם'.

גם הוא – אור וכלי: נשמה – וגוף.

הנשמה, היא מה'שמים'. מהחלק ה'רוחני' שבמציאות.

והגוף – הוא גשמי. 'כלי'.

ותפקידו של הגוף, הוא להוציא את ה'רעיון' – אל הפועל. להוציא את כל מה שיש ב'נשמה' שלו, אל תוכני העולם הזה.

שוב, חיבור שמים – וארץ.

וביום בחיר, או קודר, ה'נשמה' הזו – עזבה את השטח. נמשה את הגוף.

ה'גוף', איבד את ה'שמים' שבו. את המטרה שלו. את מה ש'מוביל' אותו.

כעת, זהו 'גוף' – נטו. בלי ה'תוספות' שהיו בקרבו. בלי 'זרמים' הנובעים ממה שהו שנמצא 'למעלה' מהגוף הזה.

– וזו בעיה חמורה מאוד.

הלא המטרה היא – לחבר. לאחד. ואז – להוביל. לנוע לקראת המטרה.

וכשהמטרה הזו כבר איננה, כשאין 'תוכן' אמיתי – אז אין סיבה לכלום. המצב הזה מבטא מציאות רעה מאוד.

מציאות שכל כולה – היא עצמה.

הגוף – 'נאטם'. הרעיון שלו, זה שמוביל אותו לקראת משהו – כבר לא 'שוכן' בו. לא פועל בו. הוא אינו 'פתוח'

אליו. הוא 'התרוקן' ממנו.

ה'חיים' – זו תנועה, לקראת משהו. כמו מים חיים, הנובעים ופורצים קדימה בכח. יש איזה כח ממקום יותר 'עליון'

מהם (חוק הכלים השלובים, כידוע), שפועל בהם – ו'מרים' אותם.

וכשאין חיים – אין תנועה. אין יעד. אין מטרה.

וה'איטום' הזה, מטמא הלאה. 'מידבק' הלאה.

להשיב את האור אל הכלי

ואז צריך – מים חיים.

כשהם מעורבים, באפר פרה אדומה.

הלא הבן של אותה הפרה, הוביל את עם ישראל – למקום 'אחר'.

– אחר ממה?

– אחר – מה'אור' שלהם.

כי עם ישראל, כנגד קודשא בריך הוא – זה ה'כלי', אל מול ה'אור'.

אנחנו, זכינו להיות הכלי – לאור הגדול ביותר שיש; לאור – שאין חקר לגדולתו. האור של שמו הגדול יתברך.

– 'כי הוא חייך'.

הוא ה'חיים' שלנו. האור שלנו. השמחה שלנו. הוא המוביל אותנו אל היעד, אל המטרה.

אשה, היא בבחינת ה'כלי'. והאיש – הוא בבחינת ה'אור'.

וכשאשה מקבלת אור מ'עוד' מקום, הויץ מבעלה, זה 'מטמא' אותה. היא 'נאטמת'. בעלה, האור שלה – כבר לא

איתה.

עצם זה שהיא 'פנתה' למקום אחר, זו ה'סתימה' הגדולה ביותר. היא לא מעוניינת לקבל, להיות כלי למשהו עליון

ממנה. היא במקום של מילוי רצונותיה שלה, ותו לא.

ואת זה – הביא עלינו העגל. אנחנו רצינו 'לעשות לנו אלוהים'. מישהו ש'ילך לפנינו'. שיעשה את צרכנו.

וזו היתה 'מכה' למערכת הנישואין שלנו, עם הקב"ה.

– ואז התרוקנו. נאטמנו. נעשינו 'חלל ריק'. 'הזמנו' אלינו את ה'חיצונים', והם באו. ואטמו עוד.

זו 'צואת בנה' של הפרה.

ובאה ה'אם', הפרה, כשהיא מעורבת במים 'חיים', ומקנחת. ומטהרת. ופותחת את ה'סתומות' הנוראות הללו.

מחברת אותנו שוב – אל ה'אור' שלנו. אל זרימת החיים האמיתיים שלנו.

מאמרי הפרשה - פרשת חוקת תשפ"ג

נוזאת למודעי: צורת היחס הזו בין איש לאשה היא סוגיא גדולה, וקשה להאריך בה כאן. רק נוסף נקודה אחת, בקצרה, כדי שלא נבוא לכלל טעות.

להיות 'כלי' – זה רק ב'רצון'. מלכותו – ברצון קיבלו עליהם. ושני הצדדים אחראים על הרצון הזה. הוא – להעניק את כל צרכיה, ביד רחבה, ובנפש חפצה. לקיים את כל האמור ברמב"ם (הל' אישות טו, יט). כשהיא בטוחה בו לגמרי, ורגועה בסיפוק כל צרכיה, אז היא מסוגלת 'להיפתח' אל האור שלו, אל הדרך שלו, אל התורה שבו.

והתפקיד שלה הוא לקיים את ההלכה הבאה ברמב"ם דלעיל, זו המגדירה את תפקיד האשה.

– וכלי 'חשבונות' האם הוא מקיים את מה שעליו לקיים. וגם הוא – בלי חשבון כזה, כלפיה. אחרת זה לא יגמר לעולם.

– כך יהיה 'ישובן' – נאה ומשובח' (שם).

ובגליון 'זהו לאחד' השבוע, גליון מס 8, הארכנו יותר בסוגיא זו.]

מה'דיבור' אל האבן

ובהמשך הפרשה.

הבאר. זו שהשקתה אותם בנאמנות רבה, עשרות בשנים.

וכשזו שבזכותה זה היה, עלתה 'למעלה' – אז גם הבאר הזו, 'התנתקה' מהנביעה שלה.

ואז משה רבנו מצווה – לדבר אל הסלע. שיתן מים.

– 'לדבר'. משה רבנו, בדיבורו, מעביר את ה'דיבור' של ה' יתברך – אל הסלע הגשמי.

שוב. האור – אל הכלי. דיבור – אל משהו דומם.

יתכן לבאר כך:

אבן, היא – המקום הכי 'לא קשור' לרוחניות. מקום 'דומם'. הכי 'חסר חיים' שיש.

וה' רוצה להתגלות – עד שם. להביא את ה'חיים' – אל כל המציאות כולה, אפילו אל מה שהכי הכי 'נמוך'.

ובמקום זאת, משה משתמש – במקל.

– והמקל הזה, עשוי מאבן. אבן גשמית לגמרי. כמו הסלע עצמו.

כך אין יחס בין העליון – ל'תחתון'. אין חיבור. אין גילוי. אבן – מכה באבן. זהו.

משה, הוא המרכבה – לשמו הגדול. הוא זה ש'הביא' את התורה, את שמו הגדול – לכאן. לעולם הזה.

וכך, הוא 'בעלה דמטרוניתא' (עי' זוה"ק בראשית קמח ע"א 'כמאן דפקיד לביתיה'). הוא זה שמסוגל להביא את

ה'אור' האלוקי הזה, לכאן. לעולם, לעם ישראל.

– לארץ ישראל.

ארץ ישראל – זו 'ארעא קדישא'. הארץ שתפקידה – להכיל את ה'קדושה'. הארץ, שכל כולה בבחינת ה'כלי' –

לאור העליון.

וכשמשה (ואין אנו מבינים מאומה בדרגתו, הדברים הם רק לפי ערכנו) אינו 'מעביר' את האור; כשהוא יוצר –

לפי דרגתו העליונה – 'סתימה', אז הוא גם אינו יכול להיכנס לארץ. הוא אינו יכול להביא את האור – למקומו

הראוי, לארץ ישראל.

להביא את השמים לארץ

בית המקדש לא קיים כיום. ואנחנו עדין לא נגאלנו.

ובכל זאת, אנחנו עדין מחוברים – למלכנו.

הלא כך הוא אמר לנו, על יד נביאו: 'אי זה ספר כריתות אמכם אשר שילחתי'.

– לא היה 'גמ'.

ה'איטום' – אף פעם לא היה 'סופי'.

– הלא אנחנו עמו של ה' יתברך. זה תמיד היה, ותמיד יהיה.

ה' יתברך הוא מלך; אנחנו – עמו. וגם מלך ועם – זה אותו הדבר. ה'רעיון' – זה המלך; ה'כלי' – זה העם.

שמו יתברך – זה ה'אור' שנכנס בתוכנו, 'ושכנתי בתוכם'; והוא מוביל אותנו לקראת המטרה – שהוא עצמו ייעד

לנו.

מאמרי הפרשה - פרשת חוקת תשפ"ג

וזה קיים גם היום. בפרט – בארץ ישראל, המקום שמעולם לא הפסיק להיות קדוש. המקום, שתמיד היה, וגם תמיד יהיה – ה'בית' של ה' יתברך. 'שכינה לא זזה' ממנו. אפשר לקיים את המצוות – כדי לקבל שכר. אפשר גם להבין שאנחנו מצווים עליהם, על ידי הבורא. – אבל כך אנחנו מפסידים הרבה מאוד. כי ה'דעת' האמיתית היא – שאנחנו ה'כלי' לאורו של ה' יתברך; שתכלית הבריאה היא – שהאור הזה יתגלה בנו. וההבדל בין 'לקבל שכר', לבין הדעת הזו – הוא כמו ההבדל בין שמים, וארץ. ה'דעת' שלנו, היא זו שקובעת את ההבדל העצום הזה. האם אנחנו תמיד בתוך ה'עיגול' הקטן הזה של אני – והשכר שלי, או שיש כאן משהו גבוה באמת. משהו שהוא לגמרי 'שמים'. וכדאי לנו, תמיד, להביא את ה'שמים' – אל תוך ה'ארץ'. – 'לפתוח' את עצמנו, אל האור. לא להישאר ב'איטום' הסגור של ה'אני' שלי.

המקרה ותוכנו

לדוגמא.

חוזרים מה'כולל'. או מהעבודה. חוזרים – הביתה.

ובבית, יש 'מטבח'; ובו – מקרר.

ומשום מה, יש 'מנהג' כזה, שכשהחוזרים הביתה – פותחים את אותו מקרר. יש כנראה איזה 'דין בדיקה' שם.

ולאחר הבדיקה הזו, משתדלים – זה הסעיף הבא בדין ההוא – שמשוה מתוך מה שהתגלה באותה 'בדיקה', ימצא את דרכו אל תוך פיו של הבודק.

זו – המציאות. ככה התהליך עובד.

– זה ה'כלי'.

כולנו – אוכלים. מספר פעמים ביום.

ואולי ננסה לחשוב קצת, להתבונן – מה ה'תוכן' של כל זה. מה 'יש' כאן.

כי ללמוד בעיון – זה לא רק את סוגיות הגמרא; זה להיות בעיון.

אמרנו, שה' – הוא המלך שלנו. ואנחנו העם שלו. מוציאים את רצונו – אל הפועל.

– ומהו רצונו?

– שתתגלה מלכותו בארץ. בנו. במציאות שלנו.

עתה יש לנו כבר 'כיוון' להסבר מה 'מונח' במקרר ההוא.

כי חלק מגילוי המלכות, זה המצב של העם. החיים שלהם. הפרנסה. הביטחון. האושר.

כי כשהעם 'מלא' בכל הדברים הללו – זה מגלה שהמלך הוא חזק. וטוב. ומולך ביד רמה. ומסוגל להעניק בשפע וביד רחבה.

אז זה לא רק שהוא יתברך 'טוב ומיטיב'; זה האינטרס שלו. כביכול.

זה שהוא 'טוב ומיטיב' – זה לכל. גם לגויים, וגם לשרצים ולרמשים.

– אצלנו, העם שלו – זה 'דו כיווני'. אינטרס משותף.

הוא מעניק לנו שפע; ואנחנו – מקבלים את השפע, ומכירים בכך – שזה גילוי מלכותו.

וכשאנחנו מבקשים את השפע, אנחנו בעצם מבקשים – את התכלית שהוא רצה בה, את גילוי מלכותו.

וכשיש לנו 'דעת' כזו, אז כל מה ש'טוב' לנו – הופך לבעל תוכן אמיתי.

– לחלק ממטרת הבריאה.

כך זה – אגב – גם בעצם החיים שלנו. בעצם זה שאנחנו קיימים. המציאות הזו, בה יש כאן 'עם' – היא ההתחלה של גילוי מלכותו.

ומכאן נוכל גם להבין, עד כמה גדול צער השכינה – על כל יהודי שעוזב את העולם הזה. על כל יהודי המאבד את חייו רח"ל.

ובפרט, כשזה נעשה על ידי 'שליח' של ה'צד האחר'. על ידי שונאי ישראל.

וכך נוכל גם להשתתף מעט – בצער השכינה.

– וגם לשמוח בשמחתה, על כל לידה של יהודי; על כל בית חדש שנבנה. על עצם ה'חיים' שלנו.

לסיכום:

חוסר החיים, ה'ריק' – החלל, המינוף, ה'פניה' לצד שני – הויץ מהשיי"ת, וה'חיצונים' – כולם מאותה ה'משפחה'.

מאמרי הפרשה - פרשת חוקת תשפ"ג

כשיש רק מציאות, בלי תוכן פנימי שמוביל אותה לקראת יעד כלשהו – זו 'טומאה'. משהו 'אטום' כאן. משהו לא 'פתוח' לקלוט אור עליון.
כך זה בכל תחומי החיים. יש 'כלים', ויש 'אורות'. וה'כלי' בלי ה'אור' – הוא חסר משמעות, חסר חיים. חסר סיבה אמיתית לעצם היותו.
כך זה בין איש לאשה. כך זה בין מלך לעם. כך זה בין השי"ת – לעמו ישראל.
וכשאנחנו מודעים לעובדה הזו, שהמציאות שלנו מגלה את כבוד מלכותו יתברך – אז זה באמת קורה.
– אז אנחנו באמת 'מתמלאים' – באורו יתברך.
לתגובות: 0533127133m@gmail.com

מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם י. בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח החדשות', מודיעין עילית

בביאור שינויי הלשונות בין הכתוב אצל מלחמת סיחון לבין הכתוב אצל מלחמת עוג - עמון ומואב טיהרו בסיחון

פרק כא פסוק כד. וַיִּפְּהוּ יִשְׂרָאֵל לְפִי חָרֵב וַיִּירָשׁ אֶת אֶרְצוֹ מֵאֲרָנֹן עַד יַבֶּק עַד בְּנֵי עַמּוֹן פִּי עֹז גְּבוּל בְּנֵי עַמּוֹן: כה. וַיִּקַּח יִשְׂרָאֵל אֶת פֶּל הַעָרִים הָאֵלֶּה וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּכָל עָרֵי הָאֱמֹרִי בְּחֶשְׁבוֹן וּבְכָל בְּנֵי הַתְּיָה: כו. פִּי חֶשְׁבוֹן עִיר סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי הוּא וְהוּא נִלְחַם בְּמֶלֶךְ מוֹאָב הָרֵאשֹׁן וַיִּקַּח אֶת פֶּל אֶרְצוֹ מִיָּדוֹ עַד אֲרָנֹן: רבינו הרוג'צ'ובער זצ"ל מצביע על כמה שינויים בין הנאמר במלחמת סיחון ובין הנאמר במלחמת עוג. במלחמת סיחון פתחו בשלום ובמלחמת עוג לא פתחו בשלום. במלחמת סיחון נאמר לשון "לפי חרב" ובמלחמת עוג לא מוזכר נוסח כזה. במלחמת סיחון הלשון "ויירש" - לשון יחיד ואילו במלחמת עוג כתיב "ויירשו" - לשון רבים. חילוקים נוספים מצויים בפרשת דברים כתיב בסיחון החל רש לרשת את ארצו (ב לא). ובעוג כתיב כי בידך נתתי אותו ואת כל עמו ואת ארצו (ג ב).

מבאר רבינו הרוג'צ'ובער זצ"ל, בהקדם דברי הגמ' בחולין דף ס' ע"ב, (במדבר כא-כו) כי חשבון עיר סיחון מלך האמורי היא והוא נלחם במלך מואב וגו' מאי נפקא מינה דאמר להו הקב"ה לישראל (דברים ב-ט) אל תצר את מואב אמר הקב"ה לית סיחון ליפוק ממואב וליתו ישראל וליפקו מסיחון והיינו דאמר רב פפא עמון ומואב טיהרו בסיחון (דברים ג-ט). ובירושלמי פ"ו דשביעית ה"א איתא, כת' כי חשבון עיר סיחון מלך האמרי היא. צריכה לר' שמעון, טהרה מיד סיחון ועוג או לא טהרה. אין תימר טהרה חייבת, אין תימר שלא טהרה פטורה. אמ' ר' תנחומא החל רש לרשת את ארצו. עשיתי את ארצו חולין לפניך.

ויבאר הכתוב כך, כי בתחילה ישראל לא רצו לכבוש את חלק עמון ומואב שכבש מהם סיחון, אלא רק את חלק האמורי שהיה שלו מכבר. והיה להם שאלה ע"ז וספק (כדלהלן), ואמר הקב"ה למשה "החל רש וגו'" דע"י כיבושו של סיחון מעמון ומואב נהיה חולין גם חלק עמון ומואב. וזהו חשבון שהיתה של מואב. ולכן כתיב וירש את ארצו ולא כתיב את עמו כמו בעוג לפי שכאן היה כיבוש מיוחד של עיר סיחון שהיא ממואב. וכיון שהיה כיבוש זה ע"י פסק דין לכן כתיב לשון 'חרב' כמו שמצאנו בכמה מקומות לשון חרב שמורה על זיון בדין, עיין סנהדרין דף ל"ו ע"א ובתוס' יבמות דף ק"ט ע"ב ד"ה אחוזי חרב.

ומחדש רבינו הרוג'צ'ובער זצ"ל דכשם שלגבי שדה אחוזה כותב הרמב"ם ז"ל בהל' ערכין (פ"ד ה"כ), לפי גירסא שהיתה לו, שאם הקדישה ואח"כ פדאה אחר והוא לקח נעשה למפרע שדה אחוזה, כמו כן בהך דעמון ומואב כשחזרו בני עמון וכבשו את חשבון (שופטים י ז) חזר להיות ארץ עמון ומואב ונתבטל הכיבוש של סיחון^{לד}. דהא בכיבוש שני לא נתקדש של עמון ומואב. רק לעתיד לבא יהיה של ישראל כדאיתא ב"ב דף נ"ו ע"א. ועל כן כיון שמלחמה זו לא היתה מלחמת כיבוש גמור לכן פתח בשלום ולכן כתיב 'ויירש את ארצו' לשון יחיד שרומז שאין זה כיבוש גמור. משא"כ בכיבוש עוג שהיה כיבוש לעולם לא פתח בשלום, וכתיב בלשון רבים 'ויירשו'.

וזהו הספק שהיה להם במדבר לפני שאמר להם הקב"ה החל רש דעמון ומואב טיהרו בסיחון. וזהו הביאור בספק שבירושלמי שביעית לגבי עמון ומואב אם חייבים בשביעית. [מקורות: צ"פ עה"ת כאן ודברים (ב) ומכתבי תורה מכתבים י"ב י"ד, ועיין צ"פ סנהדרין דף נ"ט ע"א (רש"י ד"ה לאו בני כיבוש)]

^{לד} הגר"מ קאלינא ז"ל במכתבו (ט"ו) ביאר הא דמהני כיבוש עמון להחזיר את ארץ מואב למואב, עפ"י דברי הראב"ד ז"ל (תו"כ מצורע ריש פ' ה') דאפשר שמפני שעמון ומואב היו אחין מלך אחד מולך עליהם פעמים ממואב פעמים מעמון. ובימי סיחון היה המלך ממואב, ולקח ממנו סיחון את חשבון ואת כל גבולה שהיו למואב ולבני עמון. ובימי יפתח היה המלך מבני עמון ותבע ארצו ואת ארץ מואב מיפתח.

^{לה} באופן נוסף כתב רבינו לבאר דהחילוק בין לשון רבים ללשון יחיד הוא דדין תורה הוא כלל ומה שאינו דין תורה הוא פרטים. ולע"ע לא הבנתי ביאור הדברים.

לתגובות ומסירה או הודעה על חומרים כתבים אגרות תולדות מסמכים או תמונות הקשורים לרבינו יוסף ראזין - הרוגוצ'ובער זצ"ל:
tp089744873@gmail.com

נגוהות בפרשה / הרב ישראל מאיר אסטריק, מח"ס יאמר ישראל, רחובות

משמעותו של דיבור

יַעַן לֹא הֶאֱמַנְתֶּם בִּי לְהַקְדִּישְׁנִי לְעֵינַי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (כ, יב)

תמיהות הרמב"ן על שיטת רש"י ועוד הערות

בפרשתנו מתואר חטאו של אבי הנביאים □ חטא מי מריבה. וקולמוסים רבים נשתברו בניסיון להבין מה היה חטאו, וכבר אמר המלאך המגיד למרן הבית יוסף (מגיד מישרים, שמיני) שמריבוי הפירושים אנו מבינים כמה דק היה החטא, עד שיש לחפש ולבחון מה הוא היה.

והנה שיטת רש"י שמשה רבינו נצטווה לדבר אל הסלע ולא להכותו, וכיון ששינה מהציווי נגרם חילול ה' ועל כך הוכיחו הקב"ה (פרק כ פס' יב) "יַעַן לֹא הֶאֱמַנְתֶּם בִּי לְהַקְדִּישְׁנִי לְעֵינַי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" - שאילו דיברתם אל הסלע והוציא מים, היו עם ישראל לומדים קל וחומר, ומה סלע, שאינו מדבר ואינו שומע ואינו זקוק לפרנסה □ מקיים ציווי של מקום, קל וחומר אנו.

והקשה הרמב"ן על שיטת רש"י, שאם רצון הקב"ה שמשה רבינו ידבר אל הסלע ולא יכהו, מדוע ציווהו "קח אֶת הַמַּטֶּה" (כ ח) בשעה שלא הייתה כל מטרה בלקיחתו, ובהכרח שהציווי לקחת את המטה, הוא בשביל להשתמש בו להכות את הסלע. ובעניין לקיחת המטה נאמר (שם ט) "וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת הַמַּטֶּה מִלְּפָנַי ה'", והעיר הכלי יקר שתיבות 'מלפני ה'' צריכות ביאור, וכי מטהו של משה היה מקומו במשכן, שהוצרך לקחתו משם (יעויין בזה"ח בשלח לא).

עוד הקשה הרמב"ן, שבהוצאת מים מן הסלע, אין הבדל אם הנס נעשה על ידי דיבור או הכאה, ואם כן לימוד המוסר של ישראל מהסלע שווה בשני המקרים, ואין בכך חילול ה'. עוד יש להעיר, שמשה רבינו שתמיד הנהיג את ישראל ברחמים גדולים וגם בחטאיהם טרח למצוא להם כף זכות, שינה כאן מהנהגתו ואמר להם "שְׁמַעוּ נָא הַמְּרִים" (כ י). ובעיקר מה שנצטווה לדבר אל הסלע ולא להכותו יש להבין,

שבפרשת בשלח כשצמאו ישראל למים, ציווה הקב"ה את משה "וְהִפִּיתָ בְּצוּר וַיֵּצְאוּ מִמֶּנּוּ מַיִם" (שמות יז ו), ומדוע בפרשתנו נצטווה דווקא לדבר ולא להכות.

יסוד המשך חכמה □ בטעם שלא נכנס משה רבינו לארץ

וביישוב הדברים נקדים מה שייסד המשך חכמה. בפרשת ואתחנן לאחר שמזהיר משה רבינו את ישראל שלא לעבוד עבודה זרה "פֶּן תִּשְׁחַתּוּן וַעֲשִׂיתֶם לָכֶם פֶּסֶל תְּמוּנֹת כָּל סֶמֶל וּגוֹ" (ד טז) מוסיף ואומר "וְה' הִתְאַנֵּף בִּי וּגְוִי וּלְבַלְתִּי בָא אֶל הָאָרֶץ הַטּוֹבָה". והעיר המשך חכמה מה השייכות של שני עניינים אלו זה לזה □ איסור עבודה זרה ומניעת כניסתו של משה רבינו לארץ ישראל. וביאר, שבארבעים שנות מדבר התחלפו דור יוצאי מצרים בדור החדש. הדור הראשון, הכירו את משה רבינו בצעירותו, ולכן אף על פי שנתמנה למנהיג, ועלה במעלות הקדושה והיה הגואל ונותן התורה ידעו והכירו בו שהוא בשר ודם כמותם, עד שהיו שקינאו בו ואמרו "כי כל העדה כולם קדושים". משום כך, הקב"ה ביסס כל העת את כח מנהיגותו, באותות מצרים, בבקיעת הים, בהכאת הסלע ברפידים ועוד. כל זאת בשביל שמלבד אמונתם בקב"ה, יהיה להם גם אמונה בנביאו.

אלא, שכעבור השנים נולד דור חדש, שמצעירותו הביט אל משה רבינו כאל מלאך. הם ראו שאינו חי חיי משפחה, עולה למרום בלי לאכול ולשתות, זוכה לדיבור פה אל פה עם הקב"ה באוהל מועד, עור פניו קורן ועוד, ומכל זה עולה חשש שמא הם יִיַחֲסוּ למשה רבינו תכונות אלוקיות. ולכן אחת מהסיבות שסובב הקב"ה שמשה רבינו לא ייכנס לארץ ישראל, כדי שאותו הדור לא ייכשל באיסור עבודה זרה בכך שייחס למשה רבינו כח אלוקי. ולכן נסמך איסור עבודה זרה לכך שלא נכנס משה רבינו לארץ ישראל □ ששני הדברים תלויים זה בזה.

חידוש הרשב"ם שנצטווה משה ליקח את מטה אהרן

וחידוש הרשב"ם (פס' ח-ט וכ"כ הכלי יקר בשם הספורנו) שבשביל הוצאת המים לא נצטווה משה לקחת את מטהו שלו, אלא את מטה אהרן שהוציא שקדים. ולדבריו מדוקדק מאוד לשון הכתוב "וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת הַמֶּטֶה מִלְּפָנָיו ה'", שלקח את אותו מטה שנמצא תדיר לפני ה'. והוסיף, שבא להראות להם במטה את התוצאות של

המתלוננים לפני ה', כדי שיזהרו בתלונותיהם. וכיוון שמטרת לקיחת מטה השקדים הוא לשמש כתוכחה לעם ישראל על תלונותיהם, אמר להם משה רבינו "שמעו נא המורים" שזוהי אותה תוכחה שאמר הקב"ה שם על בני ישראל שהם "בני מרי" (יז כה) [ואפשר שזהו עומק דברי הבעל הטורים (שם) שכתב "לבני מרי. מכאן למד משה שקראם ממרים"].

ישוב התמיהות עפ"י היסודות הנ"ל

והטעם שהקפיד הקב"ה שמשה רבינו לא ייקח את מטהו ויכה בסלע אלא ידבר, יש לומר על פי יסוד ה'משך חכמה', שאותו דור באי הארץ □ כדי שלא יחזיקו שיש למשה רבינו כח עצמי - רצה הקב"ה להראותם שאין עוד כח בבריאה מלבדו, ואף משה רבינו אינו פועל אלא בשליחות האלוהית. ובהכאה בסלע נראה הדבר כביכול המְפָה פועל בדבר (יעויין בכלי יקר), אולם בדיבור בלבד, ניכר הדבר שאין הוא אלא שליח של ההנהגה העליונה.

ובכך מתבאר היטב מהו אותו חילול ה' שנוצר על ידי ההכאה, וכפי שהוכיחו הקב"ה "יֵעַן לֹא הָאֲמַנְתֶּם בִּי לְהַקְדִּישֵׁנִי לְעֵינֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל", שאילו היית מדבר אל הסלע היה שמי 'מתקדש' [מתייחד] והיה ניכר שאין בידך כוח עצמאי, אולם כיוון שהכית בסלע, ויכולים ישראל להמשיך ולטעות שיש בך כח משלך, לכן נגזר ש"לִכֵּן לֹא תָבִיאוּ אֶת הַקֶּהֱל הַזֶּה אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לָהֶם" כדי שלא ייכשלו באיסור עבודה זרה. ויש להוסיף, שכל חטא זה היה רק בהתאם לגודל דרגתו ומעלתו של משה רבנו, אולם אצל כל אדם כלל לא היה בכך חטא, וזה הביאור בדברי התרגום אונקלוס עה"פ (דברים לג ח) "תְּרִיבֵהוּ עַל מֵי מְרִיבָה" שכתב (בתרגום ללה"ק) "בחנתו על מי מריבה ונמצא נאמן", ורואים שגם באותו מקום שכביכול נראה שמשה רבינו חטא בו □ נאמר שהוא נמצא נאמן.

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף - אשדוד, עורך ספרי מרן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל

החיים נסיונות

וידבר העם באלקים ובמשה למה העליתנו ממצרים למות במדבר כי אין לחם ואין מים ונפשנו קצה בלחם הקלקל. כשאנו קוראים בתורה על הנסיונות שניסו אבותינו את הקב"ה במדבר, קשה מאוד להבין איך זה יתכן, לנו נראה שאנו לא היינו נכשלים בנסיון שכזה, וכי קלה היא בעינינו לומר על המן, שהוא תופעה ניסית מופלאה, ממש לחם אבירים, שמלאכי השרת משתמשים בו, ונפשנו קצה בלחם הקלקל, ובאמת צריך להבין זאת מאוד. אמנם אחר ההתבוננות היא שאלת הילדים, כי מה שעלינו לעשות, זהו לשאול את עצמינו אנו, האם באמת אנחנו כן מתמודדים עם היצר הרע שלנו, שברוב הפעמים אנו יודעים בכירור מה צריך לעשות וממה יש להמנע מלעשות, ומ"מ לעתים קרובות לדאבון הלב, אנו לא מתגברים, ומה לנו כי נלין על אבותינו, דור המדבר.

ולא זו בלבד, אלא שנראה שהמכשולים של דור המדבר היו יותר מכשולים רעיוניים, ואילו אצלנו המכשולים הם גם ובעיקר ברמת הביצוע, וכלומר המכשולים שלנו הם יותר מפני שאיננו מקיימים את מה שאנו יודעים היטב, כלומר שמעשינו אינם מתאימים לידיעותינו, ואילו הם נכשלו מפני הטעות, כלומר שאלמלא טעו לא היו נכשלים כלל. ולמרות שהיו דור דעה, לפי דרגתם היו הנסיונות והטעויות שלהם, (אגב, כבר פירשו שגם בדור המדבר, הנכשלים היו מעט מאוד מבני הדור, ויש לזה כמה הוכחות), ולכן עדיף שנתמקד בתיקון המעשים והמדות שלנו, במקום להכות על חטא על חזה של זולתינו.

ואולם בירור העניין הוא, כי האדם נמצא תמיד בניסיון, וכמו שכתב המסילת ישרים בפרק א', כי כל עניני העולם בין לטוב בין למוטב, הנה הם נסיונות לאדם, העוני מצד אחד והעושר מצד אחד, כענין שאמר שלמה (משלי ל): פן אשבע וכחשתי ואמרתי מי ה', ופן אורש ונגבתי וכו'. השלוח מצד אחד והיסורין מצד אחד, עד שנמצאת המלחמה אליו פנים ואחור. והיינו שהאדם עליו לשנן כל הזמן שהוא נמצא בתוך המלחמה החזקה, וצריך לעשות חשבון הנפש.

ובאבות דרבי נתן פרק ל"ד, עשרה נסיונות ניסה הקב"ה את אבותינו וכו'. ולכאורה קשה דבמשנה באבות נתן עשרה נסיונות ניסו אבותינו את הקדוש ברוך הוא במדבר, ואילו כאן אמר, שהקדוש ברוך הוא ניסה את אבותינו, וגם בקרא הלא כתיב, וינסו אותי זה עשר פעמים. ובספר לקט שיחות מוסר מהגר"ר אייזיק שר זצוק"ל, עמד בזה וביאר, שבדאי הם נסיונות שניסו אבותינו את הקב"ה כביכול במדבר, אולם זה גופא היה על ידי שהקב"ה ניסה את אבותינו. והיינו שבאמת היה מקום לטעות, ולפי דרגתם היה זה נסיון קשה, ורק בגלל הקושי לא עמדו בנסיון. על פן יאמרו המשלים באו חשבון תבנה ותכונן עיר סיחון. ובבא בתרא דף ע"ח ע"ב, א"ר שמואל בר נחמן א"ר יוחנן מאי דכתיב על כן יאמרו המושלים וגו' המושלים אלו המושלים ביצרם בואו חשבון בואו ונחשב חשבוננו של עולם הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה, תבנה ותכונן, אם אתה עושה כן תבנה בעולם הזה ותכונן לעולם הבא. ע"ב.

ובספר מסילת ישרים פרק ג' כתב, והנני רואה צורך לאדם שיחיה מדקדק ושוקל דרכיו דבר יום ביומו כסוחרים הגדולים אשר יפלו תמיד כל עסקיהם למען לא יתקלקלו, ויקבע עתים ושעות לזה שלא יהיה משקלו עראי, אלא בקביעות גדול, כי רב התולדה הוא. והכמנינו זכרונם לברכה הורונו בפירושי צורך החשבון הזה, והוא מה שאמרו ז"ל, על כן יאמרו המושלים בואו חשבון, על כן יאמרו המושלים ביצרם, בואו ונחשב חשבוננו של עולם, הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עברה כנגד הפסדה וכו'. וזה, כי העצה האמיתית הזאת, לא יוכלו לתת אותה ולא לראות אמיתתה אלא אותם שכבר יצאו מתחת יד יצרם ומשלו בו. כי מי שהוא עדין חבוש במאסר יצרו, אין עיניו רואות האמת הזאת ואינו יכול להכירה, כי היצר מסמא את עיניו ממש, והנה הוא כהולך בחושך שיש לפניו מכשולות ואין עיניו רואות אותם. והוא מה שאמרו ז"ל (בבא מציעא פג): תשת חושך ויהי לילה (תהלים קד), זה העולם הזה, שדומה ללילה. ע"ב.

והנה בדברי המסילת ישרים למדנו שני דברים חשובים ביותר, האחד שצריך והיחייב לעשות חשבון נפש על בסיס קבוע, והשני שרק מי שיצא ממאסר יצרו יבין את חשיבות הדבר, ואילו מי שהוא עדיין חבוש אצל יצרו, אי אפשר

לו להבין כלל, כי היצר מסמא את עיניו ממש, ורק בגלל זה הוא אינו מביין חשיבות הדבר. וכלומר שאם אין אנו רואים כמה חשוב הדבר, הוא מפני שעדיין לא יצאנו מן המאסר הנורא הזה.

וזכורני שמרן הגרא"מ שך זצוק"ל אמר פעם בשיחה, כל בעל קיוסק, עושה חשבון בכל ערב אם הוא הרויח או הפסיד, ואנו לא נעשה חשבון? ונשאלת השאלה באמת כיצד יתכן שאין אנו מבינים כלל את הצורך בעשיית חשבון, מה שכל חנווני פשוט מבין.

ונראה שהיצר גורם לנו להקל ראש ולחשוב כי בכל מקרה זה לא הולך להיות כל כך גרוע. ופעמים אנו רואים גם כן, אנשים שמזלזלים ומקילים ראש בהרבה עניני בריאות, ולא ראינו שאנשים מזלזלים כל כך בדברים אחרים, של ממון וכיוצא בזה, אלא שמסיבות שונות של עצלות וחוסר נוחות, וכן הטעיה עצמית, ועוד סיבות שונות ומשונות, מקילים ראש בהרבה כללים, וחושבים שלהם זה לא יקרה, ולעתים משחקים גם בבריאותם של אנשים אחרים בשוגג, ואולי במזיד ד' ישמרינו, וכאשר זה קורה, ורואים את התוצאות, לפעמים כבר מאוחר בשביל לתקן.

וזהו על כן יאמרו המושלים בואו חשבון, הפסד מצווה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה, וכן לחשוב כמה כדאית ההשקעה בשמירת הכללים מול הריוח של הבריאות, ולהיפך להיפך, וכתב הרמח"ל שהם החכמים עברו את גן המבוכה. וכנראה שרק מהם צריך לשמוע, והקב"ה יעזרינו ע"ד כבוד שמו. ונזכה לרפואה שלימה ברו"ג, ולגאולה קרובה אמון.

פרחים לתורה - כיצד מחנכין / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת מרדכי

נתינת אמון - יסוד ראשון!!!

ויקהלו משה ואהרן את הקהל אל פני הסלע ויאמר להם שמעו נא המרים המן הסלע הזה נוציא לכם מים (כ, י)

הפעם אני מעתיק ככתבו וכלשונו דברי אלקים חיים ששלח לי הרב חיים גוטסדינר שליט"א. כל מילה נוספת מיותרת. כאשר לעם אין מים ומשה נצטווה להוציא להם מים מהסלע, משה פונה לעם בלשון קשה ואומר: 'שמעו נא המרים'. רש"י במקום מסביר: **מורים = סרבנים**.

מדהים שבעקבות דבריו אלו, משה רבנו הרועה הנאמן, גדול הנביאים, לא נכנס לא"י ו'מאבד' את הזכות להנהיג את עם ישראל ולהכניסם לארץ הקדושה.

ונשאלת השאלה, מה כ"כ חמור בדבריו, הלא הגערה בעם הרי הייתה **מוצדקת**?! ועוד קשה, וכי יהושע שיכניסם לארץ, טוב שלא לומר, גדול ממה? **מדוע היו מוכרחים להחליפו?**

אבל מה שבאמת מעיק וגורם לחוסר הבנה מוחלט, היא העובדה שמשה הרי תמיד הגן על עם ישראל, עד כדי כך שבחטא העגל אמר לה' משפט עוצמתי - **'נעתה אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת'**!

על רקע כל הנ"ל מתעצמת הקושיא - אם פעם אחת מוכיח אותם ואפילו בלשון קשה, זה כ"כ נורא עד כדי צורך להחליפו ולפגוע במשאת נפשו של משה רבינו, הכניסה לארץ ישראל?

ה'נתיבות שלום' כותב בעניין זה דבר נפלא. מתוך דבריו נוכל ללמוד לענ"ד יסוד חינוכי עצום ויסודי, וזו לשונו: 'וזה ביאור דברי המדרש שהפגם של משה היה מה שאמר **שמעו נא המורים**, שקרא לישראל **מורים שהוא פגם בעצם**, לכן לא תביאו את הקהל הזה וגו', שכיון שאינו מאמין בכח של כלל ישראל, ע"כ אינו יכול להיות מנהיג עליהם, שכבר אין בכחו להשיבם חזרה למדרגותיהם ולהכניסם לארץ ישראל'. עכ"ל ה'נתיבות שלום'.

לענ"ד מכוון הוא פה בדבריו לבאר את כל שאלותינו ולשים את האצבע לא רק על הסיבה והתוצאה אלא גם על הגורם לסיבה, שהרי התפקיד של מנהיג הוא לראות את הטוב שבעמו ולהראות **כמה הוא מאמין בהם!** לכן, ברגע שמשה **מגדיר את עמו כמורים=סרבנים**, הוא בעצם 'הוציא את עצמו' מהיכולת להנהיג אותם!

כמו שאבא לאחר שבנו התחצף אליו, אל לו לומר לבנו **שהוא 'חוצפן'**, כיוון שבאותו רגע **הגדיר אותו ככזה!!!** והפך את זה **לפגם בעצם**, כדברי ה'נתיבות שלום', וממילא כרגע יצר מציאות, שלא רק שאין בבנו כח ורצון לשנות דרכו, אלא להיפך, **חושב לעצמו הבן, אם אני 'חוצפן' כהגדרתך, אזי אממש את הפוטנציאל שלי להגדרתי כחוצפן...!** וכן לגבי 'שקרן', 'עצלן' וכדומה...

אלא לענ"ד ע"פ דבריו, יש לומר לו: **'המעשה שעשית הוא מעשה חצוף'...** לא חלילה **שהוא חצוף!!!** וכן 'שיקרתי', אבל **אתה אינך 'שקרן' מהותי בעצם**. בכך נרוויח פעמיים, מצד אחד, הבין היטב את בעייתיות מעשיו, ומצד שני, קלט שאביו לא הגדיר אותו, **ושבעיני אביו זהו לא פגם בעצמותו, אלא משהו חיצוני אליו, והוא לא כזה בעיניו!**

לכן, זה לא רק שמשה כבר לא מצליח לראות את הטוב בעם, **אלא כיוון שהגדיר את העם כסרבן**, מסתיים תפקידו כמנהיג והוא לא יוכל להכניסו לא"י, **משום שהעם כבר חושב שמשה לא מאמין בו, שהרי הגדיר אותם כסרבנים ופגומים בעצמותם**.

לכן ורק לכן, יהושע יכניסם לארץ, **לא כי הוא גדול יותר, אלא כי הוא עדיין, להרגשת העם, מאמין בו, שהרי הוא לא הגדיר אותם באופן שלילי!**

חובה להדגיש כי קטנים אנו מלשפוט ענקי עולם כמשה רבנו, שאין אנו מגיעים לקרסוליהם. הדברים נכתבו רק כדי ללמדנו לפי קטנות הבנתנו, כי תורה מלשון הוראה וכל מה שנכתב בה בא ללמדנו ארחות חיים.

[מקור המימרא תורה לשון הוראה בזה"ק פר' מצורע דף נ"ג 'תורה אמאי איקרי תורה בגין דאורי וגלי במאי דהוי סתים', ומבאר הסולם שהכוונה דאורי לשון הוראה, שהיא תורה לנו. וכן כתב ב'אור יהל' ח"ג עמ' ל"ה: תוה"ק נקראת תורה מפני שהיא מורה ומלמדת. וכן אמרו בריש מדרש כונן: למה נקרא שמה תורה מפני שירדה הוראה לעולם ונקרא תורה].

לכן ורק לכן, יהושע יכניסם לארץ, לא כי הוא גדול יותר, אלא כי הוא עדיין, להרגשת העם, מאמין בו, שהרי הוא לא הגדיר אותם באופן שלילי!

חובה להדגיש כי קטנים אנו מלשפוט ענקי עולם כמשה רבנו, שאין אנו מגיעים לקרסוליהם. הדברים נכתבו רק כדי ללמדנו לפי קטנות הבנתנו, כי תורה מלשון הוראה וכל מה שנכתב בה בא ללמדנו ארחות חיים.

[מקור המימרא תורה לשון הוראה בזה"ק פר' מצורע דף נ"ג 'תורה אמאי איקרי תורה בגין דאורי וגלי במאי דהוי סתים', ומבאר הסולם שהכוונה דאורי לשון הוראה, שהיא תורה לנו. וכן כתב ב'אור יהל' ח"ג עמ' ל"ה: תוה"ק נקראת תורה מפני שהיא מורה ומלמדת. וכן אמרו בריש מדרש כונן: למה נקרא שמה תורה מפני שירדה הוראה לעולם ונקרא תורה].

לכן ורק לכן, יהושע יכניסם לארץ, לא כי הוא גדול יותר, אלא כי הוא עדיין, להרגשת העם, מאמין בו, שהרי הוא לא הגדיר אותם באופן שלילי!

חובה להדגיש כי קטנים אנו מלשפוט ענקי עולם כמשה רבנו, שאין אנו מגיעים לקרסוליהם. הדברים נכתבו רק כדי ללמדנו לפי קטנות הבנתנו, כי תורה מלשון הוראה וכל מה שנכתב בה בא ללמדנו ארחות חיים.

מאמרי הפרשה - פרשת חוקת תשפ"ג

דברים אלו חשובים ביותר למנהיגים, אבל לא רק מנהיגי ציבור אלא גם למנהיגים לקהל מצומצם יותר, למחנכים וכן גם ואולי בעיקר להורים, ובמיוחד בזמנים שיוצאים לחופשה והמפגש עם בני הנוער שלנו תכוף יותר, חובה להזהר זהירות גדולה לא להגדירם כחוצפן, שקרן, עצלן ושלל הגדרות שעלולות דווקא לגרום להם לממש את הגדרותינו שלנו, אלא להיפך **לבודד את המעשה מהנער**, כדי לתת להם רצון ויכולת לשנות דרך ולממש את הפוטנציאל האמיתי שבהם! כך ירגישו שאנחנו באמת, אבל באמת מאמינים בהם, גם לאחר שכשלו...
שנזכה ללמוד מתורתנו הקדושה ולממש יסוד חינוכי חשוב זה **לא להגדיר**, אלא לראות תמיד את הטוב ולהאמין בילדינו ותלמידינו ובחניכינו וע"י כך נוכל מתוך ראיית הטוב *להנהיג ולהשפיע* עליהם!

שבת שלום ומבורך!

לתגובות: blu.israel@gmail.com

שבט מישראל / הרב ישראל פרידמן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט מישראל', מאנשעסטער

האם מותר להתפלל ולבקש שיהא עשיר

בגמ' ברכות (נ.) איתא "מברכותיו של אדם ניכר אם תלמיד חכם הוא אם לאו כיצד רבי אומר ובטובו הרי זה תלמיד חכם ומטובו הרי זה בור (וברש"י "שממעט בתגמוליו של מקום, דמשמע דבר מועט כדי חיים"). אמר ליה אביי לרב דימי והכתיב 'ומברכתך יברך בית עבדך לעולם', בשאלה שאני (וברש"י "שהשואל שואל כעני על פתח, שאינו מרים ראש לשאלה גדולה"). בשאלה נמי הכתיב (תהלים פא, יא) הרחב פיך ואמלאהו (וברש"י "לשואל כל תאותך") ההוא בדברי תורה כתיב."

וביאר שם המאירי "אין השואל שואל בהרחבה כל כך אלא כשואל בצמצום מה שצריך לו לכד", דאם מבקש בהרחבה גדולה מראה על מיעוט הכנעה שסובר שמגיע לו גדולה וכבוד יותר מלימודו.

אין לבקש בתפלה יותר ממה שהוא צריך

הרי שמגמרא זו אנו ילפינן יסוד גדול בתפלה, שאין אנו רשאים בתפילתינו לבקש בקשה גדולה לשאול יותר ממה שאנו צריכים, וכשאדם שואל בקשה מהקב"ה, אם הוא על דברי תורה יוכל לשאול כל תאותו, ואם הוא על שאר דברים כגון עושר ונכסים וכבוד אינו יכול להרים ראש אלא כעני בפתח, וכזה ביאר רבינו יונה את דברי המשנה (אבות ב, יג) "וכשאתה מתפלל אל תעש תפלתך קבע אלא תחנונים לפני המקום ב"ה". וכתב רבינו יונה "שיאמר התפלה כעני המתחנן ושואל דבר שהוא צריך, כי "תחנונים ידבר רש" (משלי יח, כג) ולא כאדם השואל דבר ואינו צריך בו, שאינו מתחנן בלב נמוך ולא בשברון הנפש". וכן נפסק בשו"ע (או"ח ס' צח ס' ג) "יתפלל דרך תחנונים כרש המבקש בפתח ובנחת".

ובמגן אברהם (ס' קצ"ב סק"ו) כתב שלכן בנוסח ברכת מעין שלש אנו מבקשים "ושבענו מטובך" וכתב המגן אברהם "הא דאמרין שבענו מטובך, שאלה שאני שהשואל אינו שואל גדולה רק כעני על הפתח". וכן אנו אומרים בברכת המזון "ומכל טוב לעולם אל יחסרנו".

אמנם כל זה מיירי דוקא לענין בקשת דברים גשמיים, אבל לגבי השגת תורה מותר לשאול כל משאלות לבו, ובוזה אתי שפיר למה אנו מבקשים בכל יום "חננו מאתך חכמה בינת ודעת" וביארו הראשונים שדעת היינו רוח הקודש, ובשלמא בזמן אנשי כנסת הגדולה היה מובן בקשה זה דהא "חסידים ואנשי מעשה היו מתבודדים ומכוונים בתפלתם עד שהיו מגיעים להתפשטות הגשמות ולהתגברות כח השכלי, עד שהיו מגיעים קרוב למעלת הנבואה" (לשון השו"ע בסימן צ"ח ס' א), אבל לאנשים כערכינו, למה אין זה נחשב כחציפותא שכל אחד מבקש בכל יום שיזכה למדריגת רוח הקודש, והלא רוח הקודש שייכת רק לאנשי סגולה שהם גדולים וצדיקים ולא ניתנה לכל אחד ואחד. והתירוץ הוא שבבקשות רוחניות מותר לשאול "שאלה גדולה", הגם שהיא למעלה ממדריגתו.

אמנם יש לציין לדברי רש"י "שכתב "הרחב פיך לשאול כל תאותך", ונראה דבא רש"י להודיענו דמותר לשאול בקשות גדולות בתורה רק כאשר האדם מבקש את זה בכל לבו ונפשו שזהו תאוותו באמת, אז מותר לבקש בקשות גדולות הגם שהם למעלה ממדריגתו, ולא במי שאינו רוצה באמת ושואל מהשפה ולחוץ כדרך שרואים לפעמים שיש שרוצים לדעת ולהבין דרכי הצדיקים למה עושים ככה או אין עושים ככה, ורוצים לדעת ולהבין כוונות גדולות וקדושות, ואין כוונתם

משום שהם רוצים להתעלות מעלה מעלה, אלא שהם מבקשים לדעת רק דרך סקרנות בעלמא ולא משום שזהו באמת מגמת נפשם.

וכך כתב הרה"ק מזיטאמיר בספרו אור המאיר (פר' שמות ד.ה. וילך איש) "עינינו רואות אשר יש לך אדם שעושה סגופים ומקואות ומרבה בתורה ותפלה ועיקר כוונתו ומגמתו להשיג רוח הקדוש או גילוי אליהו וכדומה, וכאשר שמעתי בימי הבעש"ט זללה"ה היה אחד כזה שעשה סגופים והלך למקוה ששיג רוח הקודש, ואמר הבעש"ט זללה"ה בזה הלשון 'אשר בעולם התמורות משחקים עליו'. והאמת כן הוא כי מה לאדם לדרוף אחר זאת ולבו חסר העיקר דביקות א"ל, שזהו תכלית העבודה לדבק במדותיו יתברך באמת ובתמים, ואחרי הדביקות השלימה יכול להיות ששיג כל משאלות לבו, כי ממילא נולד מזה השגת רוח הקודש וכדומה ממעלות המובחרות והמעולות, אמנם לא לזה ישים את לבו ורוחו ונפשו בהעבודה". (וע"ע באוהב ישראל ליקוטים לפר' ויקרא).

והנה דברי הגמרא ברורים מאוד שרק לענין תורה נאמרה "הרחב פיך" שמותר לו לשאול בקשות גדולות, ולא נאמרה כלל זה לענין דברים גשמיים, דאין לאדם לשאול יותר ממה שהוא צריך, משום שצריך להיות "כעני על פתח שאינו מרים ראש לשאול שאלה גדולה".

קשיא על רש"י בתהלים ועוד שכתבו שיכול לבקש כל תאות לבו

אמנם יש לשאול על זה קושיא גדולה דהא רש"י בפירושו על תהילים כתב שמותר לשאול כל בקשות לבו וז"ל "הרחב פיך לשאול ממני כל תאות לבך, ואמלאהו ככל אשר תשאל אמלא", וכן פירש הרד"ק "אנכי ה' אלקיך, תכיר בדעתך מציאותי ותזכור הטובה שעשיתי עמך שהוצאתיך מארץ מצרים הרחב פיך לשאול וכל משאלך אמלא אם תשמע לי ולא תרעב ולא תצמא". וגם רבי יעקב עמדין כתב כן בסידורו "הרחב פיך לשאול כל צרכך". וכן פירש בספר עיון תפלה בסידור אוצר התפלות "הרחב פיך ממני ואני אמלא כל משאלותיך".

והרה"ק ר' הרשל מרימנוב זי"ע (בארות המים עמ' קב) פירש הפסוק "קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה' וז"ל: י"ל הפירוש הוא קוה אל ה' ואם לא תעלה בידך על אף שבטחת אל ה' עכ"ז לא תפול מהבטחון, רק חזק ויאמץ לבך עוד הפעם וקוה אל ה'. וזהו פירוש הכתוב הרחב פיך ואמלאהו היינו הרחב פיך לבקש פעמים רבות מאת ה' ואמלאהו היינו אמלא משאלותיך למלאות ביתר כל טוב ובני חיי ומזוני רויחי כי לא ימלט בבקשך פעמים רבות שלא תכווין את השעה לפחות פעם אחת".

וקשה איך דבריהם עולים בקנה אחד עם דברי גמ' ברכות הנ"ל "ההוא בדברי תורה כתיב" ולא בשאר מילי. וכן אנו נוהגים בתפילתינו להוסיף בקשות לבקש שיתן לנו השי"ת יותר ממה שאנו צריכים, שמלבד צרכינו ההכרחיים אנו מוסיפים לשאול שיתן השי"ת לנו עושר וכבוד, ולמשל בברכת החודש אנו מבקשים "חיים שימלא ה' את כל משאלות לבנו לטובה", ונוסח זה היה תפילתו של רב וכדמובא בגמ' ברכות (טז:): "רב בתר צלותיה אמר הכי יהי רצון מלפניך ה' אלקינו שתתן לנו חיים ארוכים חיים של שלום חיים של טובה חיים של עושר וכבוד וכו' חיים שתמלא לנו את כל משאלות לבנו לטובה". הרי שהיה מבקש עושר וכבוד וכל משאלות לבו ואיך זה עולה עם יסוד הגמרא שאין לשאול גדולה לבקש כל טוב וטוב. וכן איתא בגמ' מו"ק (כת). שרבא התפלל שיהא לו עושר כמו לרב חסדא (ע' שבת קמ: ויומא עה:): ונתמלא בקשתו.

חיים של עושר וכבוד

וכן הוא נוסח של כמה וכמה תפילות שאנו נוהגים לאמרם, בתפלה שאומרים בר"ה ויוה"כ בעת פתיחת הארון לפני קריאת התורה אנו מבקשים, "וזכרני לחיים ארוכים טובים ולשלום ופרנסה טובה וכלכלה ולחם לאכול ובגד ללבוש ועושר וכבוד ואריכות ימים להגות בתורתך ולקיים מצותיה".

והרמב"ן חיבר תפלה לאמרה בכל ראש חודש "יר"מ שתברך את כל מעשי ידי עד בלי די", ובתפלת רכון העולמים לפני קידוש בליל שבת אנו מבקשים "וזכנו לקבל שבתות מתוך רוב שמחה ומתוך עשר וכבוד ומתוך מיעוט עונות". ובתפלה שכתב החיד"א לנשים לאמרה אחר הדלקת נרות כתב "ותשכן שכינתך בינינו ותן לנו עושר וכבוד ואריכות ימים ושנים" וכו'.

ובכמה מחזורים לימים נוראים מובא מספר נגיד ומצוה בשם האר"י ז"ל שבתפלת מוסף בר"ה ויו"כ בשעה שמאריך החזן בקדושה כתיבת 'איה' ישאל אחד מג' דברים אלו "או עושר מופלג, או בנינים צדיקים וחסידים וחכמים, או השגת רוח הקודש".

וכן האריך רבי צדוק הכהן (צדקת הצדיק אות ריג) שיש לאדם לשאול כל משאלות לבו וז"ל בקיצור "מי שהוא חסר ומבקש השלמה אי אפשר שהקב"ה לא יענהו, וכמו ששמעתי דכל אחד מישראל שחסר לאיזה דבר ומבקש גם בהפלגה כדרך שאמרו דבשאלה הרחב פיך ואמלאהו היה פועל בודאי רק שהוא מרוצה אחר כך בכל שהוא.

ואנו מבקשים רחמנא דעני לתבירי ליבא ולמכיכי רוחא ענינא. דבאמת לזה גופה צריך סייעתא דשמיא להיות לב נשבר ושלא להתרצות בשום דבר רק בישועה גמורה": (וע"ע בדברי הרה"ק ממונקטש בדברי תורה ח"ד אות מ"ז).

הרי שנקט רש"י וכל המפרשים הנ"ל שמותר לאדם לשאול ככל תאות לבך וגם לבקש עושר וכבוד, ואין צריך להיזהר לבקש רק דבר הכרחי, ופלא הדבר שכמעט כל המפרשים שתקו ולא העירו על דברי רש"י הנ"ל, ואחר חיפוש גדול מצאתי הקושיא בשתי ספרים. בספר הקדמון עולת אהרן (נדפס שנת תצ"ב) מהגאון ר' יואל פייביש מאוסטרא זצ"ל (ריש פ"ג דברכות עיי"ש) הקשה כן על רש"י, וכן הקשה הרה"ק מאזורוב זצ"ל בספרו אש דת (ח"א עמ' תעז) והוסיף לשאול גם מגמ' ירושלמי בתענית (פר' ג הל' ו) "רבי שמעון בן לקיש אמר אם סדרתה תפילה לא תהא מיצר פיך אלא הרחב פיך ואמלאהו".

ופירש שם הקרבן עדה "לא תהא מיצר פיך לא תתפלל תפלה קצרה אלא הרחב פיך לשאול כל צרכך בביאור יפה והקב"ה ימלא משאלותיך". וכן פירש היפה מראה "לא תהא מיצר פיך למעט בשאלתך ובטח בה' כי ימלא משאלותיך". וכ"כ הגר"ח קניבסקי זצ"ל בפירושו על הירושלמי "לא תהא מיצר פיך לבקש מעט אלא הרחב פיך ואמלאהו".

ועוד הקשה האש דת מדברי המדרש בספר שמואל (פר' ב) אנכי ה' אלקיך המעלך מארץ מצרים הרחב פיך ואמלאהו, רבי חגי בשם ר' יצחק אמר, אין שואלין עניות במקום עשירות שמתוך כן קפצה חנה לנדרים". הרי שלמד חנה מפסוק זה שיכולה היא לבקש דבר גדול, דאע"פ שהיתה עקרה עכ"ז ביקשה דבר גדול שתזכה לבן למעלה מדרך הטבע.

ובביאור מהר"י כהן מאת הגאון רבי יצחק כ"ץ חתן המהר"ל מפראג, כתב על המדרש: "הבא לשאול מאתו ית' שהוא ית' מקום העשירות אין שואלין עניות במקום עשירות, וסיפא דקרא מפרש הרחב פיך ואמלאהו ר"ל שאל ממני בהרחבת פה כל רצונך ואמלא כל משאלותיך, ומתוך כך גם חנה הבינה שלא קצרה ידו מהושיע, קפצה חנה בהרחבת פה ושאלה מאתו ית' זרע אנשים על הפנים, שדרשו לקמן כי בטחה עליו ית' למלא רצונה".

איך אעזז לבקש מהשי"ת שיתן לי יותר ממה שיש לי

ובספר "וצוה הכהן" (נדפס שנת תקפ"ג) מאת הגאון ר' אהרן שמואל כ"ץ זצ"ל (נינו של הגה"ק רבי נפתלי כ"ץ בעל סמיכת החכמים ומגדולי תלמידי הרה"ק ר' פנחס מקאריץ) גם האריך בשאלה זו וז"ל "ואם יאמר האומר איך ארים ראש להעזז פנים לבקש מהשי"ת שיתן לי יותר ממה שיש לי, אשר ידעתי שזה שנתן לי השי"ת הוא מצד החסד הגדול ואיני ראוי לכך לפי מעשי ואיך אבקש יותר, דע בני שלא כמדת בשר ודם מדת הקב"ה דמלך בשר ודם כשנותן מתנה לעבדו וודאי יש בושת פנים להעבד לבקש ממנו שיתן לו עוד, אם לא שיודע בנפשו שכבר עשה לו אחר קבלת המתנה איזה שירות ועבדות אשר ראוי שיתן לו עוד, אבל כשיודע שעדיין לא שילם גמול לאדונו בעד זה שנתן לו כבר וודאי אינו מהמדה שיבקש ממנו שיתן לו עוד.

אבל מדת הקב"ה אינו כן מאחר שכל מה שהאדם עושה רצון יוצרו בתורה ובמצות ואף אם יהיה כמשה רבינו ע"ה אינו עושה כזה שום גמול וטובה להשי"ת כביכול כי הוא אינו צריך לעבודת הברואים, ואדרכא תמיד נשאר חוב על האדם שאינו יוצא ידי חובת בוראו ית' וכל מה שהשי"ת נותן טובה לאדם הוא מתנת חנם, וא"כ מאחר שהשי"ת נותן טובה לכל הברואים בחנם תו אין שיעור לדבר אף שהשי"ת נותן לו הצלחה ועושר, יוכל לבקש מהשי"ת עוד יותר אף על אלפי אלפים ואין בושח בדבר.

ומטעם זה אמרו ג"כ בגמ' (ברכות לב:) 'א"ר חמא בר חנינא אם התפלל אדם ורואה שאינו נענה יחזור ויתפלל', וכ"כ הגאון מוה' יעקב עמדין בסידור שלו אשר אפילו אם התפלל אדם על איזה דבר כמה שנים בכל יום ולא נענה אל ימנע עצמו מלהתפלל עוד מידי יום.

והלא לגבי מדת בשר ודם אין לך העזה גדולה מזה, מאחר שרואה שכמה וכמה פעמים ביקש הדבר מאדונו ואינו מקבל בקשתו שיטריח עוד על אדונו לבקשו שוב ממנו ודאי יכעוס עליו אדונו לגעור בו בנדפה אבל מדת הקב"ה אינו כן וכמ"ש בגמרא הנ"ל דיחזור ויתפלל.

וכן מצאתי במדרש שוחר טוב (ס ד') ר' פנחס אמר מלך בשר ודם יש לו פטרון, אם הטריח עליו ביותר הוא אומר אשכח פלן דהוה מטריח עלי טובא. אבל הקב"ה, כל מה שישראל מטריחין עליו מקבל, שנאמר (תהלים נה, כג) השלך על ה' יהבך'.

ועוד שם: א"ר זעירא, אדם יש לו בן בית, פעם ראשונה הוא נכנס אצלו ומושיבו על המטה. שניה, על הכסא. שלישית, על הספסל. רביעית, הוא אומר, כמה ספסל דחוק עלי פלוני מטריחני. אבל הקב"ה אינו כן, כל מה שישראל דוחקין אותו ובאין למקום תפלתו שמחה הוא לפניו. לכך נאמר, (דברים ד, ז) כה' אלקינו בכל קראנו אליו.

הרי להדיא דשמחה לפניו אף שמבקשיו ממנו על דבר אחר אלה פעמים וכדברי הגמרא ופירוש המדרש בתיבת בכל קראנו בענין הכמות אף אם יבקשו פעמים הרבה, ויש לפרש ג"כ באיכות דבכל קראינו מה שמבקשים ממנו אף אלה אלפים דינרי זהב מה שאדם יודע שאינו כדאי אף לאפס קצהו אין לו לבוש מלבקש" ע"כ מספר וצוה הכהן עיי"ש עוד. הרי שכתב להדיא שיותר לשאול ולהתפלל שיתן לו השי"ת יותר ממה שהוא צריך, ולא התעורר כלל שדבריו הם נגד גמרא מפורשת הנ"ל בברכות שאין לשאול שאלה גדולה יותר ממה שהוא צריך.

מותר לבקש על כל דבר שהוא חפצי שמים

וכמו כן מכל מקורות הרבים הנ"ל נראים דלא כמסקנת בגמרא ברכות דאין לבקש יותר ממה שצריך לו בדברים גשמיים, והדברים צריכים ישוב. ובראשית דברינו נביא מה שכתב בספר החסידים (ס' קלא) וז"ל "אם שואל אדם דבר שהוא שבח לבווא, כגון על לימוד תורה או דבר אחר מחפצי שמים, ושופך את נפשו עליו, הקדוש ברוך הוא שומע תפלתו. ואף על פי שאין בידו מעשים טובים".

מדברי ספר החסידים נראה שכל דבר שהוא מחפצי שמים גם נכנסת תחת הכלל של "ההוא בדברי תורה כתב". ואילו הרה"ק החוזה מלובלין (זכרון זאת פר' בהעלותך ד.ה. הצאן ובקר) כתב שהגם שהמתפלל על גשמיות צריך להסתיר תפלתו מפני קטרוג הס"מ, ולכן אמרו חז"ל (ב"ב כה:): "הרוצה להעשיר יצפין" מלשון צפון ומכוסה, שצריך לכסות תפלתו, אמנם היות שאם אין קמח אין תורה, לכן מי שמבקש פרנסה כדי שיוכל לעסוק בתורה, אינו צריך לירא אולי יקטרג השטן על תפלתו, כיון שאינו מבקש לצרכו רק למען כבודו ית'.

ובדבריו יש להבין כפשוטו דברי הפסוק הנ"ל "אנכי ה' אלקיך המעלך מארץ מצרים הרחב פיך" דלמה היה צריך הכתוב לעשות הקדמה הנ"ל לומר שהשי"ת הוא אלקיך המעלך מארץ מצרים, (ע' בזה במהרש"א בברכות שם) וכנראה שהיה קושיא זו להאבן עזרא בפירושו על פסוק הנ"ל דז"ל (תהלים שם) "אנכי, כאשר תאמין כי אנכי השם העומד לנצח, התענג עלי, שתבקש בפיך כל רצונך ומשאל לבך ואמלאהו".

האיש הרוחני כל צרכיו הם צורך גבוה

והרה"ק בעל תולדות יעקב יוסף הרחיב יסוד האבן עזרא בספרו כתונת פסים (פר' בלק) וכתב להלביש כוונה זו בדברי הגמרא "ההיא בדברי תורה כתיב", כלומר דרק מי שהוא איש רוחני יכול לזכות שימלא כל משאלות לבו, משא"כ באיש גשמי אין זה שייך דאין אדם מת וחצי תאוותו בידו, וז"ל "והוצעת הפסוק כך הוא אנכי ה' אלקיך המעלך מארץ מצרים, ר"ל שהעלה אותך למדרגה העליונה לצאת מעסק הגשמי שנקרא ארץ מצרים שיש לו מצר וגבול, ונקרא אין סוף ונצחי, לכך מעתה הרחב פיך ואמלאהו שאוכל ליתן ברוחני כל משאלות לבך, מה שאין כן כשהיית בגשמי אי אפשר ליתן לך כל משאלות לבך".

ובזה ביאר הגמרא (שבת קיח.) "אמר רב יהודא אמר רב כל המענג את השבת נותנין לו כל משאלות לבו שנאמר (ישעיה נח יג) והתענג על ה' ויתן לך משאלות לבך". שכל המענג את השבת שיצא מעסק הגשמי לדבק ברוחני ולדבק ולהתענג בו יתברך, אז מדה כנגד מדה נותנין לו שכרו גם כן ברוחני שהיא נחלה בלי מצר וגבול.

ובדבריו מדויק לשון האבן עזרא "כאשר תאמין כי אנכי השם העומד לנצח, התענג עלי", הרי שהבטחה זו מיירי באדם שבא למדריגת "התענג עלי" שזהו עונג חייו לקיים התורה ומצות, ובאדם כזה "תבקש בפיך כל רצונך ומשאל לבך ואמלאהו".

למה בקשת שמונה עשרה מתחילה באתה חונן

והנה רבינו הגר"א זי"ע באמרי נועם (ברכות שם) כתב וז"ל "ההוא בדברי תורה כתיב, לכך תקנו ברכה ראשונה של אמצעות של שמונה עשרה להתחיל בתורה דהיינו חננו מאתך דעה כו' שע"ז נתן הקב"ה רשות לשאול שנאמר הרחב פיך ואמלאהו".

ודבריו צ"ב מה ר"ל בזה, דמאי מהני בזה שבקשתו הראשונה היא בדברי תורה, ואיך זה יתרוץ לנו שאר הברכות והבקשות שאנו מבקשים שאינם ענינים של דברי תורה, והלא אין עליהם ההבטחה של הרחב פיך ואמלאהו. ונראה כוונתו כמו שכתבנו למעלה, דאם ביקש מקודם על דברי תורה ומראה שזהו עיקר רצונו להתענג על ה', אז נעשה כל בקשותיו דברים של חפצי שמים.

ובזה מבואר נוסח תפילת רב שאחר שכבר התפלל על "חיים שיש בהם יראת שמים ויראת חטא" מותר להוסיף שיהא לו "חיים של עושר וכבוד חיים שתהא בנו אהבת תורה ויראת שמים" ולבקש על כל משאלות לכו לטובה.

עושר וכבוד לצדיקים נאה להם ונאה לעולם

ובספר שמעיה תפילתי (עמ' רע"ז) מהגאון ר' חיים קניבסקי זצ"ל מובא תשובתו לפרש בקשתינו "חיים של עושר וכבוד" בברכת החודש, וכתב הגר"ח: "עושר וכבוד לצדיקים נאה להם ונאה לעולם" (אבות פ"ו מ"ח).

ובטעם שעושר וכבוד נאה לצדיקים, כתב רבינו בחיי בספרו כד הקמח (ערך עשירות): "מדת העושר יש בה תועלת ונוקים וכן בכל מדה ומדה מן המדות כלן, התועלת הוא שעם העושר יהיו דבריו נשמעים ויהיו לו אוהבים רבים בענין שכתוב (משלי יד) ואוהבי עשיר רבים. ועם העושר יוכל לעשות המעשים הראויים והמפעלים הנבחרים אשר בהם ימצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם כענין מעשה הצדקה ופיזור הממון במעלות וכל מדות חמודות כי העושר לא נברא אלא שיעשה אדם ממנו מצות.

ומן הידוע כי אין שלימות למדת החכמה מבלעדי העושר וכן הוא אומר (קהלת ו) 'כי בצל החכמה בצל הכסף' כי החכם אין חכמתו נשלמת כי אם במדת העושר, שהרי עם הארץ עשיר נכבד בעיני ההמון יותר ממנו, אבל שלמות החכמה הוא העושר והוא כבוד ועטרה אל החכם כי החכם מתפאר ומתעטר עמו כי ישתמש בו בכל מה שתצוהו התורה ויחייבהו השכל, ועל זה אמר שלמה (משלי יד) 'עטרת חכמים עשרם אולת כסילים אולת', ביאור הכתוב כי העושר עטרה וכבוד אל החכם לא ישתמש בו כי אם בדברים אשר בהם יתפאר ויאשרו אותו רבים, והנה הוא בהפך מן הכסיל כאשר יעשר ויקום חילו ישתמש בו במעשה אולת וישתגע בו וכפל מלת אולת לבאר כי האולת היא אשר העושר הביאו אליה היא אולת גמורה וזהו אולת כסילים אולת.

הנזק שהרי בריבוי נמצאים נזקים רבים ומכשולות העצומים כי הוא סבה למדת הגאווה וענות עזות כענין שכתוב (שם יח) 'ועשיר יענה עזות' ואוהביו הרבים יחזיקו את ידו על כל דבר פשע והוא ימשיכם אחריו לעשות מעשהו זר מעשהו ולעשות עבודתו נכריה עבודתו, ובסבת עשרו ירצה לנצח ולהתגבר על בני אדם, ואם החזיק בשקר ירצה לאמת דבריו ולא ירצה לחזור בו" עיי"ש עוד.

וראה עוד בספר מעלות המדות מאת רבינו יחיאל מקושטא (שחי לפני שבע מאות שנה) שהאריך בפרק גדול הנקרא "מעלת העושר" וכך הם ראשית דבריו: "בני, בואו ואלמדכם מעלת העושר, דעו בני כי מעלת העושר הבא לו לאדם בצדק ובאמונה וביושר הוא מן המעלות טובות, כי בה יזכה האדם לנחול חיי עולם הזה ולירוש חיי העולם הבא". וראה שם מה שהאריך לבאר איך ומתי ובאיזה אופן העשירות היא מעלה טובה.

ומעתה מבואר למה העושר והכבוד נאה רק לצדיקים ולא לכל אדם, דמאחר שיש בה גם נזקים רבים למי שאינו זהיר במעשיו, לכן רק מי שהוא צדיק יכול לשמור את עצמו מן הנזקים שבה ולהשתמש בה לשם שמים.

והחיד"א בפירושו חסדי אבות (אבות ו, ח) ביאר דעושר וכבוד נאה לצדיקים כמו שמצינו ברבינו הקדוש שלמרות שהיה עשיר גדול ואדיר העיד על עצמו בשעת פטירתו (כתובות קד). "ולא נהניתי אפילו כאצבע קטנה". הרי שאף על עושרו הגדול לא נהנה כלל מעולם הזה, וזהו עבודתו הגדולה של צדיקים שנאה להם ונאה לעולם.

וכן ידוע מהס"ק מרוזין שהיה מתנהג בדרך עשירות ומלכות, ועכ"ז סיפר נכדו אדמו"ר מטשארטקוב (גנוי ישראל ג' חשון תרע"ז) "פעם אחת נשא את ידו למעלה ואמר: "מעיד אני עלי שמים וארץ שלא נהניתי מזה העולם אף כאצבע קטנה, ואם כי ההנהגה היתה בכבוד והדר ובשררות, היה זה אך לכבוד שמים". וראה עוד בספר אשא דעי למרחוק פר' נ"ב מהרה"ג ר' בנימין זאב יעקבזון זצ"ל דברי הספידו על אדמו"ר מטשארטקוב בו מתאר את הנהגת הרבי וכותב עליו "זהו הנוי, זהו הכוח, זהו העושר, זהו הכבוד, וכו' שאליו התכוין רבי שמעון בר יוחאי בפרק קנין תורה" עיי"ש.

מעלת העשירות שעל ידי כן יוכל ללמוד מתוך הרחבת הדעת

ובספר דברי אמונה (פר' פרה) מהחזוה מלובלין זי"ע איתא "העיקר הוא לעבוד אותו ית' ללמוד תורתו אך אם אין קמח אין תורה, וכן נמי איתא עניות הוא מעביר על דעת קונו, ע"כ טוב ויפה מזונות בריוח ואפי' עשירות לעבוד אותו ית' מתוך הרחבת הלב ע"כ אמרו רז"ל הנוי והכוח והעושר והכבוד נאה לצדיקים וכו'. וא"כ ודאי שאין זה עיקר כי כל מה שברא הקב"ה לא ברא אלא לכבודו ולקילוסו, אך זה נמי צורך ותועלת לרצונו ית' עובר לעבוד אותו ית' מתוך הרחבת הלב".

ודבר פלא מובא בספר מהרי"ל (ליקוטים בסופו אות פ"ג), וז"ל "אמר שמעדין על הרבינו תם כשהיה רוצה ללמוד תמצית מהלכה חמורה, היה נותן לפניו תל של זהובים לשמוח בהן ונתרחב לבו ולמד בכח" עכ"ל. וכן כותב החיד"א בספרו יוסף תהלות (קי"ט, עא) "אמרו על רבינו תם שהיה מניח זהובים לפניו כדי לירד לעומק הלכה". וכן מביא הבן יהוידע (יומא יח). "אמרו על רבנו תם ז"ל שהיה עשיר והיה דרכו להביא לפניו על השלחן קערה גדולה מלאה זהובים בעת שהיה לומד ועוסק בתורה בפלפול וסברה מפני שהעושר פותח את הלב לחכמה".

מי שידבנו לקבל עליו דרכי השי"ת ותורתו ה' יזמין פרנסתו מקודש

ויש להוסיף שלכן הפסוק הדגיש "אנכי ה' אלקיך המעלך מארץ מצרים", דיש לומר דבא לבשר לנו שהבטחת "הרחב פיך" מתקימת אפילו במי שעדיין לא זכה להגיע למדריגה גדולה בתורה, והוא נמצא רק בראשית דרכו, עכ"ז גם הוא נכלל בהבטחת "הרחב פיך", והוא מובן בדבריו הנלהבים של המשך חכמה עה"פ "קח צנצנת אחת וכו' והנח אותו לפני ה' למשמרת למען יראו את הלחם אשר האכלתי אתכם בהוציאי אתכם מארץ מצרים". ועמד המשך חכמה על יתור המקרא למה הוצרך הפסוק לומר שהיה זה "בהוציאי אתכם מארץ מצרים", והלא הם אכלו המן ארבעים שנה ולא רק כשיצאו ממצרים והיה מספיק לומר "למען יראו את הלחם אשר האכלתי אתכם במדבר"?

וכתב המשך חכמה: הענין כי האדם אל יחשוב כי אימת יושגה בפרט ותהא פרנסתו דרך נס כשכבר הוא דבוק בדרכי ה' ומנהיג עצמו בדרך בלתי טבעי רק אז ישליך על ה' יחבו, אבל כל זמן שלא בא לזה יחוש לנפשו. לכן אמר בא וראה אימתי האכיל את המן לישראל, האם לאחר קבלת התורה וקיומה! הלא תיכף בהוציאי אתכם מארץ מצרים האכלתי אתכם את המן. לכן כל איש אשר ידבנו לבו לקבל עליו עול דרכי השי"ת ותורתו בל ידאג מאין יבוא עזרי, כי אף לא הקשיח עדיין מלבבו כל דרכי העולם ולא הורגל בתורה, רק מטרת לבבו גלוי להיודע תעלומה כי כוונתו להתאמץ במעוז התורה יחלצנו ה' ולא יעזבו ויזמין פרנסתו מקודש".

וכן הוא לענינינו, דהכתוב מבשר לנו "אנכי ה' אלקיך המעלך מארץ מצרים" דבראשית דרכנו כאשר יצאנו ממצרים והיינו עוד במדריגה נמוכה, עכ"ז כבר אז נתקיים בנו "הרחב פיך" והשי"ת נתן לנו את המן "ובטובו הגדול לא חסר לנו" מזון במדבר, ולכן אנו מבקשים "ואל יחסר לנו מזון לעולם ועד", הגם שאין אנו ראויים, אמנם בזכות אשר ידבנו לבו לקבל עליו עול דרכי השי"ת ותורתו, יזכה שגם היום יתקיים "הרחב פיך" ברוחניות ובגשמיות.

ראיה מדברי רעק"א לשיטת הירושלמי בתענית

ולפי כל הנ"ל מתורן תמיהת הגר"א ערלנגער זצ"ל בספרו ברכת אברהם (סנהדרין מד:) על דברי רעק"א, שהגמרא בסנהדרין (מד:) מביא כמה ממירות אודות גדלות התפלה ובגליון הש"ס שם כתב "וכן הוא בירושלמי פ"ג דתענית, ואיתא שם עוד אמר ר' שמעון בן לקיש אם סדרת תפלה לא תהא מיצר פיך אלא הרחב פיך ואמלאהו". הרי שרצה רעק"א להודיע לנו ממירא זו משום שאינה מובאת בגמרא בסנהדרין שם. ותמה הברכת אברהם "ונראה דבבלי (ברכות נ.) חולק על זה ולכן מובן פשוט שלא מובא כאן". ולפי דברינו מוכח שאין הבבלי חולק על הירושלמי, ולא נדחה דברי ריש לקיש כלל ולכן הביאה רעק"א.

בזמן הזה מותר להתפלל על הרחבה כי קשה עניות

העולה מדברינו דכאשר האדם מבקש עשירות כדי שיוכל ללמוד ולקיים המצות בהרחבת הדעת, נכנס בקשתו בתחום של "חפצי שמים" וכהגדרת ספר חסידים הנ"ל, ולכן תקנו גדולי הדורות שנתפלל גם בעד עושר וכבוד וכנוסח כל התפלות הנ"ל, וכך כתב האדמו"ר הרי"ם מרחמיסטרביקא זי"ע (נדפס בקונ' אילנא דחיי עמ' כד) באגרת מענה: "וע"ד שאלתו אודות שמתפללים בברכת החודש חיים של עושר וכבוד, אני חושב שאי אפשר להתפלל סתם על עושר כי כתוב יש עושר שמור לבעליו לרעתו, בטח מתפללים כמובן על איזהו עשיר השמח בחלקו. אבל במצב כהיום אפשר להתפלל על הרחבה כי קשה עניות רח"ל כמבואר בחז"ל עניות מעבירתו על דעתו ועל דעת קונו. כן שמעתי מאדמו"ר מבעלז זיע"א כי במצב כהיום אפשר להתפלל על עשירות כדי להחזיק ת"ח שיוכלו ללמוד אחרי החתונה וגם יש השפעה על בניו ומשפחתו ובכבוד כמובן כמו שמתפלל הוא יפרנמו בכבוד כמובן בפשטות".

וכבר כתב כן הגר"ש קלוגר זצ"ל בספרו תהלות ישראל (פרק יב עמ' קנט) וז"ל "אם האדם מבקש רק כדי צרכו רשאי לבקש אף על צורך עצמו לטובתו, אבל אם מבקש עשירות הרבה אז אינו רשאי לבקש רק אם מכויין לכבודו ית', וכן נתייחד בתפלה של קודם קריאת ס"ת ביו"ט 'ותתן לי פרנסתי לחם לאכול ובגד ללבוש ועושר וכבוד להגות בתורתך', הרי שלגבי לחם לאכול לא הוצרך לפרש להגות בתורתך, אבל לגבי עושר וכבוד הוצרך לפרש דהוי לכבודו ית'".

וכפל את דבריו בספרו חכמת התורה (פר' תרומה עמ' שס"ה) "המתפלל רק עבור פרנסה לחם לאכול ובגד ללבוש זה יכול לבקש אף לטובת עצמו כיון שהוא רק כדי חייו, אבל מי שמכוין להתפלל עבור עשירות גדול זה אינו רשאי לכיוין רק לכבודו ית', אז מותר להתפלל להתעשר אף למותרות, אבל לכבוד עצמו אסור להתפלל להתעשר רק לכדי חייו".

ומעתה מבואר עוד יותר דברי רש"י בפירושו לתהלים ודברי הרד"ק והאבן עזרא שם ושאר הספרים שהבאנו שמותר ורצוי לאדם להתפלל על עשירות, דאינם סותרים ח"ו דברי הגמרא בברכות, שהגמרא בברכות מיירי במי שמבקש פרנסה רק לטובת עצמו ואז אסור לבקש יותר ממה שצריך לכדי חייו ואינו יכול לבקש מותרות, משא"כ מי שמבקש לכבודו ית' מותר לו לבקש אפילו מותרות כנ"ל, משום שאז הכל נחשב כחפצי שמים.

ויש להבין בזה דברי הגמרא (ב"ב כה:): "אמר רבי יצחק הרוצה שיחכים ידרים ושיעשיר יצפין, וסימניך שלחן בצפון ומנורה בדרום, ורבי יהושע בן לוי אמר לעולם ידרים שמתוך שמתחכם מתעשר שנאמר אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד". כלומר דרבי יהושע בן לוי בא לומר דאין לאדם להתפלל על עשירות גרידא, דמי יאמר שראוי הוא ואיך יבקש שאלה גדולה כזה, אמנם העצה היא שידרים, שיכוין לש"ש כדי שיחכים בתורה ואז יזכה לשתי שולחנות תורה וגדולה במקום אחד.

פרנסני ככלב

ויש לדמות ענין זה למה שמצינו מבוכה בספרים אם מותר או נכון לאדם להתפלל על פרנסה וצרכיו הגשמיים בראש השנה, דהלא בזמן שספרי חיים וספרי מתים פתוחים אין הזמן גרמא שעוד יעיז פניו להזכיר צרכי גופו ופרנסתו, והלואי שיצא זכאי בדינו ונפשו הציל לפליטה, ואיך יזכיר אז שרוצה שיוסיפו לו פרנסה או שאר דברים גשמיים, ומביאים הספרים לשון הזוהר הק' דמי שמבקש על פרנסה בר"ה הם "צווחין ככלבים, הב הב לנא מזונא", ומזה נראה שאינו נכון לאדם להתפלל על מזונות דדיו שאת נפשו הציל.

ואמר הבעש"ט זי"ע (הובא בשער יששכר מהרה"ק ממונקאטש), שאם כי שבזוהר הק' מובא שאותם שמבקשים פרנסה בר"ה הרי הם כמו כלבים הצועקים הב הב, מ"מ בזמן הזה מותר להתפלל על הפרנסה כיון שהיא צורך גבוה, וכן הקפיד הרה"ק ר"פ מקאריץ זי"ע (ח"א עמ' קעב) על מי שאינו מתפלל על הפרנסה בימים אלו. וכן אנו מבקשים "בספר חיים ברכה ושלוש ופרנסה טובה וגזירות טובות ישועות ונחמות, נזכר ונכתב לפניך אנחנו וכל עמך בית ישראל לחיים טובים ולשלום".

ובקדושת לוי כתב, "ראוי לכל בר נש מישראל לומר בלבו הנני מוכן להתפלל בעד חיים ופרנסה בשביל הבורא ב"ה שיהיה לו תענוג מזה שאני מקבל לידי השפע, וכוונת הזוהר הק' שכלבים צועקים בשביל הנאתם לבר, אבל כוונתנו שיהיה להקב"ה תענוג מזה".

אמנם בספר אמרי פנחס מהרה"ק ר' פנחס מקאריץ מובא דבריו שאמר "שוטים רידין זיך אייך צווחין ככלבים הב הב ואין מתפללים בר"ה ויו"כ על פרנסה". וממשיך שם עוד בשם הרה"ק ר' דוד מאניפולי (היה ספרו של הרה"ק מקאריץ) בביאור יפה בדברי הזוהר הק' וכן מובא ביאור זה בשם הרה"ק ר' מאיר מפראמישלאן זי"ע, דהלא דרך הזוהר הק' תמיד ללמד זכות על ישראל ואיך פתאום ילמד חוב כזה לדמות את ישראל לכלבים.

אמנם כוונת הזוהר מבואר לפי דברי הגמרא (ב"ב ת.) "רבי פתח אוצרות בשני בצורת אמר יכנסו בעלי מקרא בעלי משנה בעלי גמרא בעלי הלכה בעלי הגדה אבל עמי הארץ אל יכנסו דחק רבי יונתן בן עמרם ונכנס אמר לו רבי פרנסני אמר לו בני קרית אמר לו לאו שנית, א"ל לאו, אם כן במה אפרנסך. א"ל פרנסני ככלב וכעורב פרנסיה בתר דנפק יתיב רבי וקא מצטער ואמר אוי לי שנתתי פתי לעם הארץ. אמר לפניו ר' שמעון בר רבי שמא יונתן בן עמרם תלמידך הוא שאינו רוצה ליהנות מכבוד תורה מימיו בדקו ואשכח".

וזה גם כן כוונת הזוהר הק' שמלמד זכות על ישראל, אף שישראל קדושים ויש להם לתלות במעשיהם או בזכות אבותיהם עכ"ז צווחין ככלבין הב הב שמסתכלים על עצמם כמו כלבים ומבקשים רק מטעם "ורחמיו על כל מעשיו" כמו יונתן בן עמרם שלא רצה ליהנות מכתרה של תורה.

שלהבת התורה / הרב שלמה משי זהב, מח"ס שלהבת התורה, מחשבת שלמה, מחיית עמלק

חידוש התרגום יונתן דבפרה אדומה צריך לבדוק י"ח טריפות, ולא סמכינן על הרוב.

ונתתם אותה אל אלעזר הכהן וגו' ושחט אותה לפניו. [פי"ט פ"ג]

בתרגום יונתן כתב וז"ל, יכוס יתה קדמוי בתרין סימנא משאר בעירן ויבדקינה בי"ח טריפן ע"כ, ובאחרונים הקשו על דברי התרגום יונתן למה צריך לבדוק י"ח טריפות לידע שאינה טריפה, והלא בגמי' (חולין י"א ע"א) אמרו דבכל מקום בחולין ובמוקדשין אזלינן בתר רובא, דרוב בהמות כשרות, ואדרבה בתלמודין שם מוכיח דאזלינן בתר רובא ממה דאין בודקין טרפות בפרה אדומה, דא"א לנתחה ולבדוק טרפותיה, דהלא צריך לשרפה כשהיא שלמה, וע"כ דאזלינן בתר רובא, והיכן למד התרגום יונתן הלכה זו שצריך בדיקה.

רק בפרה ראשונה צריך לבדוק.

ובבית יצחק הביא בשם גדול אחד שביאר התרגום עפ"י מה דתניא בברייתא דמלאכת המשכן (והובא בתוס' שבת כ"ב ע"ב) דכל מ' שנה שהיה מאיר להן עמוד הענן היה מסתכל בטפיח ורואה בו בחבית ויודע מה שבתוכה, ולפי זה בפרה ראשונה שבימי משה היה אפשר לבדוקה ע"י עמוד הענן, והא דהש"ס מוכיח דאזלינן בתר רוב הוא משאר הפרות, דבזה א"א לבדוק טרפותיה, והובא בהר צבי (או"ח סי' מ"ה) ודפח"ח.

אמנם מדברי התרגום יונתן עצמו מבואר דהך דין בדיקה לא נאמר אלא בפרה בלבד, שהרי לענין שחיטה כתב צריך לשחוט כשאר בהמות, ואח"כ כתב שצריך לבדוק הטריות, ומוכרח מזה דבשאר בהמות חולין וקדשים אין צריך בדיקת טרפות, וע"כ דהוא באמת משום דאזלינן בתר רובא, ולא היה צריך לבדוק טרפותיה, וא"כ צ"ע למה לענין פרה לא אזלינן בזה בתר רובא, וביותר צ"ב מהיכן הוציא התרגום יונתן הך חידוש דין מהכתובים וצ"ע.

ויש לבאר דברי התרגום יונתן, דהנה מבואר בתוס' (חולין י"א ע"א ד"ה מנא) דבכל פרה אדומה איכא חזקה לריעותא כנגד כשרות הפרה, והיינו חזקת הטומאה של הגברא [אשר עליו מזין את מי החטאת], ומה דמוקמינן את הפרה בכשרותה שאינה טריפה, נגד חזקת הטומאה דגברא הוא רק משום דהך רובא דרוב בהמות כשרות עדיף מחזקת טומאה של הגברא, וכתבו בתוס' בשם ר"ח דמכאן למדנו המקור דרובא עדיף מחזקה.

סמוך מיעוטא לחזקה הוא רק מדרבנן, אין סומכינן מיעוטא שאינו שכיח לחזקה.

והקשה המהרש"א על דברי התוס', למה לא נימא סמוך מיעוטא דהפרה טריפה לחזקת טומאה של הגברא, ודעת התוס' (חולין י"א ע"ב ד"ה אתיא) דבגוונא דסמוך מיעוטא לחזקה הו"ל ספק, וא"כ היאך הוכשרה כל פרה אדומה, ותירץ המהרש"א דמה דאמרינן סמוך מיעוטא לחזקה אינו אלא מדרבנן, אבל מה"ת אזלינן בתר רובא אף במקום חזקה, עוד תירץ שאין סומכים מיעוט שאינו שכיח לחזקה וכן כתב הרא"ש (סי' טז), ומיעוט טריפות אינו מצוי.

ובאחרונים (שער המלך (יבום פ"ג הט"ז), רעק"א בחידושי ובתשובה (סי' קצח), צל"ח, פמ"ג (פתיחה לסי' לט)) הקשו על תירוץ זה, אם כן איך למדה הגמרא מפרה אדומה שהולכים אחר הרוב בכל התורה כולה, אף כשיש נגד הרוב מיעוט שכיח, אולי רק כשהמיעוט אינו שכיח הולכים אחר הרוב, והלא אפילו רבי מאיר החושש למיעוט ואינו הולך אחר הרוב, אינו חושש למיעוט שאינו שכיח, ועוד הקשה השב שמעתתא (ש"ה פ"ט) איך אמר המהרש"א שטריות נחשבות מיעוט שאינו שכיח, והלא סירכות בריאה הן מיעוט השכיח.

האם אמרינן סמוך מיעוטא לחזקה בתרי גופים.

המחנה אפרים (יבום פ"ג הט"ז) כתב ליישב, שאין אומרים 'סמוך מיעוטא לחזקה' אלא כשהרוב והחזקה הם בגוף אחד, מה שאין כן בפרה אדומה, הרוב כשירות הוא בגוף הפרה, ואילו החזקת טומאה היא בגברא הטמא.

ולפי זה כתב המחנה אפרים ליישב קושיית תוס' (בכורות כ ע"ב) והרא"ש איך מכשירים שחיטת אדם לא ידוע מטעם רוב מצויים אצל שחיטה מומחים הם, ולכאורה יש לסמוך מיעוט שאינם מומחים לחזקת הבהמה שלא נשחטה, ולפי לדבריו כתב ליישב שהרי הרוב הוא בשוחטים והחזקה היא בבהמה.

מאמרי הפרשה - פרשת חוקת תשפ"ג

אך השער המלך (שם) והמהריט"א (בכורות אות מ') תמהו על דבריו, שהרי אדרבה, ממה שהתוסי' והרא"ש הקשו כנ"ל מוכח שנקטו שסומכים המיעוט לחזקה אף כשהרוב והחזקה בשני גופים.

וי"ל דהתרגום יונתן ס"ל כשער המלך והמהריט"א שהוכיחו בדעת התוס והרא"ש דס"ל דאמרינן סמוך מיעוטא לחזקה אף כשהרוב והחזקה בשני גופים, וממילא בפרה אדומה אמרינן סמוך מיעוט טריפות עם חזקת טמאים נגד חזקת רוב בהמות כשרות הן, ולכן ס"ל לתרגום יונתן דבפרה אדומה צריך לבדוק כל הי"ח טריפות.

בפרה אדומה לא אזילנן בתר חזקה דמעיקרא משום שלא נתבררה בשעתה, האם מצרפינן החזקה לרוב.

ועוד יש לבאר התרגום יונתן עפ"י מה שבמלבושי יו"ט כתב לתרץ קושיית המהרש"א, שיש לפרה חזקה דמעיקרא שלא היתה טריפה, שהרי היא בת שתי שנים, וטריפה אינה חיה יותר מ"ב חודש, ואף שהתוסי' (ד"ה אתיא) כתבו שחזקה זו אין ללכת אחריה, משום 'שלא נתבררה בשעתה אפילו שעה אחת', יש לומר שאמנם אין ללכת אחר חזקה זו כשהיא לבדה, אלא צריכים לדין רוב, אבל בצירוף עם הרוב בכח חזקה זו לבטל את המיעוט לגמרי, שלא נאמר סמוך מיעוטא לחזקה.

וי"ל דהתרגום יונתן ס"ל דכיון דאין לפרה אדומה חזקה דמעיקרא משום שלא נתבררה בשעתה, לא יועל לצרף עם הרוב, וממילא אמרינן סמוך מיעוטא לחזקה ואין רוב, ולכן צריך בדיקה של כל י"ח טריפות.

אלא דקשה על כל הנ"ל דס"ל לתרגום יונתן דבפרה אדומה לא אזלינן בתר רוב ולכן צריך בדיקה של כל י"ח טריפות, דהרי גמי מפורשת (חולין י"א ע"א) רבה בר רב שילא לומד דאזלינן בתר רוב מפרה אדומה דאמר רחמנא (במדבר יט ג, ה) 'ושחטו יושרף', מה שחיתתה כשהיא שלמה, אף שריפתה כשהיא שלמה, וליחוש דילמא טרפה היא, אלא לאו משום דאמרינן זיל בתר רובא, וצ"ע.

להצלחת נישואי בתי עב"ג הרב המופלג יצחק אהרן ברנשטיין נ"ו שהזיווג יעלה יפה ובניין עדי עד, דורות ישרים מבורכים.

לע"נ אבי ר' משה בן הר"ר מנחם מנדל ז"ל : לע"נ ר' אברהם בן הר"ר בן ציון ז"ל

לע"נ מנחם מנדל בן הר"ר חיים דוד ז"ל : לע"נ שרה זיסל בת הר"ר יוסף ז"ל

שמחת אלעזר / בעקבות הגאון רבי שמחה (בן הגה"ק רבי אלחנן הי"ד) וסרמן זצ"ל, ראש ישיבת אור אלחנן, מגדולי דורו וממעוררי תנועת התשובה.

בעריכת ה' מ"צ גולדבאום, עורך ספרי קובץ פרשיות, קובץ מאמרים ושמחת אלעזר

חוקה חקתי

זאת חקת התורה וגו' (יט, ב)

👉 "חוקה: שתי משמעויות

המילה "חוקה" יש לה שתי משמעויות:

[א] דבר שאין טעמו ידוע.

[ב] דבר קיים שאינו מתבטל, וכמו שנאמר: 'חוקת עולם'.

👉 חוק בלתי מובן מתקיים לעולם

את הקשר והשייכות בין שתי המשמעויות ניתן לבאר גם באופן שטחי. כשנותנים טעם לדבר מסויים, לעתים תנאי החיים והסביבה משתנים ולכן טעם הענין בטל, וממילא גם הדבר בטל. לכן, רק מה שהוא "חוק" – בלתי מובן, מתקיים ללא כל הגבלה.

👉 חומר וצורה

אמנם, השייכות בין שני המובנים הינה שייכות שרשית, שהרי אחת מהגבלות שכל ותבונת האדם, היא אי-הבנתו ואי-אפשרותו להשיג בשכלו ולצייר לעצמו, מושג מופשט בהחלט. אין באפשרותו של שכל האדם לצייר לעצמו חומר מופשט, ללא ליווי של צורה; הדבר הוא למעלה מתפיסת השכל. למעשה רק החומר קיים ואילו הצורות מתחלפות, ולדוגמא: אד, נוזל וגוש, הן צורות שונות של אותו חומר.

👉 המציאות מתאימה לתורה ולא להפך

והנה, הטעם למנהג או לציווי – "עשה" ו"לא תעשה" – הינו התאמת המנהג או הציווי לצרכי המציאות. ומאחר שהמושגים האנושיים אודות המציאות מתייחסות למציאות חולפת, אין ביכולתו של שכל האדם להשיג ולהבין את טעמי מצוות התורה, שהם מושרשים במציאות הקיימת ולא בחולפת. המציאות הקיימת היא חומר המציאות המופשט, כמו שאמרו חז"ל (בראשית רבה א, א): 'בי נסתכל וברא עולמו'. והיינו שלא זו בלבד שהתורה מתאימה למציאות, אלא אדרבה: המציאות מתאימה לתורה.

👉 מצוות התורה חקוקות בחומר הבריאה

נמצא שאותה הסיבה ל"חוקת התורה", דהיינו חוסר היכולת של האדם להשיג דעה שרשית בטעמי המצוה, היא עצמה הסיבה ש"חוקת התורה" היא גם "חוקת עולם", שהרי כשם שהחומר המופשט עצמו מתקיים בכל הצורות שהוא מתלבש בהן, כך גם מצוות התורה קיימות בכל לבוש שהחומר מתלבש בהן, מפני שהן חקוקות בחומר הבריאה עצמו מתחת לצורתו הנראית, וכלשון חז"ל, "חוקה חקקתי": "חקיקה" היא כתיבה בעומק, מתחת לפני השטח.

👉 טעמי המצוות הן התאמות למציאות צורתית

נמצא אם כן שכל מצוה ומצוה הינה "חק" בשורש המציאות, וכל "טעם" שהאדם משיג בשכלו אינו אלא התאמה למציאות הצורתית שבה הוא שרוי באותו מקום וזמן.

וכבוד מעלת אדוני אבי מורי ורבי זצוקלה"ה הי"ד היה רגיל לומר, כי מושג הצדק האנושי מתחלף מזמן ומקום למקום, אבל על הצדק של ה' נאמר (תהילים קיט, קמב): "צדקתך צדק לעולם", מפני ש"תורתך אמת".

ולהלן ממכתב רבינו לבעל ה"שרידי אש" (שנת תשצ"ג): "למילה 'חוקה' יש שני מובנים: האחד, דבר שאין לו טעם. והשני, דבר קיים לעד. ויתכן ששניהם אחד:

יש מקום להשערה שהיכולת שניתנה לשכל האדם לדון ולחקור, היא רק בצורתם החיצונית של הדברים. צורה זו מסוגלת להשתנות. לעומת זאת במהותם המופשטת – הקיימת לעד – של הדברים, אין לשכל האדם תפיסה כלל. מסיבה זו חוקי השכל הינם זמניים, והחוקים אשר חקק האדם לצרכיו בתקופה זו, לא יתאימו לתקופה אחרת.

מה שאין כן חוקי תורתנו הקדושה, אשר בה נתסכל ה' וברא את עולמו, מתאימים הם ליצירה כשהיא מופשטת ונעוצה בשורשיה הקיימים לעד. לכן חוקי התורה קיימים לעד ולנצח, בלי שום שינוי ותמורה כלל.

"נמצא אם כן שפירוש המלה "חוקה", כוונתו לדבר שיסודו נעוץ במהותה המופשטת של המציאות, ותולדותיו שתיים: [א] הוא אינו מושג בשכל האדם. [ב] הוא קיים לעד.

תבונות שורש □ הארות בפרשה על פי שורשי התיבות / הרב אשר זאב שרייבר, מח"ס תבונות כפיו, תבונות מועד עלי באר □ ענו לה!

חקיקה חק וקיצבה | החק שבתורה | כיצד נאמרו ונדרשו טעמים לחוקים | מהו מעשה פרה, חוקת התורה או חוקת
עולם או 'זאת התורה' | רמזי הטהרה ויסוד הטהרה | מהי 'חוקת התורה' של גיעולי מדין?

זאת חקת התורה אשר צוה ה' לאמר (יט, ב) באר חפרוה שרים פרוה נדיבי העם במחקה במשענתם (כא, יח).

ראינו לעמוד על השורש מהותו והנלמד ממנו, מה הקשר בין 'חקיקה' שחוקקים בעץ וכיוצא בו, להוראה שהיא 'חק', או למזון יומי כמו
'לחם חוקי'. ולבאר בזה כמה כפליות בפרשה שנאמר 'זאת חוקת התורה, חוקת עולם, זאת התורה'.

חקק

כאשר אדם חוקק משהו בתוך עץ וכיוצא בו, הרצון שלו הוא שהצורה או האותיות והתיבות שחוקק י שארו לנצח, לכן לוקח חומר חזק
[לא כמו נייר ודיו], וחוקק בתוכו צורה מסוימת שתשאר שם לזכרון, ולא תתבלה במשך השנים, בזה הוא גם משנה את מהותו של החומר,
שיותר אינו עץ או אבן רגיל, אלא משהו המתעד לדורות, משהו שחוקרי ארץ יחפשו אחריו ויקבעו את סיפורי ההיסטוריה לאורו.

כך יש גם 'חוקות שמים וארץ', כל סדר ההנהגה הטבעית שהם סדרים המתנהלים בצורה קבועה למשך הדורות, והמביט עליהם היום
יכול לדעת כיצד היו נראים הזריחה והשקיעה הקיץ והחורף וכו' לפני כמה אלפי שנה, הם בגדר 'חקיקה', כי הצורה שלהם קבועה וחוקקה
בטבע העולם.

וכן 'לחם חוקי', או 'כי חק לכהנים מאת פרעה', הכוונה לכמות לחם שאדם מכין לעצמו לצורך כל יום, ואף שלפעמים אוכל פחות,
ולפעמים רוצה קצת יותר, בכל זאת יש כמות קבועה ורגילה שאותה מכין לעצמו, או אחרים מכינים לו.

*

כך גם 'חוקת התורה', מדובר במשהו שצורתו תהא קבועה לדורות, ולכאורה הרי כל התורה 'לא תהא מוחלפת', ואם כן כל התורה הינה
בגדר 'חוקה'?

אך הנה בעניינים שידוע בהם הטעם, אף אם לא דורשים טעמא דקרא, ולא נותנים לטעמים לשנות את אופי הדין, בכל זאת הרגש שבו
מתקיימת המצוה יכולה להשתנות לפי הטעמים, ולמשל, 'צדקה' אפשר לתת מתוך 'רחמים', ואפשר לתת מתוך 'רצון לוותר' - לשבור
את הקמצנות, ויתכן שיהיו דורות או אנשים שיתנו צדקה מתוך רגש זה או אחר, ורצון התורה היא שיתבוננו בהוראות התורה
ובטעמיהם, ויתנו לאותם הטעמים להאיר את עיניהם ולעורר את רגשותיהם, שירגישו את היושר והאמת והצדק וכו' העולה מתוך המצוה
וההוראה, ויקבלו את הרושם הזה לתוכם, יכוונו עמו את השקפתם ורגשותיהם ומעשיהם.

וכבר כתבנו בעבר שזהו הענין של 'תורה' שהיא מלשון 'לתור את הארץ' דהיינו שצריך לתור ולחפש בתוך דברי התורה לגלות מה טמון
בהם, מהו האור והיושר והרעיון והחידוש וכו' הטמון בהם ואשר בא להאיר לנו ולכוון אותנו, להורות את הדרך נלך בה ואת המעשה
אשר נעשה.

והלימודים וההוראות הללו אין להם סוף, כל דור וכל יחיד זכאי להאיר את עיניו ולעורר רגשותיו מתוך הפסוקים והמצוות הנתונים
לפניו על ידי המלמד תורה לעמו ישראל, וכמו שאכן מנהג ישראל לעיין ולחדש תמיד רעיונות והרגשים העולים מתוך ספורי התורה
והמצוות, וכלשון הפסוק 'האזינה עמי תורתי אטו אזנכם לאמרי פי' (תהלים עח, א).

אבל כאשר נאמר 'חק' או 'חוקה' או 'חוקת', הכוונה היא שהשפעה של המצוה איננה דוקא דרך הרעיון והמוסר שבה, אלא דרך הקיום
עצמו, כביכול ה' רוצה שיחיו בצורה מסוימת, או שהעולם יתנהל בצורה וקביעות מסוימת, וזה יתן זיכוד ויושר מסוים לעולם או משהו
אחר כיוצא בזה –

*

ונסביר יותר, ה' יצר בעולם כל מיני בריות וטבעים, כל הסגנונות הללו הם הצורות שקבע לעולמו, הם 'חקיקות' שחקק בעולם, כמו שקל
הר וגבעה, נחל וים, הינם חקוקים בצורת העולם ונותנים לעולם את צורתו, כך גם רצה שיהיה לעולם צורה שתיעשה על ידינו, שיהא
בעולם עפר שרפת החטאת, וקרבת פסח, ועבודת יום כפור, ומניחי תפילין וכו' – הפעולות הללו יתנו לעולם צורה אחרת, אופי אחר, ואין
זה תלוי באם יתבוננו בטעם הדבר או לא!

'חוק' בנוסף ל'טעם'

ובזה מובן שהנה על קרבן פסח נאמר 'חוקת הפסח', ובכל זאת שואלים 'פסח זה שאנו אוכלים על שום מה?', מבררים מה הטעם, וכן
הפסוק 'ושמרת את החוקה הזאת' נחלקו אם זה על פסח או על תפילין, ואם הכונה ל'פסח' הכוונה למצות מצה האמורה לפני כן, והנה
נאמר בתורה טעם על מצה שהוא מפני ש'בחפזון יצאת ממצרים', וכן על תפילין נאמר 'למען תהיה תורת ה' בפיך' ומבואר בשולחן ערוך
שצריך לכוון לזכרון זרוע הנטויה ולשעבד הלב והמחשבות וכו', ולכאורה אם יש טעם והתעסקות סביב הטעם, איך נאמר שזה 'חוקה'?

מאמרי הפרשה - פרשת חוקת תשפ"ג

אך לפי המבואר גם חוקה הוא חלק מהתורה, ויתכן שיהא בזה טעמים, ואפשר לחפש טעמים ולהתבונן, אך צריך לדעת שהמצוות הללו יש בהם טבע המשנה את המציאות של העולם או של המקיימים אותם, נעשים סוג אנשים אחרים, כמו שעל מצות מילה אומרים 'חוק בשארו שם' – שיהודים יש להם צורה אחרת של נימולים, כך המצוות הללו נותנים צורה ואופי אחר לבריות והעולם.

צא וראה מה שכתב הרמב"ם על תפילין (ד, כה) "קדושת תפילין קדושתך גדולה היא שכל זמן שהתפילין בראשו של אדם ועל זרועו הוא עניו וירא שמים ואינו נמשך בשחוק ובשיחה בטיילה ואינו מהרהר מחשבות רעות אלא מפנה לבו בדברי האמת והצדק", רואים שיש לתפילין סגולה מסוימת המשנה את טבעו של אדם.

וכמו כן 'אכילת מצה' היא מחמת שיצאנו ממצרים בחפזון, ואפשר לפרש את החפזון שהוא זכר לנס שהמצריים ששעבדו אותנו הם דחקו בנו לצאת, ואז אוכלים את המצה מתוך מבט על הנס שעשה ה', ויתכן לפרש שה'חפזון' היה כדי שנמהר לצאת משערי טומאה, ואז אוכלים את המצה מתוך רגש של התרחקות מהרע, ואפשר גם לאכול את המצה מתוך שמחה של 'קרבנו ה' לעבודתו', דהיינו, מחמת המהירות להיכנס לשערי קדושה...

אבל כאשר נאמר על זה 'חוקה', הכוונה שיהודי שאוכל מצה נעשה סוג אדם אחר, כנראה נעשה מסוגל להיות 'עבד ה'', להיות עני הנכנע לרצון ה', וזה לא תלוי באם יכוון ויתבונן או לא, אלא כך נחקק בנפשו.

ביאור פסוקי הפרשה

והנה בפרשה שלפנינו יש שני חלקים, יש מעשה השחיטה והשרפה וכו' של פרה אדומה, ויש את דיני טומאת מת שטהרתם על ידי אפר הפרה, והנה דיני טומאה וטהרה נאמרו בא' ניסן שהוקם המשכן... ולמחרת נשרפה הפרה, אבל עצם הענין של מעשה פרה נאמר כבר במרה, כמו שכתב רש"י על 'שם שם לו חק ומשפט', ש'חק' הכונה לפרה אדומה שהיא חק.

והפרשה שלפנינו נחלקת לשני חלקים:

בתחילה נאמר כל מעשה פרה, וזה מתחיל ב'חוקת התורה' ומסיים ב'חוקת עולם'. ואחר כך מתחילים דיני טומאה של 'הנוגע במת לכל נפש אדם'... 'הוא יתחטא בו...' ובפשטות נראה ש'חוקה' נאמרה על מעשה פרה, ולא על דיני טומאה וטהרה. ולפי זה ההשפעה של 'חוקה' היא על ידי המציאות של מעשה פרה ואפר פרה, ואולי לכן צריך שיהיה מכל פרה אדומה 'למשמרת'.

אך הנה בהמשך הפרשה נאמר שוב 'זאת התורה אדם כי ימות באהל...' ומאריך יותר בפרטי דיני טומאת אהל וכלים וחלל חרב וכו', ומתאר גם כן כיצד מתחטאים באפר הפרה שזה על ידי נתינת מים חיים על כלי והזאות [ולעיל אמר 'הוא יתחטא בו' ללא שנדע כיצד מתחטאים בו], ומוסיף שצורך הטהרה הוא כדי להיכנס למקדש ומסיים 'והיתה להם לחוקת עולם'.

וצריך להבין מה זה שבתחילה יש 'חוקת התורה', ואחר כך 'חוקת עולם', ושוב 'זאת התורה', וחוזר ואומר 'חוקת עולם'.

ובעצם הענין של 'חוקת התורה' עמדו המפרשים שהיה לו לומר 'חוקת הטהרה' או 'חוקת הטומאה', כמו שנאמר 'חוקת הפסח', ומהו 'חוקת התורה'?

ובפרט קשה שהרי אמרנו ש'יתורה' ו'חוקה' הם שני הפכים, 'יתורה' הוא משהו שמחפשים את הטעם, ו'חוקה' הוא משהו הפועל גם ללא ידיעת הטעם.

ונראה שהתורה עצמה מסבירה מהו 'חוקת התורה', שמיד אחר מעשה פרה מסיים 'חוקת עולם' וממשיך ואומר בקיצור שנוגע במת 'יתחטא' בעפר הזה ויטהר [ללא לפרש כיצד יהא החיטוי], כי רוצה להסביר מהו ה'חק', ואומר שה' רוצה שיהא בעולם צורה של טומאות וטהרות, ורוצה שיהא בעולם 'חומר מטהר', וזהו 'עפר שרפת החטאת' ו'מי נדה', שכן יהא צורת העולם, שיהא בעולם כח של טהרה, ואולי בהמשך נסביר יותר.

ובזה מובן מהו 'חוקת עולם', ועדיין לא ידענו מהו 'חוקת התורה', ועל זה ממשיך ואומר 'זאת התורה אדם כי ימות באהל...' להורות שהסיבה למה מת מטמא, ולמה כל האהל נטמא וכו' ולמה עפר החטאת צריך להיות מעורב במים חיים ושהטהרה תהא בצורה של הזאה, כל אלו הם ענינים שאפשר לחפש בהם טעמים והרגשים וכו' ולהתעורר על ידם ולהשפיע על שכלו מרעיונים...

אלא שבתוך כל ה'יתורה' הזו יש 'חוקת התורה' – יש נקודה של 'חוקה' והוא שיש בעולם כח מטהר, ואין זה תלוי בשום סיבה רעיונית, [אלא אדרבא כל היצירה שלו מטמאה טהורים], וזה מורה שה' משפיע טהרה לעולם, רוצה שיהודים יחיו בהרגשת טהרה, 'מי מטהר אתכם אביכם שבשמים'.

והיינו, שאמנם מתוך התבוננות ב'יתורה' מוצאים שיש הרבה אפשרויות של טומאה, אפילו המצוי באהל המת נעשה טמא, ואפילו הנוגע בחרב שנגעה במת מתטמא, אבל לכל ההרגשות הללו צריכים הקדמה המבררת שיש כח מטהר.

וממשיך הפסוק ואומר 'ואיש אשר יטמא ולא יתחטא את משכן ה' טמא' להורות שכדי להיכנס למקדש צריך בהכרח לקבל את השראת הטהרה, ומסיים 'חוקת עולם תהיה להם', ולכאורה אין מובן הלשון 'תהיה להם' כאילו שאינו מדבר לישראל כמו כל התורה, אלא מדבר מיוחד לטמאים, אלא הכוונה שלא יאמר שהנה הזו עלי אפר פרה ואינני מרגיש שום שינוי, וכיצד אכנס למקדש, ובפרט שהקליר אומר ביוצרות ש"אם לא ימך כאזוב ויחשב כתולעת – לא יטהר באזוב ובשני תולעת, ואם לא ישפוך לב כמים – לא יטהר בזריקת מים", אלא צריך להאמין שה' הביא כח מטהר לעולם, ומי חטאת טיהרו אותו, אלא שכל זה מצד ה'חוקת עולם', אך מצד 'זאת התורה' רוצה התורה שיתבוננו בהכנעה של אזוב ותולעת ולשפוך לב כמים.

ומעתה מובן למה אחר 'והיתה להם לחוקת עולם' נאמרו עוד שני דינים שכאילו הם מחוץ ל'חוקת עולם', והוא מה שאומר: ומִזֶּה מִי הַנְּדָה יִכְבֵּס בְּגָדָיו וְהִנְגַע בְּמֵי הַנְּדָה יִטְמָא עַד הָעֶרְב׃ וְכָל אֲשֶׁר יִגַע בּוֹ הִטְמָא יִטְמָא וְהִנְפֹשׁ הִנְעֵת תִּטְמָא עַד הָעֶרְב׃ כי הטומאות הללו הטהרה שלהם אינה באפר פרה אלא בטבילה, וטהרה על ידי טבילה היא בגדר 'יתורה' ולא בגדר 'חוקה', וכדלהלן.

חוקי חיים

נסביר יותר את הענין, ונקדים שיש להקשות על דברינו מהרמב"ם שכתב בסוף הלכות מקוואות:

מאמרי הפרשה - פרשת חוקת תשפ"ג

"דבר ברור וגלוי **שהטומאות והטהרות גזירות הכתוב** הן, ואינן מדברים שדעתו של אדם מכרעתו **והרי הן מכלל החוקים**, וכן הטבילה מן הטומאות מכלל החוקים הוא שאין הטומאה טיט או צואה שתעבור במים אלא גזירת הכתוב היא והדבר תלוי בכוונת הלב, ולפיכך אמרו חכמים טבל ולא הוחזק כאילו לא טבל, **ואעפ"כ רמז יש בדבר** כשם שהמכוין לבו לטהר כיון שטבל טהור ואף על פי שלא נתחדש בגופו דבר כך המכוין לבו לטהר נפשו מטומאות הנפשות שהן מחשבות האון ודעות הרעות, כיון שהסכים בלבו לפרוש מאותן העצות והביא נפשו במי הדעת - טהור, הרי הוא אומר וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם מכל טומאותיכם ומכל גלוליכם אטהר אתכם, השם ברחמי הרבים מכל חטא עון ואשמה יטהרנו אמין" ומבואר שגם עצם הטומאות והטהרות הם גזירות הכתוב ו'חוקים'.

אבל באמת יש להתבונן שבתורה רוב הפעמים נזכר ענין ה'חק' בלשון זכר 'חק', חוקים', ורק בכמה מקומות נאמר 'חוקה', חוקת, חוקתי', ומה פשר הדבר?

ונראה ש'חק' בלשון זכר הכונה שאין טעם ידוע וברור שאפשר להגיע להלכה זו מצד השכל, אבל מצד ה'תורה' שבו אפשר לחפש רעיונות ורמזים, וכמו שהרמב"ם עצמו מוצא רמז לענין של הטומאות והטהרות... ולעומת זאת 'חוקה' שהיא לשון נקבה, הכונה היא כמו שכתבנו שבה נעשה שינוי בטבע ובעולם, העולם נעשה חקוק בצורה אחרת.

ובזה מובן הענין של 'בחוקתי תלכו', כי הנה מצינו בתורה שיש 'חוקות התועבות' ויש 'ובחוקותיהם לא תלכו', והיינו, שהכנענים לקחו כל מיני תועבות והרגילו בהם את העם עד שנעשה כאילו שכך הוא המהלך הטבעי של האדם, כמו שאדם צריך לאכול ולשתות ללא לחשוב אם הוא רעב ואם זה כבר פקוח נפש, כך צריך הוא לעשות כל תועבה שפוגש בה, וצריך להשתתף באיצטדאות וקריקסאות אף על פי שזה לא מעניין אותו כעת, והיינו שהטביעו בעם הרגל שכאילו כך נוהג אדם מן הישוע... והנה ברור שיכול לקום אדם מפקוח ולטעון שאפשר להתכחש לטבע הזה, ובאמת אין כזה טבע... אלא שרחוק שימצא אדם כזה, ולעומת זאת רצתה התורה להכניס בעולם חוקים אחרים, חוקים שבאמת משפיעים על הטבע, אלא שבכל זאת מצד היצר יתכן התעוררות להתכחש לזה [ולנסות לייצר חוקים הפוכים], ועל זה מורה התורה 'אם בחוקתי תלכו', ושלא יהא חלילה מצב של 'בחוקתי תמאסו', וכידוע רש"י כותב שם שהכונה שיתיהו עמלים בתורה, ואפשר לפרש הכוונה שתתנו לתורה לעמל אתכם ולשנות את הטבע שלכם, שהחוקים יהיו המחוקקים שלכם.

הטבע היהודי

והנה בפרשת טטות (לא, כא) נאמר וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵינוּ הַכֹּהֵן אֶל אֲנָשֵׁי הַצִּבְיָה הַבָּאִים לְמַלְחָמָה **זאת חַקַּת הַתּוֹרָה** אֲשֶׁר צָוָה ה' אֶת מֹשֶׁה... ונאמרו שם דיני הגעלת כלים וטבילתם, ולכאורה תמוה מאד, כי שם אין זה כלל משהו שהוא 'חק', כי פשוט צריך להוציא את בליעות של טעם הנבלות והטרפות וכו' שיש בכלים.

אך אפשר לומר כך, שהנה שם אלעזר הכהן [שהוא העושה את מעשה פרה] הוא אשר הורה ולא משה [כי משה בא לכלל כעס ונתעלמו ממנו הלכות גיעולי נכרים], ומבואר שם שאלעזר תלה את הוראתו במשה, ולכן גם כן הביא מקור להוראה זו ממה שהורה משה בחוקת התורה של פרה אדומה, שכמו ששם ראינו שרצון ה' שיהא טהרה ותיקון בעולם, כך גם רצונו שכלים אסורים יהיה להם תיקון, ועל כן צריך לדעת כיצד הוא הטבע שבו יוצאים הבליעות מהכלים, ולימד אותם את ההוראות הללו.

והרי זה בא ללמד ונמצא למד, שגם 'חוקת הפרה' הוא חקיקה וטבע בעולם, שכמו שהטבע הוא שבליעות איסור יוצאים מהכלי, כך גם הטומאות יוצאות מהנפש, זה נחקק בעולם על ידי הפרה ואפר הפרה.

חוקת התורה:

ויש לומר בעומק יותר, שכל הענין של התורה הוא לומר שהאדם הוא אמנם עפר מן האדמה, אך אינו מוגבל וכפוף להיות ארצי ומגושם, הטבע הארצי אינו אמור להכניע אותו, אלא אדרבא, שייך הוא לה' הרועה אותו, הוא בתורתו נותן לו את היכולת להתרומם ולהיות אלוהי, ונמצא שהחקיקה שחקק ה' בעולם ושינה את מהותה הארצית הכל היה לברר שהארציות אינה שולטת, אין הכרח להיכנע לה, ולהסתאב עמה, אדרבא מזומן בעולם כח מטהר המרומם אותנו ומבדיל אותנו מכל הארציות הזו, מעפר המוות, מכל גיעולי נכרים, והנקודה הזו היא 'חוקת התורה' – הצורה שהתורה חוקקת ומבררת בעולם.

את זה גם למדנו מ'שירת הבאר', הארציות אינה אבן אטומה, יש בה לחלוטית, הצור יכול להפוך לאגם מים, את זה עשו משה ואהרן במחקק במשענותם, חקקו את האמת הזו בתוך הארציות, שאם ידמה יהודי לעצמו, שהוא כבר מכור לכל מיני ענינים ארציים, או חלילה אף לחוקות התועבות, כאילו שזאת היא מהותו, ידע שאין זה נכון, החקיקה האמתית של יהודי היא 'חוקת התורה' החוקקת שאין בעולם טומאה נצחית, יש כח מטהר ומזכך ומגעיל, אביכם שבשמים, כל הגילולים והאלילים הם משהו חולף ועובר, אינו נתפס במהות, זאת היא חוקת התורה, והתורה מורה לנו להחיות תמיד הרעיון הזה, להציב אותו למשמרת, ומתי שהזכרון הזה מתחדש ומחיה, והופך צור לאגם מים, לשורר עליו 'עלי באר ענו לה' – לענות לבאר הזו העולה ולבקש ממנה שגם מחר וגם בעתיד תעלה ותשקה את העפרורית שלנו.

תשובות הגר"ח - פנינים מתורת רבינו מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זיע"א (חלקם טרם נדפסו) / הרב אהרן הלוי גרנרש מח"ס תשובות הגר"ח

שו"ת בפרשת חוקת

[א] ש. חוקת כ' י"ד. וישלח משה מלאכים וגו'. צ"ב שהרי מלאכים מורה על שנשתמרו מעבירה כדפרש"י ביהושע ו' כ"ג, והכא הרי לא נשתמרו מעבירה שהרי נתחברו לעשו הרשע כדפרש"י כ' כ"ג, ואיך כתיב מלאכים. ת. דסמכו לעשו וזה הזיק.

*

[ב] ש. חוקת כ' כ"ו. והפשט את אהרן את בגדיו והלבשתם את אלעזר בנו ואהרן יאסף ומת שם. ולהלן פסו' כ"ח, ויפשט משה את אהרן את בגדיו וילבש אתם את אלעזר בנו וגו'. בני דוד נ"י העיר דלכאו' על כרחך היתה מדתו של אלעזר כמדתו של אהרן, דאל"כ איך התאימו בגדי אהרן לאלעזר, ושוב אמר דאינו מוכרח כי יתכן שנעמד אלעזר אצל הענני כבוד ועי"ז נתיישר הבגדים להיות כמדת עצמו, עכ"ד. והנה באמת לכאו' זה קושיא, והיינו שהרי פסק הרמב"ם בפ"ח מכלי המקדש ה"ד וז"ל, היו כו' או ארוכין יתר על מדתו או קצרים פחות ממדתו כו' ועבד עבודתו פסולה כו' עכ"ל, וכ' מרן בדרך חכמה ס"ק כ"ז וכ"ט דילפי' זה מדכתיב מדו בד מדו כמדתו ועבודתו פסולה ואף חייב מיתה דהו"ל מחוסר בגדים עכ"ד מרן בד"ח שם, וכיון שכן א"כ על כרחך דהי' מדת אלעזר כמדת אהרן, דאל"כ איך עבד בהם הא הו"ל מחוסר בגדים. והאם זו ראייה נכונה לומר כן שהיה מדת גופו דאלעזר כמדת גופו דאהרן. ושוב חשבתי ליישב ולומר דיתכן דמדת אלעזר לא הי' כמדת אהרן ואעפ"כ לא הוה מחוסר בגדים, והיינו דשמא איכא למימר שנעשה נס ובגדי אהרן נהיו תואמים למדת אלעזר, והנס נעשה ע"י שמן המשחה שהי' אלעזר משוח, וכפי שמצינו (שמואל א', י"ז ל"ח) בפרש"י גבי דוד המלך שבגדי שאול נהיו תואמים למדת דוד אע"פ ששאול היה גבוה משכמו ולמעלה ע"י שמן המשחה שדוד נמשח בו, וה"נ ע"י שמן המשחה שאלעזר היה משוח בו עי"ז נעשה נס ובגדי אהרן נתאמו למדת אלעזר וממילא לא הוי מחוסר בגדים. והאם אפשר לומר כן.

ת. נכון.

*

[ג] ש. חוקת כ' כ"ט. פרש"י וז"ל, ויראו כל העדה וגו'. כשראו משה ואלעזר יורדים ואהרן לא ירד אמרו היכן הוא אהרן אמר להם מת אמרו אפשר מי שעמד כנגד המלאך ועצר את המגפה ישלוט בו מלאך המות מיד בקש משה רחמים והראוהו מלאכי השרת להם מוטל במטה ראו והאמינו עכ"ל, יש לשאול היאך ע"י שמלאכי השרת הראוהו להם מוטל במטה מיד ראו והאמינו והרי כבר הי' שראו והאמינו ולא הי' דבר נכון והיינו הא דפרש"י בפ' כי תשא ל"ב א' וז"ל כי זה משה האיש. כמין דמות משה הראה להם השטן שנושאים אותו באויר רקיע השמים עכ"ל, ולכאו' צ"ב.

ת. פ"א לא הוי חזקה. יו

*

[ד] ש. בהנ"ל. האם שייך ליישב כך, דכאן ראו גם את 'מלאכי השרת', וכיון שכן על כרחך שאי"ז השטן וזהו אמת. (ושמא זהו מיד בקש משה 'רחמים' והיינו רחמים שיראו את מלה"ש, דאל"כ הו"ל מיד עמד משה 'והתפלל').

ת. יפה. יו

*

יו ובספר דעת נוטה פרשת חוקת תשובה ק"ג הובאו עוד ב' תשובות אחרות יעו"ש, ובהערה 151 שם הביאו התשובה כאן יעו"ש. יו כנ"ל.

מאמרי הפרשה - פרשת חוקת תשפ"ג

ה] ש. בהנ"ל. **האם** שייך ליישב עוד, דאילו גבי משה רבינו הראהו השטן 'באור רקיע השמים', ואילו גבי אהרן לא נזכר כן ושמא מלה"ש הראוהו 'באריץ' מוטל במטה (ומ"מ לא יכלו ליטול את אהרן כי הי' ברשותם של מלה"ש).

ת. א"צ לכך. ^{ל"ח}

*

ו] ש. שם. מ"ש אפשר מי שעומד כנגד המלאך כו' ישלוט בו מלאך המות כו', לכאן צ"ב דהא אהרן לא נפטר ע"י מלאך המות וכמ"ש מרן שליט"א בטעמא דקרא בפ' חוקת ד"ה הנוגע.

ת. הם חשבו כך. ^{ל"ט}

*

ז] ש. חוקת כ"א כ"א. וישלח ישראל מלאכים אל סיחון מלך האמרי לאמר. כתב מרן שליט"א בלמכסה עתיק פ' חוקת בענין סיחון ועוג דאחים היו, וצ"ב דעוג מצינו שניצל מימי המבול בצדידי התיבה (ולפי מ"ש מרן שליט"א שם דעה שסיחון נולד מאשת חם על כרחק שנולד לאחר המבול, אמנם אין דעה זו תתכן עם הדעה שהיו אחים לכאן).

ת. למה לא (אחות סיחון נשאת לחם). ^{מ מא מב}

*

*

לתגובות: A0548408381@gmail.com
בעזה"י, ניתן להשיג ספרי תשובות הגר"ח בכתובת הנ"ל.

לה כנ"ל.

ל^ט ושמא לכן הראוהו 'מלאכי השרת' שיבינו מזה שלא נפטר ע"י מלאך המות רק ע"י מלאך של רחמים ע"י בזה בתשובות הגר"ח ח"א תשובה צ"ח ובהערה 106 יעו"ש והבן.

מ אולי צ"ל: אם עוג נשאת לחם.

מא ע"י להלן בתשובות למדרשי חז"ל, בשו"ת תיבת נח, שאחות סיחון בתו של אליקים בן משותלח, ושהיתה צדקת יעו"ש.

מב שאלה זו הביאוה בספר **דעת נוטה** פרשת שלח תשובה קל"ה, וע"י מה שביארו שם בזה בהערה 199 יעו"ש.

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ', מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי

מצוה לצחצח שיניים?

אשה חילונית פונה לרב: "כבוד הרב! המון פעמים ניסיתי 'לחזור בתשובה' ולקבל עול תורה ומצוות. בכל פעם נשברת ונכשלת, המצוות ממש מורכבות! המצוות אינן מתאימות לשנות ה'אלפיים', אי אפשר לקיים את התורה, היא קשה מדי!". הרב הקשיב בנחת, והציע "התחילי בקיום דבר אחד בלבד, בהמשך קבלי על עצמך עוד ועוד. את מוכנה לעמוד בדבר אחד 'עד הסוף' ללא פשרות? האשה מהרהרת "בוודאי יציע לי הרב 'רק דבר אחד' - כשרות, צניעות, או שבת, 'דבר אחד' ענק...". המשיך הרב שתקבל ע"ע לצחצח שיניים כל לילה לפני השינה - ללא ויתורים וללא הקלות! גם אם שכחה וכבר התעטפה בַּפּוֹךְ - תקום לצחצח! התפלאה האשה! "לא ידעתי שצחצוח שיניים זה מתר"ג המצוות!".

הסביר הרב בנועם "לא המצוות קשות מדי - אלא את חלשה מדי. קשה לך להחליט ולעמוד בהחלטות, קשה לך להתמיד בקבלה טובה, הבעיה אינה בתורה - אלא בך! תתמידי בצחצוח שיניים, תתרגלי להצליח, ומשם לתורה...!".

כשאומרים 'ירידת הדורות' מתכוונים 'החלשת האנשים'. העולם נעשה רגיש ומפונק. ברור שזה חלק תוכנית אלוקית, נפתחו 'שערי החכמה' והחלה מהפכה תעשייתית וטכנולוגית - איננו חורשים וקוצרים, חוטבים עצים ושואבים מים, מכונות עושות הכל עבורנו. אוכל מוכן ומהיר, מיקרוגל ומייבש כביסה, נעשינו חלשלושים! ב"ה רובנו לא חוו גלות וגזירות שמד, החיים קלים ונעימים, הקושי הגדול בחיים הוא - מקסימום - ש'אין קליטה', או שנגמרו כוסות הנייר ונאלצים לשטוף כוס זכוכית. חולשה זו פוגעת בנו בגשמיות ואף ברוחניות. לא רגילים לעמוד במשימות ולהתמודד מול אתגרים. הדור שופע בריבוי מידע זמין, התרגלו להבין את הכל, דורשים הסברים, דבר מכביד בקבלת עול מצוות.

חשוב לכוון ולהכניס במערכת החינוך, בת"תים ובישיבות, לבנים ולבנות, שיעורים מסודרים ב'מחשבת ישראל': למה נתן ה' את התורה, למה יש בין המצוות 'עדות חוקים ומשפטים', וכדו'. נאפשר ונעודד תלמידים לשאול, להתבטא, לפתוח ליבם בַּכְּנוּת: לדוגמא, כולנו מסיימים 'דרשת אגדה' "רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן עֲקִיבָא אָמַר: רַצָּה הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְזַכּוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל, לְפִיכָךְ הִרְבָּה לָהֶם תּוֹרָה וּמִצְוֹת... ריבוי התורה והמצוות נועדו לזכות אותנו? אילו רצה הקב"ה להטיב אותנו - עדיף היה שיינתן מצוות בודדות בלבד, אותן נצליח לקיים, ונהייה זכאים וטובים! שאלה מצוינת, שאלת רבינו המהר"ל. חשוב לנו ללמד ולשוחח על כך בכיתות. יש לחבר את הנוער לפנימיות ולהתבוננות. שיעורים תחת כותרת 'הדות', 'מחשבת ישראל', 'חסידות', או 'מוסר' (לא תוכחה!), הם חובת הדור, משקל נגד לטכנולוגיה!

בשיחה בבית אחד מזקני הדור וגדולי ראשי הישיבה שליט"א, דרש להכניס שיעורי 'יהדות' במערכת החינוך, להסביר וללמד יסודות הדת ועיקרי האמונה. "וכי צריך להיות בעל תשובה - כדי לקבל סמינר 'ערכים'?"... שיעורים על כשרות ועל תפילה, שיחות על אמונה ועל התמודדות. אמנם יש תלמידים 'זורמים', והמאור שבתורה מִיִּשְׁרָתָם ומעמידם, אך יש תלמידים שחשים חלל ובלבול שמערערים את עתידם הרוחנית. "בישיבה אצלי, מאות בחורים לומדים יומם ולילה, בהתמדה עצומה, אך לא יודעים למה! חשוב ללמדם". צמאים לדעת 'למה': למה צניעות, למה היבדלות וכו'.

פרשתנו פותחת זאת חֻקַּת הַתּוֹרָה... דיני פרה אדומה. מצוה זו היא 'סמל' של 'חוק' לא מובן. שלמה המלך, החכם מכל אדם, קרא על פרה אדומה: אֲמַרְתִּי אֲחַכְמָה וְהִיא רְחוּקָה מִמֶּנִּי. ומדוע לא נאמר בפסוק 'זאת חוקת הפרה'? ללמד כי כך יש להתייחס לכל מצוות התורה, 'חוקה חקקתי'...! גזירת המלך! הג"ר משה פינשטיין מוסיף שיש עוד מצוה שפותחת "זאת חֻקַּת הַתּוֹרָה... אֵךְ אֵת הַזֶּהָב וְאֵת הַכֶּסֶף... כָּל דָּבָר אֲשֶׁר יָבֵא בְּאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בְּאֵשׁ... וְכָל אֲשֶׁר לֹא יָבֵא בְּאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בַּמַּיִם...". דיני הגעלת כלים בפר' מטות הם הגיוניים ביותר, כלל פשוט: 'כבלעו כן פולטו'... ברוחנית, באש, בצוננים... מבאר 'רבי משה' - שתי המצוות, פרה-אדומה והגעלת-כלים, שווים! זאת חוקת התורה, גזירת מלך!

אין אנו מבינים את גזירות המלך, אך מחובתנו להבין תפקידנו כעבדיו! האם קיום מצוות היא למעננו ולטובתנו או למען כבוד ה'? למה יש מצוות כה רבות? האם הקב"ה זקוק לברכות שלנו? למה יש תפילות שלא נענות? מה משנה למלך-מלכי-המלכים אם אדם קטן שומר שבת? כל אלה נדונו בקדמונים ועלינו לדעת, ולדעת ללמד 'מה זה יהודי!' ככל שהמלמד ידע, יטיב להשקות תלמידיו. כמו שמסבירים יהדות ל'חוזרים בתשובה', נסביר גם ל'דתיים מלידה'...

"לא דברה תורה אלא כנגד יצה"ר" המפתה ומושך. הבנת עֲרֻכֵי ומתיקות התורה מסייעת להתגבר, 'לזכות את ישראל'...
בהצלחה בעבודת הקודש! יחיאל מיכל מונדרוביץ'

123ymm@gmail.com

פתשגן הכתב - חידה בפרשת השבוע / מבית 'לא יסור שבט מיהודה' חידה בפרשת השבוע!

להזמנת ברכות מחורזות ניתן לפנות דרך מערכת אספקלריא (לבקש עריכת 'פתשגן הכתב')

אם עשית למישהו טובה
מצוה לומר לו ולהודיע
ולכן היא כאן כתובה
כי היא את הסימן הביאה

פתרון חידת 'פתשגן הכתב'

הפתרון: שבט לוי

רב לכם בני לוי שמעו נא בני לוי- אבל לא כל השבט היה שותף למחלוקת
טז ז-ח ורש"י שם [עכ"פ לגירסא שאר השבט]

*

בסוף הם קיבלו שכר את המעשר
יח, כא ו- יח, לא

*

מטה לוי פרח והוכיח גם על הכהנים וגם על הלויים כי הכל מטה אחד ושבט אחד
יז, יח ורש"י שם [וכן יז, כג]

אספקלריא לדף היומי - הארות במסכת הנלמדת

הרב יוסף דב הרצוג, ארה"ב

דף לח: לדמי לא קאמר דליהוי עם קדוש קאמר. והנה בקדושת דמים יש שני סוגים חד דמי עלי ועוד שמקדיש החפץ לדמיו וכאן מכיון שלא אמר דמי עלי לא כיון לזה והגם ששייך שיהא קדוש לדמיו מבואר ברש"י דכיון ששייך לתלות דיהא עם קדוש תלינן שזה היה כוונתו ומש"ה יצא לחירות, ובפנ"י כתב שזהו כעין אמירתו לגבוה דהוי כמסירה וכמו כן בזה שמוסרו לעם קדוש חל ויצא לחירות, והנה הגמ' מביא הברייתא דגזברין שהם סוברים דהקדיש עבד חל קדושת דמים לבדק הבית ואין הגזבר יכול להוציא לחירות מכיון שאין להם רק דמים ולא קנין איסור אבל אם מוכרן אותן הם יכולים להוציא לחירות וביאר הר"ן בחי' שהקנין איסור נמשך למי שקנה הקנין הממון [ולא שייך אצל הקדש רק קדושת דמים ולא קנין איסור ולא קנו רק ע"מ שיהא יכולים להקנות לאחרים ולקבל הדמים] ומש"ה האחרים יכולים להוציא לחירות מכיון שקנין האיסור נמשך אחר קנין הממון, ומ"ח רבי ורבנן אם הוא יכול לפדות עצמו ביארו האחרונים שנחלקו אם זהו בתורת פדיון על שם עבדות או בתורת קנין שקונה את עצמו, ורש"י כאן נתקשה דלמה א"א לומר גם לרב שאמר להדיא שרוצה להקדיש דמיו ומש"ה הוצרך לחדש שכיון דלדברי רב יש מושג של עם קדוש לא שייך לעשות קדושת דמים דהוי כמתפיס תמימים לבדק הבית שא"א לחול קדושה פחותה אם שייך שיחול קדושה יתירה, אבל לר"מ מכיון שאין מוציא לבטלה אמרי' שכוונתו היה דמיו עלי, ולפ"ז יש ג' שיטות לרב עם קדוש ויוצא לחירות וא"צ ליתן שום דבר להקדש, לברייתא קדושת דמים, לר"מ דמי עלי.

דף לט: או בכסף או בשטר והאי פקע ליה כספיה. והנה האחרונים כתבו דזהו רבי לשיטתו לעיל דמה שעבד קונה עצמו בכסף היינו באופן של מכירה וקנין איסור נמשך אחר קנין ממון ומש"ה לא מהני רק כשלא נפקע הממונות מהעבד, אבל לשי' רבנן לעיל שכסף הוא מדין פדיון אז גם כשיש רק קנין איסור שייך לפדות עצמו בכסף, ושי' ר"ש משום ר"ע דלא מהני בכלל כסף דהכל תלוי בחופשה והיינו שטר, ולדבריו צ"ב דלמה קרויה חציה שפחה אם נפדתה חציה דהא לדבריו לא מהני כסף ובפשטות מהני כלפיה הממונות ורק כלפיה קנין האיסור סובר דלא מהני ועי' בפנ"י, ומדברי רש"י מבואר דלדבריו ה"ה אם נפדתה כולה יהא חייב אשם מכיון שקנין האיסור לא נפקע לא חל הקידושין והוי שפחה חרופה המיועדת לעבד עברי, אלא דלכאו' יש לעיין דההיתר של ע"ע בשפחה היינו מצד דעובדו ביום ובלילה והיינו כדי שיהא הולדות לאדון וזהו מצד זכות ממונות שיש לאדון על העבד ולפ"ז אם פקע הממון הגם שנשאר עדיין קנין האיסור לא יהא היתר לע"ע לדור עם השפחה שאין זה עבודת האדון וא"כ למה הוי בפרשת שפחה חרופה והיינו שמיועדת לע"ע מכיון שאסורה בה וע"ע בחת"ס.

דף מ: ומקרקיש ליה זוזי וכתב ליה גיטא דחירותא על שמיה. ופרש"י שתינוק זה מקחו מקח, ועי' בתוס' ובתוס' ריד שהקשו דזה הוי רק מדרבנן וא"כ היאך מהני כלפיה איסור להתירו בבת חורין והתוס' ריד כתב דרש"י סובר דהא שקטן קונה אפילו כשיש דעת מקנה אינו אלא מדרבנן [דלא כשי' התוס'] וכיון שכל הקנין אינו רק מדרבנן מהני גם שחרור דרבנן, ובאמת היה אפשר לומר עפ"י הנך שי' שקנין דרבנן מהני לדאורייתא א"כ מכיון שנתן הכסף להקטן ומדרבנן קנה את עצמו וכיון שקנין דרבנן מהני לדאורייתא נמשך הקנין איסור אחר הקנין ממון וכמו שמבואר לעיל, ומה שכתב שטר חירות אינו רק לראיה אבל השחרור נעשה עם הכסף, ואפשר עוד לומר לפי מה שכתבנו לעיל שהכסף בשחרור אינו מצד שקונה עצמו רק הוא בתורת מעשה פדיון וא"כ מכיון שנתן המעות להקטן וקנה

המעות מכיון שהיה כאן דעת אחרת מקנה אז השחרור נעשה ממילא כמו בפודה מהקדש שבזה שנותן המעות להגזבר חל הפדיון וא"צ להקנאת הקטן והגזבר.

דף מא: שנאמר לא תוהו בראה לשבת יצרה. ועי' בתוס' דלמה לא נקטו הפסוק דפרו ורבו ובשם הריב"ם תי' דנקט לשבת משום דשייך אף בצד עבדות דגם אשה מצווה במצות לשבת אבל פרו ורבו עבדים פטורים כמו נשים ולא שייך על חלק בן חורין, ומשמע שמצד החלק בן חורין שמצווה על פרו ורבו לא היו כופין לאדון, וכן משמע מדברי המשנה דנקט לישא שפחה אינו יכול ומשמע שאם היה יכול לא היה כופין אותו והגם שלא יקיים מצות פרו ורבו דהא הבנים אינן מתייחסים אחריו וע"כ דרק מצד שבת כופין ועי' בתוס' לעיל עמוד א', אבל צ"ב טעמא דמלתא ועי' בחת"ס ובכת"ס שכתבו שמצות פרו ורבו הוי חובת גברא המוטל רק עליו כמו כל מצוה המוטל על האדם אבל המצוה של לא תוהו בראה כי אם לשבת הוי מצוה כללי המוטל על כל שכל אחד צריך לדאוג שהעולם לא תהיה במצב של תוהו רק לשבת, וממילא סברי התוס' שמצד מצות פרו ורבו המוטל על חלק בן חורין א"א לכוף האדון לשחררו כדי שהוא יקיים מצותו אבל מצות לשבת מוטל גם על האדון וכל אחד מצווה שייך שיכופו אותו על כך, ולפ"ז צ"ב קושית התוס' בד"ה כופין דהקשו דהיאך כופין וכי אומרים לאדם חטא כדי שיזכה חבירך ולמ"ש אין זה כדי שיזכה חבירך רק מוטל גם עליו וצ"ע.

דף מב: מעוכב גט שחרור אוכל בתרומה. והנה לכאורה הספק אם קנין כספו תלוי בקנין ממון או בקנין איסור והיינו שם עבדות דכל זמן שיש לו שם שהוא עבד כהן אוכל בתרומה, ולכאורה צ"ב דהא מהך קרא נפקא לן גם דארוסה אוכלת והגם שאין לו בה עוד שום קנין ממון רק קנין איסור [וקרוי קנין כספו שנתקדשה עם קנין כסף] וגם נפקא לן דבהמת כהן אוכל ושם ודאי אינו רק מצד קנין ממון וא"כ הא מבואר דאפשר לאכול מכח שניהם וא"כ מאי הספק בגמ' ועי' באבנ"מ שו"ת סי' יז' ובפשטות זה גופיה הוא הספק אם עבד הוי כבהמה ואוכל מצד קנין ממון או דהוי כאשה דאוכלת מצד קנין איסור, ובתוס' כתבו שקאי על חצי עבד וחצי ב"ח ובתוס' הרא"ש ובמהרש"ל תמהו דהחלק בן חורין לכאו' הא בודאי אסור לאכול, והגם שמצינו שכהן שהדליק נר מותר גם לישראל ליהנות ממנה משום דנר לאחד נר למאה היינו דוקא שם שכל הכלוי של התרומה נעשה לצורך הכהן אבל כאן הא חלק מן התרומה מגיע גם לחלק הבן חורין, ואולי עפ"י דברי הש"ש בהקדמה דיש שני אופנים של חצי חצי כמו שמן ומים שכל אחד עומד לעצמו או כמו יין ומים דנעשה מזוג, ואם נימא שחצי עבד וחצי ב"ח הוא כולו עבד וכולו ב"ח אז אפשר לומר ששייך גם כאן נר לאחד נר למאה ועי' בפנ"י בזה, וברש"ש כתב דכתיב וכל זר לא יאכל קודש אולי האיסור אינו אלא למי שהוא כולו זר וכאן מכיון שאין כאן כולו זרות ליכא איסור.

דף מג. אינו היא שפחה חרופה. והנה בשפחה חרופה יש בעצם ג' שיטות דלר"ע הוי דוקא בחציה שפחה ובחציה בת חורין, ולשי' ר"י הוי בשפחה כנענית המיוחדת לע"ע, ולשי' ר"ש לעיל דף לט: קאי אפילו בפדויה לגמרי דקסבר דכסף אינו גומר, והנה לשי' ר"ע אם נימא שחל הקידושין מבואר ברש"י שאז לע"ע הוא לאו דוקא דה"ה לכל ישראל שכיון שחל הקידושין הוי מקצת א"א ומש"ה נתחדש הפרשה אבל לר"י דלא חל הקידושין אז בעינן דוקא ע"ע מכיון שבעינן שיהא מיוחדת לע"ע דמה"ט נחשב כאשתו ורק בע"ע שמותר בה נחשבת מיוחדת, וה"ה אם נימא דלר"ע לא חל הקידושין בעינן דוקא לע"ע שאז בעינן ג"כ שתהא מיוחדת כן מבואר מדברי החת"ס, ולפ"ז מה שהוצרך ר"ע שתהא דוקא חציה בת חורין באמת אינו מועיל כלום וצ"ל דהוי גזה"כ ועי' בחזו"א בזה, וכן לשי' ר"ש דכסף אינו גומר בעינן דוקא ע"ע כדי שתהא מיוחדת לו ועי' ברש"י לעיל לט:, והנה הפנ"י הקשה דלמה לא משכחת אשת שני מתים והא דקידושין לא חל בא"א היינו משום דהוי חייבי כריתות וא"כ בשפחה חרופה דליכא מיתה אם אחיו השני קידש בחייו הראשון למה לא חל קידושי השני ומכח זה הוכיח דהא דלא חל קידושין בא"א אינו מצד חייבי כריתות אלא שכיון שהיא קנויה כבר לאחד א"א שתהא

מקנית עצמה לשני, והאבנ"מ חולק ע"ז וכתב דהא דלא חל קידושי אחיו השני היינו מצד דהוי אשת אח, ומבואר שנחלקו אם הפרשה ששפחה חרופה הוי קולא דבעצם היה צריך להיות חייב גם מיתה או דמדינא הוי פטור לגמרי ונתחדש דחייב באשם ומלקות.

דף מד: נטייבה או נדיירה לא תזרע למוצאי שביעית. והאיסור הוא דהוי תולדה דחורש דמלאכת חורש הוא שמכין ומתקן הקרקע שיהא ראוי לזריעה וכמבואר, והנה החילוק בין זה לנתקווצה מדברי רש"י משמע שהחילוק הוא שנתקווצה אין זה עבודת הקרקע מן התורה והיינו מכיון שאינו תיקון בעצם הקרקע רק מסיר הפסולת מעליו [ועי' בתוס' בשם הר"ח שיש חילוק בין תלושים למחוברים] משא"כ בנטייבה מכיון שהוי תיקון בעצם הקרקע אסור מה"ת [ויל"ע מדברי הגמ' במו"ק דף ג. דליכא איסור תולדות מה"ת בשביעית ועי' בתוס' ד"ה נטייבה] וברש"י בבכורות לד: כתב דהחילוק הוא שזה נקרא עבודה חשובה, אבל לכאורה יש לעיין דרש"י פירש נדיירה על ידי דיר בהמה לזבלה, ולכאור' הוי רק גרמא ולמה יהא אסור מה"ת, ואולי לפי מה שכתב החת"ס בגליון השו"ע סי' רנב' לענין מלאכת טוחן על ידי ריחיים שנעשה מכח גלגול מים דאין זה נחשב לגרמא מכיון שזהו אופן וצורת המלאכה, וכמו מלאכת בישול הנחת קדירה על האש שחייב הגם שהבישול נעשה רק לאח"כ ממילא וכמו כן מלאכת הזיבול שזהו אופן עשייתה, או לפי מה שחידש המנחת חינוך דבשמיטה אמירה לעכו"ם לעשות מלאכה בקרקע יהא אסור מה"ת דבשמיטה יש גם עשה שמוטל על הבעלים שיראה שהקרקע ישבות וממילא כמו כן אפילו יהא נעשית ע"י גרמא אבל מכיון שהקרקע לא שבת ביטל מ"ע דתשבות.

בומרנג - דרמה סוחפת בהמשכים בעלת מסר חד

ביותר / הרב חנוך חיים וינשטוק

פרק ט"ז "ההבטחה של הצדיק מבנימינה"

סיקור תמציתי שנותן הבהרות.

אחרי זמן רב שלא נשמעת כל הצעה עבור דודי, מגיעה הצעה מיוחדת במינה למשפחה, אבל צחוק הגורל ההצעה מוצעת לאח היותר צעיר נחומי, עשיר מופלג ביותר בשם ר' נפתלי ברנר שיש ביכולותיו להחזיק חמישה כוללים על חשבוננו, שם את עינו על האח הצעיר יותר נחומי.

חצי שנה הוא ממתין שמא האח הגדול יעשה שידוך, אבל כשהבחור נתקע בפקק תנועה כבד, הוא מחליט לשלוח כשדכן את בן דודו ר' ישראל מאיר שהוא החברותא של האבא ר' אברהם סטוויצקי להציע את בתו שכבר פקע שמה ברבים כיהלום נדיר.

האבא לא יודע את נפשו, מצד אחד ההצעה מחמיאה לו מאד, אם הייתה מוצעת לדודי הוא היה חוטף אותה, אבל כשזה מוצע לאח הצעיר זה צורב את לבו, הוא לא יודע איך אפשר לעשות זאת לדודי שמתענה כל כך בכור ההיתוך של השידוכים, הוא פוחד שזה עלול לגרום לו לנזק בלתי הפיך שימוטט אותו לחלוטין, חשש נוסף עולה בלבו שזה יתן אישור לכל הרכילויות של כל אלו שאוהבים לטחון את הזולת בארוחות שלהם, כי דודי מסתיר מחלה מסתורית, דבר שגורם להרחיק הצעות טובות עבורו.

ר' אברהם מתייעץ עם נוות ביתו שמתנגדת להצעה, היא כבר רגילה להגיד "לא" כמעט לכל הצעה, אך הפעם יש צדק בדבריה, הצעה זו רק תזיק לקרנו של דודי. היא מספרת לבעלה על ההצעות שהציעו לה לאחרונה שגובלות ברצח תדמיתי מוחלט, כבר לא מתביישים להציע לה גרושות ואלמנות ויש שאף מציעים בעלות מומים בדרגות שונות, האנשים בטוחים שמה שהם מציעים זה המקסימום שניתן להציע ל"שכיב מרע" לשעבר שיתכן שהוא עדיין לוקה במחלה שפעמים היא על אש שקטה ומתפרצת לאחר זמן.

הם מסתמכים על סיפורים שכבר היה לעולמים ומעידים שתמיד יש לחוש במקרים של מחלות, נביא דוגמא מוחשית אחת, היה בחור מיוחד שלקה בדלקת פרקים לאחר חתונתו (בלשון הגמ' מוגדר מקרה כזה כ-"נסתחפה שדה" כלומר המזל הגרוע שלה הביא לה כזה דבר ואין לה על מי להלין) החתן הצעיר אמנם הבריא מן המחלה, אבל לאחר מיכן חלה שוב ושוב והסיפור הסתבך מאז היה מחלק את זמנו בין בתי חולים לבתי בריאים, האשה שעוד לא הכירה את בעלה, חששה שמא ה' ישמור הפילו אותה

בפח, הלכה לעשות בירורים עליו בין מכרים. לפתע התגלה לה שישנם כאלו שיודעים שהלה היה חולה כבר מגיל ילדות וינקות ושוכב היה בבתי חולים שונים בשוויץ. אימה ופחד נפל עליה וכעס גדול על כך שהפילו אותה בפח, אך לאחר בירורים שעשתה גילתה שלא דובים ולא יער, הבחור היה בריא אולם וכאחד האדם הסתובב בין כולם, אלא שאיתרע מזלו וחלה זמן מה לאחר החתונה והמחלה הסתבכה ופגעה באחד מהאיברים שהנשמה תלויה בהם, ומי יכול להיות סמוך ובטוח שלא יקרה לו לאחר החתונה, לו או לבת זוגתו, אבל דרכם של הבריות שמיד מוסיפים סיפורים מסיפורים שונים, וישנם שיכולים להישבע בנקיטת חפץ על דברים שחלמו בלילה וגורמים הרס מוחלט בדבריהם.

ולכן לא יודעים הבריות מתי אומרים אמת ומתי חלילה וחס משקרים, לפיכך כל אימת שיש חש בן בנו של חשש של רינון, מחמירים הם מדין "חמירא סכנתא מאיסורא" לחוש אפילו לספק ספיקא ולמיעוט דמיעוט, ובמהמורה זו נפל רח"ל דודי שמדלקת ריאות נעשה חולה במחלה הנוראה שהיה במחלקה האונקולוגית בשוויץ תחת מעטה חמור של כיסוי והעלמה ולא יועילו כל הכחשות שהרי אין בעל דבר נאמן על עצמו. רב אברהם מודע למצב החמור וחושב שצריכים להתיישר עם המציאות ולא לפסול הצעות טובות, כי בסוף יישארו עם כלום. הוא כועס על נוות ביתו שפסלה עד עתה כמעט כל הצעה ללא סיבה מספקת ונגררה למצב שנותרו בלא הצעות, עתה המצב מחמיר בשל ההלעזות הלא מוצדקות ולכן הוא סובר שצריכים בינתיים לעשות שידוך עם נחומי למרות הקושי שיהיה לדודי מכך, אבל זו שכנגדו חלוקה עליו ולא מוכנה בשלב זה לשמוע על השידוך המיוחד בתקוה שיגיע בקרוב שידוך טוב לדודי ונחומי יקבל אף הוא שידוך מעולה.

עלינו להמתין עתה בסבלנות לראות איך ההורים ודודי יתמודדו עם ההצעה הזו.

*

איה השידוך לעולה?

למרות ההרהורים והזיכרונות הקשים מר' דודה קרינסקי ז"ל שנפטר כבחור זקן למרות גאונותו המופלגת, שגרמו לו לחשוב שמא אף עליו ייגזר להיות בחור מזדקן עד לסוף ימיו, לא נשבר דודי, אסור לאבד את הביטחון בה', אמר לעצמו שוב ושוב. כבר היו דברים לעולמים שאנשים התחתנו אפילו בגילאי ה-40 והקימו בית לתפארת, דוגמת ר' שמעון בעער משכונתו שהתארס בגיל 45 וכשהגיע לישיבה להזמין את הבחורים ביקש שיביאו גם את הוריהם לחתונה, שכן למד כמעט עם כולם. ר' שמעון הביא לעולם חמישה ילדים והשקיע בהם את מיטב הכוחות כאילו היה אברך צעיר. דודי אמנם לא שש ושמח לחכות עוד 20 שנים, אבל אסור להתייאש כי אם יתייאש רק יפסיד.

עליו להמשיך בלימוד ולבסוף השידוך הנכסף בוא יבוא, שינן לעצמו ללא הרף, לא יתכן שעליו לא הכריזו "בת פלוני לפלוני" יש לו בוודאי בת פלוני מסוים רק שעדיין לא התגלה מי היא.

הוא יודע שלא לכולם יש את ההבטחה הזו, עובדה שיש כל כך הרבה בחורים ובתולות שהלבינו שערותיהם בלא כיסוי ואיה ההבטחה?! אלא שכנראה שאם דוחים הצעות בלי סיבה מספקת נענשים על כך שמפסידים את השידוך, ומי אומר שאצלו לא קרה כן? אבל הוא מתרץ את הקושיא הזו שכל זה נאמר רק אם הבחור שלו הציעו הוא זה שבמו ידיו דחה את הצעתו, אבל אם גורם אחר מפריע אין עליו להיענש.

דודי יכול להעיד על עצמו שהוא לא דחה שום שידוך, אם הדבר היה תלוי בו היה כבר נשוי מספר שנים, למה עליו להיענש על מה שגורמים אחרים הפריעו לו.

הוא לא סמך על עצמו, אלא בירר את הסברא הזו עם ר' צבי חשין שנתן לו הסכמה שמחשבה זו נכונה, רק על מעשיו שלו עצמו יש עליו להיענש, אבל לא על חטאי זולתו כולל הוריו שכן לא יומתו "בנים על אבות".

ר' צבי עודדו מאד שאין לו לחוש שיישאר רווק זקן, אני לא מכיר אף אחד שרצה להינשא ונותר בגפו, אם תדקדק היטב בכל המקרים שנותרו בגפם תמצא שהם עצמם דחו במו ידיהם את כל השידוכים באמתלות שווא.

אלא שמחשבות לחוד ומציאות לחוד. שבועות ואף חודשים שלימים עוברים ועדיין הישועה לא מסתמנת בפתח, כל יום בא דודי עם תקוה חדשה, אולי היום יתבשר בבשורה משיבת נפש שיש שידוך, אבל ההורים שפתותיהם חתומות אין להם בשורה בפה, דודי עצמו נזהר לא להחליף מילה אחת עם הוריו, הוא לא רוצה לשבור את לבם שכבר שבור בלאו הכי.

תיפח החמישי כבר מכאיב מאד.

הרגע הקשה שלו היה ביום הולדתו העשרים וחמש, זה היה יום לא פשוט עבורו, חמש פעמים עבר את ה"תיפח" עליו כל כך הרבה מפליגים בגמ' שחלילה וחס לא יגיע איש למצב כזה.

בראשונה לא התרגש במיוחד, בישיבה נוהגים היו מרבית הבחורים שעושים משמר ויוצאים בכך ידי חובה, רק החסידים ביותר שבישיבה עשו מזה עניין גדול מאד, היתר עשו רק לצאת ידי חובתם. גם דודי לא חשש מ"התיפח" הראשון שלו, הוא עשה משמר ולמד כל הלילה, אבל לרגע לא נכנסה דאגה ללבו.

התיפח השני כבר עשה משהו, השלישי כבר עמד בפתח, הרביעי הזהיר והחמישי כבר הפחיד אותו מאד.

לא אחת פגש חברים שכבר הסתובבו עם עגלות ואילו הוא עוד אפילו אינו חתן, הוא חלף במהירות ממלמל שלום-שלום חטוף וממשיך הלאה, נזהר מלהרחיב את היריעה. למרות שלא דיברו, נוכחותם הכבידה עליו מאד, אבל מה יש לו לעשות, הוא לא יכול

לומר להם אל תעברו ברחוב, הוא גם לא יכול להסתגר בבית, צריכים ללמוד לחיות עם המציאות ואפילו אם היא עגומה ביותר.

את התוצאות הוא חש בחלומות הסיוטיים שהיה חוזה כמעט כל יומיים שלושה, כל חלום היה יותר מטורף מחברו, הצד השווה שבהם שהוא נותר בודד עד לסוף ימי חייו, מדי שבוע נותר לעשות הטבת חלום בבית המדרש, הוא לקח מספר אנשים שידע עליהם שהם נוצרי לשון, מהם היה מבקש שיעזרו לו לעשות הטבת חלום, האברכים ריחמו עליו, הם קלטו את המצב היטב, לאחר שראוהו מזדקן והולך.

אך עם כל המשברים שחלפו עליו לא היה אחד שידמה למשבר שהיה לו, חודשיים אחרי שחגג את יום הולדתו העשרים וחמש. היה זה הקש ששבר את גב הגמל.

"אויבער חוכעם" שהורס את הכל:

מי הוא ואיזהו שהיה מוכתר בתואר הכבוד "דער אויבער חוכעם" בה' הידיעה, כי לא סתם חכם מחוכם הוא, שכן אינו חוכעם שגרתו אלא מהמיוחדים שבהם, אם לא הנשיא שבהם, הלה היה מומחה להכאיב לזולת בכל שאלה שניה שהיה מציג.

במפגש שהיה לו בירידה לשכונת בית ישראל, עוד כשראה אותו מרחוק צהל משמחה ורץ אליו כטיגריס זריז כפול שמונה שרודף אחרי טרפו שלא יחמוק ממלתעותיו, כך נחפז הלז שלא יפסיד את השיחה שיש לו לנהל עם דודי, יש לו הרבה מה לחדש. כמובן שבשיחה זו דרך לו באומנות מיוחדת במינה על כל היבלות שברגלו, במנעל גס מאד, כדי שיזובו כולם דם כנחל שוצף.

באותה שעה התבשל מהלך שלם במוחו של דודי ליישב דבר תמוה שראה יומיים קודם לכן בש"ך, הוא מצא שכבר עמדו על כך הרבה מן האחרונים ז"ל זה אומר כה וזה אומר אחרת, הצד השווה שבכולם שהניחו את דבריו בצ"ע, במוחו הפציע רעיון להבין את דבריו הקדושים וליישבם על נכון, אלא שבאמצע הכיוון נחת עליו זעזוע קשה שערער את כל שלוות נפשו.

הוא כל כך היה שקוע בעיון עד שלא הבחין שנפל במלתעותיו של אותו אויבער חוכם ששמו היה מאיר גראסקאפ גם מאיר כשמש וגם ראשו ענק אלא שמציאותו הייתה הפוכה משמו, למרות הירידה התלולה במורד השכונה ידע הלה לתמרן את עגלת התאומים שברשותו כנהג טיולים זריז.

אותו מאיר גראסקאפ חי בפלנטה משלו, כולו זורח אושר, החיים היטיבו עמו מכל צד מי ידמה ומי ישווה לו, הוא נשוי מעט יותר משנה וחצי וכבר יש לו זוג תאומים, בן ובת. הוא קיים את המצווה שלו, בלי אפילו להיכנס לאיזשהו לחץ קטן, בקושי קם מרצף ימי השמחה וכבר התבשר שזוגתו נפקדה כעבור זמן הוא מתבשר שוב, שלא באחד אלא בשניים ולא שניים שאין מקיימים בהם את המצוה, אלא בכך ובת שזוהי השלימות שבמצוה, כל החיים שלו נעים בציר של נחת מושלמת, זכה הלה שראה את עולמו בחייו.

עתה הוא רץ למטפלת לתת את שארית המשכורת שלו, אבל הוא אינו מוטרד, לאשתו יש משרה מכובדת מאד שמכסה את הכל ועוד נותר לו לחיות ברווח, והלא עליו נאמר "תורה וגדולה במקום אחד".

עתה שהוא רואה מולו את חברו דודי ביש גדא (כך הוא מכנה אותו זמן רב) כשהוא הולך שקוע בהרהורים, הוא רץ לקראתו לעדכן ולהתעדכן. אמנם אין לו מושג במה הוא מהרהר, אבל בטוח הוא שבוודאי זה רק בעוד איזו הוי אמינא של שידוך שלא הולך, שהלא כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת, אין אצלו שום שינוי רק הגיל, לכך הוא מחליט שעליו לעורר אותו לעשות צעד קטן, כדי להגיע למסקנא הנכונה. הוא חושב לעצמו: נס שהגעתי כעת, אולי אצליח לעשות צעד קטן לעשות אצלו את קריעת ים סוף.

הוא פונה אל חברו דודי ושואל אותו:

"נו.. עד מתי תחכה? אתה חושב שלשבת במיר זה הפתרון? "שטותים מיט לאקשין" (אטריות טבולות במיץ עגבניות של שטויות) שם תשכח לחלוטין, על אחריותי המלאה, כי מרוב עצים לא רואים את היער, אף אם היער חשוב מאד בעיני עצמו, אל תשכח כי הסיפור שהופץ עליך לא נשכח, יש אצל הרבה ספק מהי האמת, הלא כן. "שינוי השם" אינו דברים של מה בכך, גם אני הקטן בין הספקנים הגדולים".

הוא בודק את פני חברו לראות אם לא פספס איזו עקיצה על חשבון האומלל. דודי לא יודע את עצמו מרוב חלחלה, הוא שואל את השוטה שחסר קורטוב של טקט, על הנאתו הרבה לדרוך על פצעים מדממים, בלי לחוש כמה צער ועוגמת נפש הוא מביא לזולת.

"אמור נא צדיק! מה אתה רוצה ממני? האם אתה יודע מה עשית כעת בדבריך? לקחת ממני את כל שמחת התורה שעוד מחזיקה אותי על פני האדמה? האם עכשיו אתה רווה נחת, שלך הכל הולך טוב ואלו לי הכל הולך "פונקט קאפויער" הכל הפוך לחלוטין". "חלילה וחס לא זו הייתה כוונתי, מתרעם אותו מאיר על הזדוניות שבטענה, חלילה וחס כל כוונתי לשם שמיים, רציתי רק לרמז לך שעליך לעשות מעשים נמרצים, כדי לקרוע את רוע הגזירה, לנסוע למירון או לעמוקה לשבת שם שבוע שבועיים ולא לגמור לבכות, לגמור בכל יום פעמיים ושלוש את ספר תהילים וללמוד למצער בעיון את שערי תשובה וראשית חכמה וכל המוסיף בספרי היראה מוסיפים לו מהשמים, עד שתרגיש כי הייתה לך המתקת הדינים, כנראה שיש עליך קטרוגים גדולים מאד בשל אלו מעשים נסתרים שעשית בימי חלדך ורק הבורא יתברך יודע עליהם והם אלו שמרחיקים ממך את השידוך אלפי קילומטרים, לכן עליך לעשות כמה ימי תפילה, כדי להפיל את שבעת חומות יריחו".

המילים הללו חתכו את לבו לחלוטין, כל מילה פצעה את לבו עד זוב דם, ידע אותו "אויבער חוכעם" להשכיח ממנו את כל שמחת התורה שהייתה בקרבו עקב ההתחדשות, הצער שב אל לבבו ונגס באכזריות חתיכות שלמות.

הוא רצה לצעוק אליו "רשע שכמותך, אתה לא יודע מה שעשית לי עכשיו? היה לי מהלך שלם ליישב את דברי הש"ך חשבתי להרצות את הדברים בפני ר' אשר אריאלי, אבל כעת הכל נשכח ממני, עמל של קרוב לעשר שעות הלך לטמיון" אבל החליט לכבוש את דבריו.

מה לעשות, אותו מאיר מאז ומתמיד היה גאר א'קליינער קאפ -ראש קטן מאד (היפך שמו) הוא ידע לדרוך על פצעים בלי להבחין שעושה משהו רע. גם הפעם כוונתו הייתה טובה אבל מעשהו היה קשה ביותר. את כל המצב רוח הטוב שהיה לו עד לאותו רגע מחה במחי יד אחת.

הוא נטש את חברו בלי להיפרד ממנו ורץ כל עוד רוחו ונפשו אל הישיבה. אך בישיבה ישב בלי מצב רוח, במקום לחשוב על הש"ך חשב בלי הרף על מצבו הקשה, על היותו בשידוכים כבר מספר שנים ושום דבר לא זז, כל החברים שלו נשואים.

רק אחד מלבדו נותר עדיין רווק אבל לבחור יש סיבות לא מועטות שהביאו לכך, ואילו דודי שדומה שהוא הבחור המוצלח ביותר נפל לתוך הפה של חבר מרושע שהחליט לחסל את הסיכוי שלו להינשא, אולי צודק אותו אויבער חוכעם יתכן שעשה חטאים שמרחיקים ממנו את השידוך, חטא אחד לפחות הוא יודע בוודאות (חוסר נהיגת כבוד במת) אבל סבור היה עד עתה שכבר התמרק על כך, היתכן שהכל בגלל אותו חטא? מה יוכל עוד לעשות כדי לפייס את הנפטר?

כל היום ישב ובהה בספרים לא היה לו טיפת כוח לגשת לדבר עם אף אחד, כך ישב כל היום סגור עם עצמו. רק בערב שב הביתה בהחלטה לדבר על כך עם אביו.

הצדיק מבנימינה מברך שהזיווג מגיע בקרוב:

רב אברהם שמע את כל מה שעבר עליו והגיב.

"שמעתי כבר זמן רב על הצדיק מבנימינה, המקובל הרב טויב שעושה מופתים עם קמיעות, אומרים עליו שהוא בעל רוח הקודש, את האמת אין לי מושג של ממש עליו, אבל מה יש לנו להפסיד, אבקש מידידי שמקורב אליו מאד, ר' יצחק אלשיך, יהודי בעל פה נצור לחלוטין, מעולם לא הוציא דבר מפיו, הוא גם מעולם לא מתעניין ולא פולש לדעת מה קורה אצל הזולת, אבקש ממנו טובה שיקבע לנו תור ויקח אותנו לצדיק בהקדם האפשרי, אולי כך נוכל לדעת משהו על מה שצופן לנו העתיד.

ר' יצחק אלשיך היה מהיר כברק, תוך יום סידר תור לצדיק וגם דאג לקחתם אליו. הם נכנסו לחדרו וראו יהודי בעל צורה מאירה מאד ששקוע בשו"ע שמונח לידו, כשנכנסו הרים את ראשו הוא האיר להם את פניו והישט את ידו עם מגבת ללחוץ את ידי הנכנסים.

האבא הכאוב סיפר בקצרה על כל צרות "דוד בן ברוריה" שמטלטל כבר שנים בטלטלה שלימה במסכתא העמוקה של השידוכים, כשלא מסתמן איזה רמז של שידוך בשטח. הוא סיפר גם על השם רע שהוציאו עליו אנשים רעים בעקבות דלקת הריאות שהייתה לו כשהצטנן ביום חורפי קשה כשלא היה לבוש כהוגן, הם לא הסתפקו עד שעשו אותו "שכיב מרע" כפשוטו, הגיעו הדברים שמציעים כבר הצעות של גרושות ואלמנות ובעלות מומים קשים ה' ירחם.

הרב שמע את כל הסיפור, הוא שתק משך קרוב לעשר דקות תוך שהוא מעיין בכמה ספרים שהיו מונחים על השולחן, לאחר מיכן נכנס לחדר מסוים בו, כנראה הוא עורך איזה תיקון או קמיע לשמירה.

קרוב לעשרים דקות עברו, עד שהוא יצא מהחדר עם ארשת פנים רצינית ביותר ואמר להם:

"גיליתי בס"ד כי השידוך של דוד יתגלה בקרוב, עד לא מזמן היא לא הייתה שייכת לעניין, אבל אי"ה בקרוב היא תתגלה, דוד היקר לא הפסיד בכי הוא זה, בכך שהמתין עד עתה, שום שידוך לא היה מתאים וראוי לו כפי שבת הזוג המיועדת מתאימה לו. על דוד להתחזק באמונה וביטחון כי בוא תבוא בקרוב. ובעזה"ת יהיה לו ממנה בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצוות עושים רצון השי"ת כיאות.

שמחה עצומה עטפה את דודי ואביו, הם חשו שהדברים שיוצאים מפי הצדיק הם אמיתיים, הוא רואה בעזרת הספרים הקדושים את שורש נשמתו ויודע מי היא בת זוגו הנכונה שתגיע בקרוב.

השמחה הייתה כפולה ומכופלת, שכן לא רק שהובטחו על שידוך, אלא גם על המשכיות בנים ובני בנים. וכי דברים של מה בכך המה? צדיק רואה ממרחק דברים שיכולים להתקיים בעוד עשרות שנים.

[כאן המקום לספר על דבר מופלא ביותר שאירע עם סבה של אשתי זצ"ל, הייתה לו בת שחלתה בפוליו מחלה קשה ביותר, באותה עת חלו שתיים מבנותיו יחד באותה מחלה, הסבא ז"ל רץ למרן קודש הקודשים החזו"א זיע"א להזכיר את בנותיו שחלו, אבל החזו"א מתייחס רק על אחת מהן ואילו לשניה לא התייחס, כאילו לא שמע כלום, לאחר זמן התגלה שבעת שהזכירה לפני החזו"א כבר לא הייתה בחיים, אך הבת השניה יצאה מכלל סכנה, היא גדלה והתפתחה להפליא, היה לה מוח גאוני ביותר ולמרות נכותה למדה בבית יעקב יחד עם בנות רגילות, לימים החליטה הבת הזו שהיא תינשא, כבר מגיל 8 הייתה מכסה את ראשה במטפחת, כאילו היא כבר נשואה, היא הודיעה לאחותה הצעירה שלא תחשוב לרגע לדלג אותה, כי היא תינשא לפניה, כך נהגה דבר יום ביומו, השניה הייתה כאובה מאד, היא פחדה מאד שהאחות הגדולה לא תיתן לה להינשא, איש לא חשב שיש לאותה בת סיכוי כל שהוא להקים בית בישראל.

לימים החליט הסבא לגשת ולשאול את החזו"א מה עושים עם השיגעון של בתו, הרי אין לה כל סיכוי להינשא אך היא מצהירה בכל עת שתינשא לפני אחותה הקטנה, הבנות גדלות, הן כבר מתקרבות לגיל השידוכים והצער גודל והולך, מה עליו לעשות במקרה כזה?

החזו"א העמיק בשאלה ואמר לסב אשתי בזה הלשון: ומניין לך שלא תינשא? החזו"א שירטט לו מפה של 13 ניתוחים שעליה לעבור כדי להקים משפחה, אם תעשה זאת הבטיחו נאמנה שתמצא את זיווגה ויזכה לראות ממנה אף בני בנים. באידיש זה נשמע יותר ברור "וועסט נאך זעהן פון איהר קינדס קינדער" לא נוכל להלאות את הציבור בכל הסיפור כי יש בזה לבד כדי לכתוב ספר שלם, רק נציין שאותו יהודי האמין בחזו"א, הוא נסע לאמריקה יחד עם בתו ועבר עמה 13 ניתוחים וכפי שהחזו"א ציין ובאותם מקומות ששרטט, הרופאים יצאו מכליהם, למראה הנשגב שאדם שלא למד באופן רשמי את חכמת הניתוח יודע היטב היכן ניתן לנתח. זה הראה שהחזו"א שולט בכל מקום.

באמריקה הוא מצא את זיווגה, יהודי צדיק מיוחד שהיה מוכן לשאתה על אף מוגבלותה, הוא זכה להקים עמה 8 ילדים כשהבת הבכורה נישאה נולדו ממנה שני ילדים בן ובת, מיד לאחר שנולדה הבת נפטר הסב הצדיק והתקיימו דברי החזו"א כדברי נביא בישראל]

לפני שיצאו נתן הצדיק שתי קמיעות, אחת אותה ילבש דודי על ידו ולא יוריד אותה, רק כשהוא רוחץ במקווה. קמיע שני נתן לאבא שיקבע על מפתן ביתו, כדי למנוע מכל מיני מקטרגים ומשטינים מלבוא ולקטרג על בני המשפחה.

דודי חזר עם אביו שמח וטוב לב, הוא ענד על צווארו את הקמיע של השמירה, את זה היה אמור לשאת ביום ובלילה, הוא החביאה שלא תבלוט החוצה, כדי שלא ישאלוהו החכמים שאלות מיותרות.

סיפור / מתוך המדור החשוב 'מעדני מלך' מאת הרב מרדכי מלכא הרב הראשי לעיר אלעד, באספקלריא

הנוכחי

תרומת שמיכה יצרה את מרן הרב שך זצ"ל

להלן סיפור מופלא המעובד מהספר "ברכת דוד" ויש בו כדי ללמדנו עד כמה לכל מעשה ואפילו הקטן ביותר יש השפעה ולעיתים השלכותיו הם לדורות, כפי שיסופר להלן.

ומעשה שהיה - כך היה: מדובר מעשה שהיה בבחור צעיר כבן שלוש עשרה, שלמד בישיבה לבחורים מצוינים באירופה.

בחור זה היה הצעיר שבחבורה. בני הישיבה למדו בבית כנסת ישן בעיר ואכלו אצל 'בעלי בתים' אשר נהגו להזמין לסעוד על שולחנם. יום פה ויום שם, ולעיתים לא הוזמנו לאף בית ונותרו רעבים.

מקום הלינה היה בבית הכנסת, שבו היו הבחורים 'ש תפסו' את הספסלים, ואילו הנער הצעיר נאלץ לישון על הרצפה!

בקיץ עוד היה הלינה על גבי הקרקע הייתה נסבלת, אולם בלילות החורף, בעת שהיה קור עז וסופות שלגים השתוללו בחוץ, המצב היה קשה מאוד, בלתי נסבל בעליל.

אף במשך היום סבל הבחור, היות שכמעט כל הלילה נדדה שנתו מעיניו.

יום אחד קיבל מכתב מאחי אימו, שהיה נפח ומסגר במקצועו.

דודו ביקש להזמין לבוא אליו ללמוד מקצוע, מאחר וריחם עליו, וכן בשל העובדה, כי לא היו לדודו ילדים, הבטיח לאחייו, כי אם ילמד את המקצוע ויכנס לעסקיו, כל רכושו יוענק לו לאחר פטירתו.

רק לתאר את אותה מלחמה פנימית קשה שהתחוללה בנפש הבחור, מצד אחד אין כתורתנו הקדושה ואי אפשר להעריך ואפילו לימוד של מלה אחת.

אולם, מאידך גיסא, כיצד ניתן להמשיך וללמוד במצב זה? הקושי היה עז ומלחמת היצר הייתה מן הקשות שידע.

לבסוף החליט לקבל את הצעת דודו ולעזוב את הישיבה, אך החליט לדחות את קבלת ההחלטה עד למחרת בבוקר.

"יהיה זה הלילה האחרון שאלון על הרצפה הקפואה", חשב הבחור בליבו.

ויהי בחצות לילה, הופיעה לפתע אישה בפתח בית הכנסת. היא הביטה אנה ואנה כמחפשת דבר מה. היחיד שנותר בשעה זו ער היה הבחור הצעיר.

היא ניגשה אל הבחור וסיפרה: "זה עתה קמתי מהשבעה של בעלי. נותרתי לבד גלמודה, בלי ילדים, בעלי היה בעל בית חרושת לשמיכות, והואיל ונשארו מספר שמיכות בביתנו אני מעוניינת ליתנם לבחור ישיבה".

ואכן הגישה לו על אתר שמיכה חמה שבה יכל מעתה לישון על הרצפה ולא לחוש את הקור העז.

"באותו לילה הצלחתי לישון כדבעי". "מאז", סיפר הבחור, "השינה הפסיקה מלהיות סיבה להפרעה בלימודיי!".

ובעקבות מעשה זה - חזר מאותה החלטה שקיבל אך שעות ספורות מאותו מקרה.

הוא המשיך ללמוד ולהתעלות בישיבה בזכות אותן שמיכות. לימים הפך אותו בחור ועלה במעלות הקדושה והטהרה וגדל לאחד מגדולי התורה, שרבים יונקים מתורתו – הרי הוא מרן הגאון רבי אליעזר מנחם מן שך זצ"ל". אותה גברת חשבה כי אינה נותנת לבחור אלא שמיכה. אך האמת היא שזה לא היה בגדר 'שמיכה' אלא 'מעיל לספר תורה חי'!

בשנת תשל"ו, ביום חורפי וגשום במיוחד, כשהקור היה עז, פנה הרב ש"ך זצ"ל לנכדו שיזמין ידיד עם רכב עבורו לנסוע ללוויה בבית החיים הישן בחיפה. כל ניסיון לשכנעו שיום זה לא נוח ליציאה מבחינת מזג האוויר עלו בתוהו. נכדו ציפה שאם סבו הגדול כה הטריח עצמו, לבטח מדובר בלוויה של אדם גדול ויהיה שם קהל רב, אולם, להפתעתו המרובה, הלוויה זו הייתה של אלמנה גלמודה ובודדה.

בקושי ליוו את מיטתה כמניין אנשים. הרב שך עמד בגשם במשך כל זמן הלוויה ולאחר סתימת הגולל אמר קדיש.

בחזרתם לעבר המכונית עצר הרב מלכת ונשאר על עומדו בגשם היורד בשטף, והרוח הקרה מנשבת בכל עוז. לא הועילו כל שכנועי הנכד להזיזו ממקומו.

במשך כל הנסיעה בחזרה לבני ברק שמר הרב על שתיקה ולא ענה לשאלות הנכד. בהגיעם לבית הרב, ולאחר שהחליף את בגדיו הרטובים וחימם עצמו, נענה לבקשת הנכד והסביר מעשיו: "יהי תה זה אישה שהצילה את חיי. בזכותה נותרתי בישיבה... במשך שנים עקבתי אחריה וכשנודע לי על פטירתה הרגשתי חובה גדולה ללכת ללוויה שלה".

לשאלת הנכד מדוע לאחר הלוויה השתהה בגשם השוטף דקות ארוכות, השיב הרב: "רציתי להרגיש ולזכור את הקור והסבל הנורא, שהיה לי אז באותם ימים קשים כדי שאוכל להעריך כראוי את הכרת הטוב, אשר חב אני לאישה זו!". רק לחשוב ולתאר כיצד היה נראה העולם התורני חלילה ללא הגאון. הרי במעשה קטן זה שתרמה שמיכה הצילה את העולם ממש